

Rapportage

in het kader van ZonMw *Veilig Opgroeien*

Jeugdhulp bij kindermishandeling en seksueel geweld: doen we de juiste dingen?

Onderzoek naar de mogelijkheden van datacollectie over hulp bij kindermishandeling en seksueel geweld

Hoogmade, 12 mei 2020

Sophie Hospers

Jaap van der Kamp

Quirien van der Zijden

Inhoudsopgave

Samenvatting	3
Hoofdstuk 1. Inleiding en vraagstelling	9
1.1 Aanleiding	9
1.2 Doelstelling en onderzoeksvragen	9
1.3 Onderzoeksaanpak	10
1.4 De wereld achter de cijfers	11
1.5 Leeswijzer	11
Hoofdstuk 2. Begrippenkader kindermishandeling en seksueel geweld	12
2.1 Indelingen en definities in de literatuur	12
2.2 Indelingen en definities in de dagelijkse praktijk	13
2.3 Indelingen en definities in onderzoek	15
2.4 Conclusie	16
Hoofdstuk 3. Welke hulp?	18
3.1 Beleidsinformatie: vormen van jeugdhulp	18
3.2 Erkende interventies	18
3.3 Fasen in hulpverlening	20
3.4 Jeugdhulp ingedeeld naar de aard van de klachten	21
3.5 Jeugdhulp bij gezinsprofielen	22
3.6 Jeugdhulp bij seksueel geweld	22
3.7 Werkzame elementen	24
3.8 Hulp in de praktijk gaat over inschatting en timing	25
3.9 Kortom	26
3.10 Conclusie	27
Hoofdstuk 4. datacollectie via Beleidsinformatie Jeugd	28
4.1 Beleidsinformatie Jeugd	28
4.2 Aanleiding voor jeugdhulp toevoegen aan Beleidsinformatie	29
4.3 Andere mogelijkheden binnen de Beleidsinformatie	31
4.4 Beantwoording subvragen	34
4.5 Conclusie	36
Hoofdstuk 5. Andere mogelijkheden voor datacollectie	37
5.1 Gestandaardiseerde vragenlijsten, RCI	37
5.2 Meldingen Veilig Thuis	37
5.3 Veiligheidsplannen	38
5.4 Data op populatieniveau	39
5.5 Andere mogelijke bronnen of data	39
5.6 Afwegingskader	41
5.7 Algemene opmerkingen in relatie tot afwegingskader	45
5.8 Conclusie	47
Hoofdstuk 6. Conclusies en aanbevelingen	48
6.1 Samenvatting en conclusies	48
6.2 Wat gebeurt er al?	50
6.3 Aanbevelingen	51
Dankwoord	54
Bronnen	55
Bijlage 1. Lessen uit ander monitors	60
Impactmonitor Veilig Thuis	60
Centrale gegevens verzameling huisartsen	62

Samenvatting

Dit onderzoek gaat over zinvol monitoren van hulp bij kindermishandeling en seksueel geweld. Welke mogelijkheden zijn er om beter zicht te krijgen op de jeugdhulp die geboden wordt in geval van mishandeling van of seksueel geweld bij kinderen?

Aanleiding voor dit onderzoek is de aanbeveling in 2018 van de Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen om kindermishandeling als aanleiding voor jeugdhulp op te nemen in de Beleidsinformatie Jeugd. Onderzoek, als onderdeel van de Slachtoffermonitor seksueel geweld tegen kinderen, heeft uitgewezen dat bijna de helft van de kinderen die te maken hebben gehad met seksueel geweld uit huis worden geplaatst. Een aanzienlijk deel van hen (11%) belandt in de gesloten jeugdhulp. Dat roept de vraag op of de juiste groepen de juiste vormen van hulp krijgen.

Als eerste is onderzocht welk begrippenkader in theorie en praktijk wordt gehanteerd, als het gaat om kindermishandeling. Vervolgens is gekeken welke indelingen mogelijk en gangbaar zijn in het bieden van hulp aan mishandelde of misbruikte kinderen. Met behulp van de aldus opgedane inzichten is vervolgens gewogen in hoeverre de Beleidsinformatie een geschikt vehikel is om dit te monitoren. Daarnaast zijn andere mogelijke invalshoeken verkend. Dit alles heeft geleid tot een afwegingskader (zie Hoofdstuk 5), waarin de meest beloftevolle data onder elkaar zijn gezet en worden gewogen op de volgende criteria:

- Bestaande meting
- Technisch mogelijk
- Praktisch haalbaar
- Leidt het tot zinvolle beleidsinformatie
- Koppeling met andere bestanden mogelijk voor onderzoek en beleid
- Op welk aspect wordt informatie gegenereerd.

Het resultaat is een score.

Voor dit onderzoek is relevante literatuur verzameld en geanalyseerd, de systematiek van de Beleidsinformatie jeugd is onderzocht op geschiktheid en ten derde zijn er uitgebreide, semigestructureerde interviews gehouden met deskundigen uit de praktijk van hulpverlening, beleid en datacollectie (in totaal 27 respondenten). Citaten uit deze interviews zijn ter illustratie in de tekst opgenomen.

Het welzijn van de kinderen vormde telkens ons ijkpunt: welke vorm van monitoring kan daadwerkelijk bijdragen aan het doel slachtoffers beter passende hulp te bieden?

Het onderzoek heeft geleid tot de volgende inzichten en conclusies:

1. Hulpverlening bij kindermishandeling moet maatwerk zijn

Juiste hulp bij (de gevolgen van) kindermishandeling gaat in de praktijk altijd over inschatting en timing. Het juiste doen betekent *in de situatie* een keuze moeten maken, afhankelijk van de mogelijkheden en omstandigheden, op basis van een weging van alle variabelen, kennis van de werkzame elementen, en gesprekstechnische vaardigheden. Dat vraagt om praktische wijsheid van de professional. Die moet je versterken door blijvende training en deskundigheidsbevordering.

a. *Kindermishandeling is een kwestie van 'grijstonen'*

In de literatuur, in de praktijk en in wetenschappelijk onderzoek wordt de definitie van kindermishandeling uit de Jeugdwet onderschreven. Er bestaat in de sector geen eenduidig begrippenkader voor de verschillende vormen van kindermishandeling en seksueel geweld (niet naar aard en niet naar ernst). Dat is het gevolg van het gegeven dat de problematiek vanuit verschillende invalshoeken benaderd kan (en moet) worden.

Kindermishandeling is een kwestie van 'grijstonen'. Zowel wat betreft een onderscheid 'is het wel of niet aan de hand', als wat betreft de verdere onderverdeling zijn er geen harde scheidslijnen. Tegelijk is de nuance voor het doen van de juiste dingen essentieel.

b. *Hulp bij kindermishandeling kan – en moet - je op verschillende manieren indelen*

Er bestaan verschillende ordeningen die zinvol kunnen zijn bij het inzetten van hulp:

- 1) Beleidsinformatie: vormen van jeugdhulp
- 2) Erkende interventies
- 3) Fasen in hulpverlening
- 4) Jeugdhulp ingedeeld naar de aard van de klachten
- 5) Jeugdhulp bij gezinsprofielen
- 6) Jeugdhulp bij seksueel geweld

Hierbij moet in ogenschouw worden genomen dat de genoemde indelingen van hulpaanbod niet exclusief zijn voorbehouden aan deze groep. Het hulpaanbod moet bovendien meestal meer dan alleen jeugdhulp zijn. Hulp bij kindermishandeling is als gevolg van de complexiteit van het fenomeen, in combinatie met soms strijdige belangen, altijd maatwerk.

c. *Alle hulp bij kindermishandeling en seksueel geweld kent werkzame elementen*

Voor goede hulp bij kindermishandeling is een cocktail van onderstaande elementen nodig:

1. Veiligheid voor het hele gezin voorop stellen (en het tot stand brengen van veiligheid is een kwestie van lange adem).
2. Een gelaagd en gefaseerd hulpaanbod bestaande uit bescherming, praktische hulp, ondersteuning van de opvoedingssituatie, aanpakken van in standhoudende risicofactoren en behandeling van de problematiek van alle leden van het gezin. Dat wil zeggen:
 - Contact maken en erbij blijven (goede samenwerking hulpverlener en gezin).
 - Zorgvuldige analyse vanuit een brede blik ('diagnostiek').
 - Werken vanuit een netwerk, multidisciplinair (waaronder ook consultatie).
 - Informatie delen.
 - De trits: acute veiligheid, risicofactoren en herstel (door behandeling, door netwerk en liefst door beide); Interventies gaan om begeleiding en behandeling voor ouders (waartoe ook interventies van buiten de jeugdhulp behoren, denk aan verslavingszorg, schuldhulpverlening of GGZ); voor kind en voor het systeem.
 - Voorlichting en psycho-educatie zowel aan kinderen als aan ouders.
 - Vasthoudendheid op het onderwerp van mishandeling en misbruik in relatie tot betrokkenen (ernaar blijven vragen, het niet van de radar laten verdwijnen, *watchfull waiting*). Soms is niks doen ook een teken van goed hulpverlenerschap.
 - Welke stappen dat concreet betekent is altijd situationeel bepaald, dat wil zeggen afhankelijk van context en timing. Dat vraagt om kunnen omgaan met de 'rommelige tussentijd'.

d. Aparte aandacht voor seksueel geweld is belangrijk voor en in de praktijk

Seksueel geweld of seksueel misbruik omvat meer en minder dan kindermishandeling. Meer omdat het niet alleen om geweld vanuit afhankelijkheidsrelaties gaat, maar ook om 'peer to peer' seksueel geweld. Het omvat minder, omdat kindermishandeling naast seksueel geweld, ook fysiek en emotioneel geweld en verwaarlozing betreft. Seksueel geweld gaat vaak samen met andere vormen van kindermishandeling. Vanwege de specifieke thema's (misbruik van macht, afweer, ontkenning en verdringing, atypische signalen, taboes op het onderwerp) verdient het de voorkeur aparte aandacht te geven aan seksueel misbruik en seksueel geweld en dat niet onder de algemene noemer van kindermishandeling te laten verdwijnen. Dit geldt in het bijzonder voor structureel seksueel misbruik binnen het eigen netwerk.

Hulp bij seksueel geweld en misbruik vraagt om specifieke kennis en kunde van professionals, met name wat betreft het signaleren en bespreekbaar maken.

2. Monitoren van hulp bij kindermishandeling moet recht doen aan de complexiteit

Er is niet één item aan te wijzen dat als indicator zinvol (genoeg) is om het onderwerp 'juiste hulp bij juiste groepen' beleidsmatig, landelijk te volgen. Daarvoor is het onderwerp te groot en te complex. Het antwoord op de vraag of we de juiste dingen doen, hangt altijd af van de gekozen invalshoek. Er zijn meerdere relevante variabelen die bepalen wat op welk moment de juiste hulp vormt.

a. Alleen registraties die voor het primair proces zèlf van belang zijn, leveren – opgeteld – betrouwbare informatie op

In het dossier wordt door hulpverleners zo precies mogelijk opgeschreven wat er gebeurt en waarom. Apart registreren (aanvinken) op genoemde items als vorm, ernst, frequentie, fasering etc. levert alleen betrouwbare informatie als dat voor het primaire proces betekenisvol is. Afdwingen van een dergelijke landelijke aanvullende registratie is alleen dan zinvol als de kosten en inspanning die dat met zich mee brengt opweegt tegen de opbrengsten. Voor de gesproken hulpverleners en gemeenten is dat niet op voorhand helder dat dat het geval is.

b. Het aanvullend opnemen van kindermishandeling en seksueel geweld als aanleiding voor jeugdhulp in de Beleidsinformatie is onwenselijk

Het is technisch mogelijk, praktisch moeilijk uitvoerbaar, qua privacy waarschijnlijk niet proportioneel en levert inhoudelijk weinig extra zinvolle informatie op.

c. Monitoren op hoofdlijnen in combinatie met diepte onderzoek op maat levert zinvolle informatie

Zoals de hulpverlening bij seksueel misbruik maatwerk is, zo is het verzamelen van zinvolle data op dit thema dat ook. Alle genoemde indelingen en categorieën zijn van belang. Recht doen aan het fenomeen kindermishandeling, huiselijk geweld en seksueel geweld betekent recht doen aan de complexiteit van het fenomeen. Dat laat zich niet versimpelen.

In die zin is de systematiek van de Beleidsinformatie Jeugd (volgen op hoofdlijnen gekoppeld aan nader onderzoek) een logische keuze; waarbij we accepteren dat dat geen harde feiten geeft en in zekere zin een geconstrueerde werkelijkheid betreft (omdat het dus geen recht doet aan de noodzakelijke nuance). Voor het volgen van trends is dat niet noodzakelijk bezwaarlijk.

Aanvullend kan dan een methode van diepte onderzoek en van steekproefsgewijs meten worden toegepast met de precisie van wetenschappelijk onderzoek.

Deze combinatie van globaal monitoren met steekproeven en diepte-onderzoek zal de meest zinvolle Beleidsinformatie opleveren. Af en toe meten via een steekproef heeft vergelijkbare informatiewaarde als structureel meten. Diepte-onderzoek geeft écht inhoudelijke inzichten die in breder verband ook bruikbaar zijn.

d. Er zijn drie items die in combinatie geschikt zijn voor het monitoren op hoofdlijnen

- 1) Informatie over Jeugdbeschermingsmaatregelen uit de Beleidsinformatie Jeugd: verwijsgedrag van Gecertificeerde Instellingen (welke vorm van jeugdhulp wordt ingezet?) plus herhaald beroep en reden beëindiging van de Jeugdbeschermingsmaatregel.
- 2) Meldingen Veilig Thuis (VT). Na de wetwijziging is een combinatie van de gegevens van VT met de Beleidsinformatie Jeugd mogelijk. Dan is volgen van ingezette jeugdhulp in relatie tot meldingen bij Veilig Thuis op hoofdlijnen mogelijk.
- 3) Aantal aanmeldingen van jeugdigen bij het Centrum Seksueel Geweld.

Deze cijfers afgezet tegen prevalentie onderzoek geeft een (eerste) beeld van het bereik van de hulpverlening plus de inzet van (vormen van) hulp.

3. Lopende initiatieven

Er zijn veel positieve ontwikkelingen op het gebied van kindermishandeling en seksueel geweld die voor een deel een antwoord geven op de vraagstelling van dit onderzoek. De belangrijkste zijn:

- **Impactmonitor.** Het landelijk programma Geweld Hoort Nergens Thuis en de hernieuwde meldcode brengen eenheid van focus en taal en helpen om versnippering tegen te gaan. Er wordt in dat kader een impactmonitor ontwikkeld met als doel te meten of de aanpak van huiselijk geweld en kindermishandeling een wezenlijk verschil maakt in de levens van mensen die het raakt.
- **Onderzoek.** Er wordt door Verweij-Jonker grootschalig onderzoek gedaan naar gezinnen die te maken hebben met kindermishandeling. De bedoeling is dat dit onderzoek tweejaarlijks wordt opgevolgd. Er loopt een grootschalig onderzoeksprogramma bij ZonMw naar de effectiviteit van interventies en instrumenten gericht op het voorkómen, signaleren, stoppen en behandelen van kindermishandeling.
- **CSG.** Het Centrum Voor Seksueel Geweld is operationeel in 16 regio's verspreid over het hele land. Het Centrum genereert aandacht voor en biedt kennis op het onderwerp seksueel geweld en wordt steeds beter gevonden door gemeenten en hulpverleners.
- **Leren in en uit de praktijk.** De Associatie Jeugd is een datalab begonnen over vragen van zorgaanbieders over het thema kindermishandeling. Verbeteren vanuit de eigen praktijk heeft de meeste kans van slagen omdat het aansluit bij de eigen vragen en doelstellingen van deelnemers.

4. Aanbevelingen

Op basis van bovenstaande inzichten en het gepresenteerde afwegingskader doen we aanbevelingen voor vervolg:

- 1) *Combineer globaal monitoren met diepteonderzoek, ook apart voor seksueel geweld en misbruik, en sluit daarbij aan bij genoemde lopende initiatieven*

Creëer voor het monitoren van hulp bij kindermishandeling en seksueel geweld, naast het hanteren van globale monitoring, een systematiek van diepteonderzoek en steekproefsgewijs monitoren, waarbij een aantal organisaties en gemeenten per jaar gevraagd wordt om mee te werken aan

(dossier)onderzoek. Dat levert een bijdrage aan een beter inzicht én zorgt voor (telkens) hernieuwde aandacht en bewustwording op de problematiek van kindermishandeling en van seksueel geweld.

Meer concreet:

- a) Aan programma GHNT: Richt het monitoren van kindermishandeling via de Impactmonitor in volgens de systematiek van het monitoren op hoofdlijnen in combinatie met diepte onderzoek op maat. Neem minstens de voorgestelde set van data in de impactmonitor op. Spreek daarnaast af dat het onderwerp seksueel geweld apart wordt opgenomen in de diepte-onderzoeken.
- b) Aan GHNT en VWS: Onderzoekers steunen het voorstel met betrekking tot een tweejaarlijks ritme van cohort-onderzoek naar hulp bij kindermishandeling. Zorg ervoor dat onderzoek naar seksueel geweld daarin een plaats krijgt. Vraag daarbij bovendien speciaal aandacht voor de groep kinderen die structureel in het eigen netwerk seksueel worden misbruikt.
- c) Aan ZonMw: Neem in het onderzoeksprogramma naar effectiviteit van hulp bij kindermishandeling een apart onderdeel over seksueel geweld en misbruik op, of richt een apart onderzoeksprogramma op dit thema in.
- d) Aan NR en CSG: Blijf altijd apart aandacht vragen voor seksueel geweld en misbruik. Seksueel geweld of seksueel misbruik omvat meer en minder dan kindermishandeling. Vanwege de specifieke thema's (misbruik van macht, afweer, ontkenning en verdringing, atypische signalen, taboe's op het onderwerp) verdient het de voorkeur seksueel geweld niet onder de algemene noemer van kindermishandeling te laten verdwijnen. Trek hierin samen op.
- e) Aan gemeenten: Denk na hoe je een systematiek van monitoren op hoofdlijnen, samen met diepte-onderzoek in je eigen gemeente werkbaar kan maken.
- f) Aan VWS en gemeenten: maak afspraken met zorgverzekeraars over de beschikbaarheid van passend hulpverleningsaanbod voor de volwassenen die te maken hebben (gehad) met kindermishandeling en seksueel geweld, als slachtoffer, als dader, of als beide. Kindermishandeling kan levenslange gevolgen hebben. Dat vraagt ook om duurzaam hulpaanbod.

2) *Bevorder kennis en kunde, ook apart voor seksueel geweld en misbruik*

Om *daadwerkelijk* de kinderen die te maken hebben (gehad) met kindermishandeling en seksueel geweld beter te helpen dan we al doen, hebben we een aantal meer algemene aanbevelingen:

- a) Zorg voor blijvende aandacht voor kindermishandeling en in het bijzonder voor seksueel geweld en misbruik. Naar de aard van de problematiek heeft het de neiging 'onder de radar' te verdwijnen. Dit kan bijvoorbeeld via de meldcode, inspectie onderzoek, of het kwaliteitskader van organisaties. Dat kan ook via media in algemenere campagnes. De taal en toon moet aansluiten bij wat de problematiek vraagt: dat het voor alle betrokkenen moeilijk is om werkelijk onder ogen te zien wat er aan de hand is. Dat geldt zowel in individuele casuïstiek, als voor (landelijk) beleid. Voor het onderwerp seksueel geweld zien we daarin een belangrijk taak voor de NR.
- b) Zorg voor doorgaande training en deskundigheidsbevordering van professionals (in het gehele sociale domein inclusief huisarts, GGD en onderwijs). Signaleren van seksueel geweld is moeilijk omdat het atypisch gedrag betreft, er is handelingsverlegenheid in het signaleren en bespreekbaar maken, omdat het ook voor de hulpverlener een belastend onderwerp betreft. Laat professionals zich – passend bij functie en positie - scholen en trainen op het gebied van signaleren en bespreekbaar maken van kindermishandeling, seksueel geweld en seksuele ontwikkeling in het algemeen. Dat is een taak voor professionals, hun organisaties, gemeenten,

beroepsgroepen en opleidingen. Laat gemeenten daarover speciaal afspraken maken met de betrokken partners.

- c) Binnen het grote cluster van huiselijk geweld, kindermishandeling en seksueel geweld is er een groep die binnen het eigen netwerk structureel seksueel misbruikt wordt. Dat is de groep die zich het moeilijkst laat zien, en het moeilijkst gesignaleerd wordt. Die kinderen bereiken we lang niet allemaal, en dat zullen we misschien wel nooit kunnen. Dat is een pijnlijke waarheid. Hoe makkelijker het praten over verwaarlozing, geweld en seks in het algemeen is, hoe makkelijker het ook voor hen zal zijn om zich te laten zien. Dat vraagt meer op het gebied van maatschappelijke bewustwording en acceptatie, dan om inzet in de hulpverlening. We kunnen niet iedereen helpen die dat nodig heeft. We kunnen wel aandacht hebben en vragen stellen. Dat is een opdracht voor iedereen. Dat kan overal en altijd. Daarom een laatste aanbeveling aan iedereen: *blijf je afvragen wie in jouw omgeving het slachtoffer zou kunnen zijn van kindermishandeling of seksueel geweld. Vraag ernaar en blijf dat doen. Aandacht helpt. Zorg voor goede ondersteuning en intervisie voor jezelf. Het is en blijft een pijnlijk en belastend onderwerp voor ons allemaal.*

Je hoeft het ook niet direct op te lossen, dat vragen kinderen helemaal niet, die snappen ook wel dat dat niet altijd gaat. Het gaat meestal om een bekende die de dader is, de kinderen houden ook van deze mensen. Maar je moet er wèl aandacht voor hebben.

GI

Hoofdstuk 1. Inleiding en vraagstelling

1.1 Aanleiding

In 2018 voerden de Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen (hierna Nationaal Rapporteur) en het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) een gezamenlijk onderzoek uit als onderdeel van de Slachtoffermonitor seksueel geweld tegen kinderen.¹ De Nationaal Rapporteur constateerde dat er landelijk geen betrouwbare gegevens beschikbaar zijn over de jeugdhulp die deze kinderen krijgen.²

De Nationaal Rapporteur wil monitoren welke vormen van hulp kinderen krijgen tegen wie seksueel geweld is gebruikt. Onderzoek laat bijvoorbeeld zien dat bijna de helft van deze kinderen niet thuis kunnen blijven wonen en dat 11% van hen zelfs gesloten wordt geplaatst.³ Dat roept bij de Nationaal Rapporteur de vraag op *of de juiste groepen ook de juiste vormen van hulp krijgen*.⁴ Om te beginnen is het in zijn ogen daarom van belang te weten hoeveel kinderen/jongeren jeugdhulp krijgen (mede) naar aanleiding van kindermishandeling en seksueel geweld en welke hulpvorm dit dan is.

De Nationaal Rapporteur heeft de minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) aanbevolen om vormen van kindermishandeling, waaronder seksueel geweld, die (mede) aanleiding zijn geweest tot het inzetten van jeugdhulp te laten registreren. Er wordt aanbevolen om jeugdhulpaanbieders de benodigde gegevens te laten verstrekken aan het Centraal Bureau voor Statistiek, in het kader van de Beleidsinformatie Jeugd. In de Beleidsinformatie Jeugd wordt op hoofdlijnen gegevens verzameld omtrent Jeugdhulp, Jeugdbescherming en Jeugdreclassering ten behoeve van monitoring van trends en benchmarking.⁵

Een dergelijke aanpassing van de Beleidsinformatie Jeugd vraagt aanpassing van de Jeugdwet en moet vergezeld worden van een Data Protection Impact Assessment. Onderdeel daar van is een weging van doelmatigheid, proportionaliteit en subsidiariteit. De uitkomsten van dit onderzoek naar de mogelijkheden van datacollectie bij jeugdhulp bij kindermishandeling en seksueel geweld dienen ook als input daarvoor. Dit onderzoek is uitgevoerd als onderdeel van het ZonmW programma *Veilig Opgroeien*.

1.2 Doelstelling en onderzoeksvragen

Dit onderzoek geeft antwoord op de vraag welke mogelijkheden er zijn om beter zicht te krijgen op de jeugdhulp die geboden wordt in geval van mishandeling van of seksueel geweld bij kinderen.

Daartoe onderzoeken we:

¹Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen, *Slachtoffermonitor seksueel geweld tegen kinderen* (2016)

²Ook het kinderrechtencollectief vindt het zorgelijk dat we specifieke groepen landelijk niet in beeld hebben: *Hoe zorgt de staat ervoor dat data, inclusief context, over en van alle groepen kwetsbare kinderen op uniforme wijze wordt geregistreerd, verzameld en beschikbaar gesteld?* Kinderrechtencollectief, *Kinderrechten in Nederland, Inbreng op de list of issues prior to reporting* (2019)

³Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen, *Slachtoffermonitor seksueel geweld tegen kinderen* (2016), p.87

⁴Nationaal Rapporteur, *Slachtoffermonitor seksueel geweld* (2016), p. 43

⁵<https://jeugdmonitor.cbs.nl/onderzoeksbeschrijvingen/Beleidsinformatie-Jeugd>; <https://www.cbs.nl/nl-nl/deelnemers-enquetes/deelnemers-enquetes/bedrijven/onderzoek/lopend/beleidsinformatie-jeugd>

- a) de mogelijkheden en de haalbaarheid van het registreren van vormen van kindermishandeling - waaronder seksueel geweld- die (mede) aanleiding zijn geweest tot het inzetten van jeugdhulp, in de informatie die wordt verstrekt aan het CBS in het kader van de Beleidsinformatie Jeugd.
- b) welke andere mogelijkheden er zijn om landelijk en lokaal zicht te krijgen op de geboden jeugdhulp bij slachtoffers van vormen van kindermishandeling.
- c) wat gemeenten en professionals concreet kunnen met gegevens die uit punt a en b komen.

In het plan van aanpak zijn de volgende sub-vragen geformuleerd:

- i. Welke gegevens levert de uitvraag conform de aanbeveling van de Nationaal Rapporteur op en wat kunnen professionals, instellingen, gemeenten, het Rijk en onderzoeksinstituten (zoals de Nationaal Rapporteur) dan vervolgens met de verkregen data?
- ii. Hoe is deze aanbeveling te operationaliseren en welke methoden zijn er om kindermishandeling als aanleiding objectief en betrouwbaar (eenduidig en valide) te meten?
- iii. Welke ervaringen met de monitor Veilig Thuis en monitors in andere sectoren kunnen hier mogelijk illustratief zijn?
- iv. Welke interval moet er tussen de metingen van het CBS zitten om een relevant en representatief beeld te krijgen?
- v. Wat zijn de gevolgen voor de instellingen, de jeugdhulpmedewerkers en de cliënten en hun ouders? Is er effect van de uitvraag op de toegang tot jeugdhulp en op de belasting voor cliënten en hun ouders?
- vi. Wat zijn de administratieve lasten voor professionals en wegen deze op tegen de opbrengsten?
- vii. Wat betekent een aanpassing van de uitvraag in de Beleidsinformatie voor technische ondersteuning en ICT?
- viii. Wat betekent deze aanpassing voor de huidige uitvraag van Beleidsinformatie in procestermen (sluit dit aan bij werkwijzen professionals, opleidingen? Etc.)
- ix. Welke kosten zijn verbonden aan de in punt vi. en vii. genoemde aanpassingen?

Resultaat van het onderzoek is een afwegingskader voor een systematiek van informatieverzameling die zicht geeft op de jeugdhulp bij mishandeling of seksueel geweld. Met daarbij het uiteindelijke doel voor ogen dat de kinderen (beter) geholpen zijn, niet dat ze geregistreerd zijn.

1.3 Onderzoeksaanpak

Voor de beantwoording van de onderzoeksvragen zijn de volgende onderzoeksmethoden gehanteerd:

- a) Verzamelen en analyseren van relevante literatuur, uitgaande van de genoemde rapportage van de Nationaal Rapporteur.
- b) Onderzoeken van de Beleidsinformatie Jeugd op geschiktheid voor de doelstelling. Daarnaast zijn andere, bestaande data beoordeeld op geschiktheid met betrekking tot de onderzoeksdoelstelling en het te formuleren afwegingskader.
- c) Interviewen van deskundigen van diverse pluimages geïnterviewd (in totaal 27 respondenten), uit de praktijk van de jeugdzorg, uit het wetenschappelijk onderzoek en met datacollectie als vakgebied. Bij de bronnenlijst is een (geanonimiseerde) lijst van respondenten opgenomen. De interviews zijn separaat uitgewerkt. Vervolgens zijn de uitkomsten samengevat en geordend naar de vier hoofdthema's in dit onderzoek (begrippenkader, hulpverlening, bruikbaarheid

Beleidsinformatie Jeugd en andere databronnen). De inzichten daaruit verkregen zijn integraal in de rapportage verwerkt. Door de rapportage heen zijn korte, illustratieve, citaten opgenomen, om de algemene taal diepte en kleur te geven. De variatie waarover wordt gesproken komt daarmee ook tot uitdrukking.

- d) Tussentijds is in overleg met de opdrachtgevers Nationaal Rapporteur en VWS de doel- en vraagstelling van het onderzoek aangescherpt.

1.4 De wereld achter de cijfers

De wereld van mishandeling en seksueel geweld is een moeilijke wereld. Het gaat over gewelddadige ervaringen en relaties die bij iedereen nare gevoelens oproepen. Een term als ‘hands-on seksueel geweld’ bijvoorbeeld (gebruikt als tegenstelling tot online geweld), is tegelijk technisch en beeldend. Waar zitten die handen dan aan? Dat wil je eigenlijk niet echt weten. En voor we het weten schuiven we de wereld achter die term maar liever aan de kant.

Als onderzoekers hebben we ons voorgenomen om dat niet te laten gebeuren tijdens dit onderzoek en ons te blijven verbinden met de reële wereld achter de ‘kille cijfers’. We hebben dit onderzoek zowel naar de letter als naar de geest uitgevoerd; dat wil zeggen, niet alleen onderzocht wat technisch de mogelijkheden en onmogelijkheden zijn tot informatieverzameling over dit onderwerp, maar dat vooral ook gerelateerd aan de inhoudelijke doelstelling: we willen als land de kinderen die worden mishandeld of tegen wie seksueel geweld wordt gebruikt, in beeld hebben om ze zo goed als mogelijk bij te kunnen staan in hun nood. Wat zou nou werkelijk helpend zijn om die doelstelling te bereiken?

Zo wordt een onderzoek naar de mogelijkheden van informatieverzameling ook een zoektocht naar de mogelijkheden om ‘erbij te blijven en niet weg te kijken’. Het uiteindelijke doel moet zijn dat de kinderen geholpen zijn, niet dat ze geregistreerd zijn. Daarbij hebben we er ook expliciet op gelet dat het onderscheid tussen seksueel geweld en mishandeling niet uit het oog zou verdwijnen. Want ook in dat onderscheid speelt het mechanisme van vermijding: het is makkelijker om te denken aan een klap dan aan een verkrachting.

Verder hoor ik wel regelmatig dat het gebeurd is (seksueel geweld), vroeger. Bijvoorbeeld als de ouders uit elkaar zijn en vader geen gezag meer heeft. Dat dan voor het kind iets nodig is, is duidelijk, maar wat dan passend is, is altijd zoeken. Ik heb dat nu ook aan de hand met een meisje, maar daar speelt veel meer. Het contact met moeder is slecht. Daar hebben we nu ondersteuning in de thuissituatie ingezet, om heel praktisch aan de slag te gaan. Er is ook PMT (psychomotorische therapie) ingezet, maar dat was niet voldoende. Het misbruik heeft iets in de hechting gedaan denk ik. De moeder heeft ook veel meegemaakt, ze zijn allebei getraumatiseerd. Dan is het niet eenvoudig om te bedenken wat je dan kunt doen.
Wijkteam

1.5 Leeswijzer

Hoofdstuk 2 en 3 van deze onderzoeksrapportage gaan in op de inhoud: wat wordt er verstaan onder kindermishandeling en seksueel geweld en wat is voor deze kinderen de juiste (jeugd)hulp? Welke indelingen en definities worden daarvoor gehanteerd?

Vervolgens schetst Hoofdstuk 4 de mogelijkheden om dat landelijk te monitoren, middels de Beleidsinformatie Jeugd. In Hoofdstuk 5 wordt verslag gedaan van het onderzoek naar mogelijke alternatieven. Het hoofdstuk sluit af met een afwegingskader dat de verschillende mogelijke invalshoeken betreffende datacollectie, zowel binnen de Beleidsinformatie Jeugd als daarbuiten, systematisch vergelijkt en weegt.

Op basis van de in hoofdstuk 2, 3, 4 en 5 gepresenteerde bevindingen trekken we in hoofdstuk 6 conclusies en doen we aanbevelingen voor vervolg.

Hoofdstuk 2. Begrippenkader kindermishandeling en seksueel geweld

De definitie van kindermishandeling uit de Jeugdwet luidt:

Elke vorm van voor een minderjarige bedreigende of gewelddadige interactie van fysieke, psychische of seksuele aard, die de ouders of andere personen ten opzichte van wie de minderjarige in een relatie van afhankelijkheid of van onvrijheid staat, actief of passief opdringen, waardoor ernstige schade wordt berokkend of dreigt te worden berokkend aan de minderjarige in de vorm van fysiek of psychisch letsel.⁶

Om te kunnen registreren, en vervolgens te kunnen monitoren, of kinderen die zijn mishandeld of misbruikt de juiste hulp krijgen, is een begrippenkader met categorieën en definities nodig. Welke indelingen voor mishandeling en misbruik worden er gehanteerd in literatuur en praktijk? Welke indelingen leveren zinvolle informatie op voor landelijke en lokale monitoring en beleid?

2.1 Indelingen en definities in de literatuur

Uit literatuurstudie blijkt dat de definitie uit de Jeugdwet veelal wordt gevolgd, en dat daar diverse indelingen onder worden gehangen om vormen van huiselijk geweld, kindermishandeling en seksueel geweld te onderscheiden.

- De **rijksoverheid** beschrijft 32 vormen van huiselijk geweld.⁷ Kindermishandeling vormt daar een item, maar ook bijvoorbeeld het shaken baby syndroom, genitale verminking of lichamelijk geweld. De beschrijvingen zijn bedoeld om inzicht te geven, niet om af te bakenen.
- In het **afwegingskader** voor jeugdhulpverleners, behorend bij de Meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling⁸ wordt gesproken van huiselijk geweld en kindermishandeling, en onveilige situaties.⁹ Daarbij wordt een onderscheid gemaakt tussen acute, structurele onveiligheid en 'disclosure' (het zelf bekend maken). Het onderscheid wordt gemaakt om de verschillen in (snelheid van) interveniëren te verhelderen.
- De **Richtlijn familiaal huiselijk geweld**¹⁰ van het Trimbos instituut onderscheidt vijf vormen: lichamelijke of emotionele mishandeling, lichamelijke of emotionele verwaarlozing, seksueel misbruik.
- Door het **Nederlands Jeugd instituut (NJI)** wordt kindermishandeling onderverdeeld in verschillende vormen: lichamelijke mishandeling, lichamelijke verwaarlozing, psychische mishandeling, psychische verwaarlozing, seksueel misbruik en getuige van huiselijk geweld.¹¹
- **Baartmans**¹² heeft een taxonomie van mishandeling in relaties gemaakt en voegt daarin bijvoorbeeld exploitatie, schending van het recht op of het vermogen tot zelfbeschikking en

⁶ Jeugdwet. Artikel 1.1 <https://wetten.overheid.nl/BWBR0034925/2020-03-19>

⁷ <https://www.huiselijkgeweld.nl/vormen>

⁸ *Meldcode afwegingskader. Voor pedagogen, psychologen, (psycho)therapeuten, sociaal werkers en jeugd- en gezinsprofessionals* (2018); <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/huiselijk-geweld/meldcode>

⁹ *Basisdocument het afwegingskader in de meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling* (2018) Beleidsinformatie Jeugd Informatieprotocol, versie 5 (2018)

¹⁰ Trimbos Instituut *Multidisciplinaire richtlijn familiaal huiselijk geweld. Versie 1.0* (2009)

¹¹ <https://www.nji.nl/Kindermishandeling-Probleemschets-Definitie>

¹² Baartman, H., *Het begrip kindermishandeling; pleidooi voor een herbezinning en voor bezonnen beleid* (Augeo 2009), H5, p.82 ev; Baartman, H., *Eigen kracht, daadkracht en de kracht van solidariteit* (2013)

Münchhausen by proxy als aparte vormen toe. Hij pleit er voor om ten behoeve van beleid een helder onderscheid te maken tussen het geweld dat kinderen wordt aangedaan door de eigen ouders of opvoeders versus geweld door derden.¹³

- In het **Kwaliteitskader veiligheid voor lokale teams** wordt gesproken over: kindermishandeling, ouderenmishandeling, schadelijke traditionele praktijken zoals eerwraak, vrouwelijke genitale verminking ('vrouwenbesnijdenis') of huwelijksdwang, partnergeweld en ex-partnergeweld in alle verschijningsvormen (ook psychische mishandeling en stalking).¹⁴ Kindermishandeling wordt niet verder onderverdeeld en seksueel geweld wordt niet apart benoemd.

Ik pleit voor aandacht voor seksueel misbruik als op zichzelf staand fenomeen, naast kindermishandeling. Er spelen andere motieven, het heeft een andere impact en speelt zich veel meer in het verborgene af. Seksueel misbruik (of seksueel geweld) gaat over misbruik van macht. Als ik daarbinnen een onderscheid zou moeten maken dan zou ik kiezen voor het onderscheid tussen 'binnenshuis/eigen kring of buitenshuis'. Hoe verder weg de dader hoe makkelijker het is om te vertellen. Een onderscheid in gradaties (licht of zwaar) heeft in mijn ogen geen zin. De impact kan toch heel verschillend zijn.
CSG

Aparte aandacht voor seksueel geweld

Het Centrum Seksueel Geweld (CSG) benadrukt in het interview het belang van aparte aandacht voor seksueel geweld binnen en buiten het gezin. Seksueel geweld onderscheidt zich van de andere vormen van kindermishandeling doordat een aanzienlijk deel van de gevallen van seksueel misbruik wordt gepleegd buiten het gezin, door personen die met kinderen werken. Dit geldt voor ongeveer driekwart van de gevallen. Dit in tegenstelling tot bijvoorbeeld fysiek en psychisch geweld, dat in negentig procent van de gevallen wordt gepleegd binnen het gezin.¹⁵

Voor met name seksueel geweld binnen het gezin geldt dat daar sprake is van een bijzondere dynamiek van verdringing en vermijding. Ook het atypische gedrag (moeilijk te herkennen) en de combinatie met andere vormen van kindermishandeling en vroegkinderlijke traumatisering door de ouders maakt seksueel geweld binnen, maar ook buiten gezinnen tot een complex fenomeen dat nog vaak onderschat wordt.

2.2 Indelingen en definities in de dagelijkse praktijk

Ik vind dat het begrip wel erg wordt opgerekt. We verstaan inmiddels veel meer onder verwaarlozing. Ook huiselijk geweld is toegevoegd. We hebben nu erg veel (ik heb geen cijfer) te maken met echtscheidingsproblematiek. Ouders die het niet verdragen dat hun ex hun ideaal van het gelukkige leven verstoort. Wat er bij VT en GI gemeld wordt is een spiegel van hoe de samenleving denkt over opvoeden en ouderschap. De groep bij wie het gaat om ernstige verwaarlozing, mishandeling en seksueel geweld is relatief klein.

GI

De definitie uit de Jeugdwet is bruikbaar in de praktijk, maar er wordt door hulpverleners of jeugdbeschermers niet apart geregistreerd ("aangevinkt") of er sprake is van kindermishandeling en wat de aard en de ernst daarvan is. Dergelijke informatie is wel in dossiers te vinden.

¹³ Baartman (2009)

¹⁴ Definitief kwaliteitskader werken aan veiligheid voor lokale teams en gemeenten (2019)

¹⁵ <https://www-p.augeo.nl/nl-nl/kindermishandeling/seksueel-misbruik>

Er worden verschillende instrumenten gehanteerd voor risico inventarisatie of taxatie.¹⁶ Deze instrumenten gaan in op gebeurtenissen, omgang ouders en kinderen en risico factoren. Hulpverleners maken hun inschattingen op meerdere dimensies. Dimensies die geen van allen eenvoudigweg met een ja of nee afgevinkt kunnen worden, eerder is sprake van een schaal, een continuüm. Denk daarbij aan:

- Is er sprake van huiselijk geweld, kindermishandeling, seksueel geweld?
- Is dit een vermoeden of zijn er feiten geconstateerd?
- Erkennen de betrokkenen de problemen?
- Welke vormen van huiselijk geweld, kindermishandeling, seksueel geweld betreft het?
- Wat is de frequentie en de duur? Is het incidenteel of structureel?
- Vindt het plaats binnen het gezin, de familie, het netwerk, er buiten?
- Wat is de ernst van het geweld?
- Wat zijn de kenmerken van de daders? En de slachtoffers? En het geweld?
- Welke risicofactoren houden het geweld in stand? Wat zijn de beschermende factoren?
- Wat is de impact van het geweld? Wat is de aard van de klachten?

Dit zijn afwegingen die in een veiligheidsinschatting thuishoren. Welke instrumenten op welk moment passend zijn, hangt af van de situatie. Meestal hebben organisaties een keuze gemaakt voor het gebruik van één bepaald instrument. Dat hangt weer af van de aard van de beroepsgroep en de meest voorkomende klachten en problemen waarmee gewerkt wordt (zie ook §3.4 en §5.1).

In de verschillende interviews met deskundigen uit de praktijk werd het grijze gebied, het continuüm van vermoedens en feiten, en het continuüm van de ernst van de situatie benadrukt. In de praktijk is er (ook met behulp van taxatie instrumenten) geen hard onderscheid te maken tussen ‘wel of niet’, tussen ‘waar of niet waar’, of tussen ‘dit en dat’.

Dat is voor de werkpraktijk ook niet noodzakelijk. Je kunt hulp verlenen op basis van een inschatting en met vermoedens. Je werkt dan op geleide van het concrete gedrag en de impact die zichtbaar is. Als een kind geen klachten ontwikkelt, dan is hulp niet per definitie nodig (mits je voldoende reden hebt om aan te nemen dat het geweld gestopt is). Als er wèl klachten zijn, dan vormt dat de ingang voor hulp.

Ook als het gaat om de vraag ‘hoe en wanneer registreer je het’ dan blijkt de praktijk weerbarstig. *Wanneer* bestempel je iets als kindermishandeling: bij een klap, bij twee, bij drie? Onder welke vorm schaar je het dan? Is een kind van drie dwingen om aan tafel te blijven zitten tot haar bord leeg is emotionele verwaarlozing, of mishandeling? Of toch geweld als ze hardhandig wordt wakker geschud als ze boven haar bord in slaapt valt?

Bij aanmelding is doorgaans niet meteen duidelijk dat er sprake is van kindermishandeling. Dat is ook een beladen woord dat voor veel ouders direct in verband staat met fysiek geweld (‘ik sla mijn kind toch niet?’), daarnaast spelen ook culturele verschillen een rol. Sommige ouders vinden bijvoorbeeld een corrigerende tik een acceptabel onderdeel van de opvoeding, om over normen omtrent

Dan kom je altijd op de vraag, wat is goed genoeg? Ga je voor een 6 of een 8. Dat heb je bij een bedreigde ontwikkeling van het kind en dat heb je bij kindermishandeling breed. Het is niet simpel ‘wel of geen kindermishandeling’. Het gaat eerder om schaalvragen. En het is niet altijd precies duidelijk.
Wijkteam

¹⁶ Zie: <https://richtlijnenjeugdhulp.nl/kindermishandeling/>

schone kleding, voldoende gevarieerd eten, of emotionele aandacht maar te zwijgen. Het bespreekbaar maken van concreet gedrag (of het gebrek daaraan) van ouders dat invloed heeft op de (ontwikkeling van) de kinderen, dient zorgvuldig en stapsgewijs te gebeuren. Dat maakt dat veel hulpverleners in de praktijk terughoudend zijn met het gebruik van containerbegrippen als verwaarlozing of mishandeling. Men benoemt dan liever de concrete situatie waar het om gaat en op die manier wordt het ook opgeschreven. Dat vervolgens alsnog in een apart veld als 'kindermishandeling' te moeten noteren, doet sommige respondenten (maar niet alle) daarom aarzelen. Voor degenen die vinden dat dat wel mogelijk moet zijn, geldt dan de argumentatie dat je bij grote, aanhoudende zorgen toch ook een melding doet bij Veilig Thuis, en dan benoem je het dus ook als zodanig.

Een laatste aandachtspunt is de mate van ervaring met het werken met (vermoedens van) kindermishandeling. Voor een Veilig Thuis medewerker is het dagelijkse kost. In dat werkveld is het aanbrengen van een differentiatie daarbinnen eenvoudiger en logischer, zoals door VT ook gebeurt, dan voor een hulpverlener waarbij het onderwerp kindermishandeling minder dagelijks in de spreekkamer, of aan de keukentafel gesignaleerd en besproken wordt.

Ik leg het ook zo uit aan ouders, die zeggen dan, 'maar ik doe toch niet, ik sla ze toch niet'. Dan moet je dat uitleggen. Dat mag ook wel duidelijker benoemd naar de buitenwereld. Die spotjes daarover helpen dan wel. Ouders hebben het vaak niet eens in de gaten dat het aan de hand is. Dat heeft met hun beperking te maken. Ik doe dus veel aan bewustwording. Daar begin je niet meteen mee in het eerste gesprek. Dan weet je ook nog niet precies wat er speelt. Ze komen vaak binnen met een vraag om opvoedondersteuning, 'mijn kind is zo druk'. Het duurt een tijd voor je een goed beeld hebt van wat er aan de hand is. Soms kom je dan tot de conclusie, dit gaat niet over druk zijn, dit gaat over kindermishandeling. Je probeert eraan te werken dat het een goede omgeving voor het kind wordt. Soms lukt dat, soms niet. Dus hulp bieden bestaat vaak ook uit: bewust maken van de situatie, 'dit is kindermishandeling'. Dat geldt echt niet alleen voor de lvb doelgroep, denk maar aan al die ouders in een vechtscheiding.

Wijkteam

2.3 Indelingen en definities in onderzoek

Er is en wordt veel onderzoek gedaan naar kindermishandeling en seksueel geweld of misbruik. In deze onderzoeken worden verschillende definities en categorieën gebruikt, enkele voorbeelden:

- **Nationale prevalentiestudie mishandeling van kinderen en jeugdigen:** de definitie van kindermishandeling beslaat twaalf pagina's, waarin per subvorm (als seksueel misbruik, lichamelijk geweld, verwaarlozing etc.) heel concreet wordt omschreven welke gebeurtenissen en handelingen eronder vallen.¹⁷ De definitie van de Jeugdwet is het uitgangspunt, en in de inleiding wordt dit als volgt kort uitgewerkt: *fysieke mishandeling (bijvoorbeeld schoppen, het toebrengen van brandwonden of het kind laten vallen), emotionele mishandeling (bijvoorbeeld het kind structureel afwijzen of kleineren), fysieke verwaarlozing (bijvoorbeeld niet zorgen voor voldoende eten of medische zorg), emotionele verwaarlozing (bijvoorbeeld het structureel onthouden van warmte en positieve aandacht, of het plegen van huiselijk geweld waarvan het kind getuige is), verwaarlozing van het onderwijs (bijvoorbeeld het niet ingrijpen bij regelmatig spijbelen) en seksueel misbruik (bijvoorbeeld seksuele aanrakingen van het kind).*¹⁸

¹⁷Alink, L., Prevoo, M., Berkel, S. van, et al., NPM 2017: *Nationale prevalentiestudie mishandeling van kinderen en jeugdigen* (2017), p 90-92

¹⁸ NPM 2017, p. 8

- **Adverse Childhood Experiences (ACE study¹⁹)**: dit onderzoek naar vroegere kindertijd ervaringen toont een relatie aan tussen mishandeling of verwaarlozing en latere gezondheidsproblemen. Er worden in deze studie zeven categorieën onderscheiden: psychologisch, lichamelijk of seksueel geweld, dysfunctioneel huishouden door verslaving, psychische ziekte van een van de ouders, mishandeling van de moeder of criminaliteit.²⁰ Iedere ervaring met een vorm van mishandeling uit één van de categorieën vergroot de kans op latere aanraking met een van de andere vormen disproportioneel.
- De **Augeo foundation** laat door het Verweij-Jonker instituut onderzoek verrichten naar de effecten van beleid op kindermishandeling.²¹ Daarvoor wordt een groep van 1200 gezinnen die gemeld zijn bij Veilig Thuis, anderhalf jaar lang gevolgd. Er doen meer dan honderd gemeenten mee aan het onderzoek. De eerste resultaten zijn in 2019 gepubliceerd.²² Als tussentijds resultaat is daarnaast een beleidsinstrument voor gemeenten gepubliceerd.²³ Kindermishandeling wordt daarin onderverdeeld in de categorieën 'geen geweld, matig en veel en/of ernstig geweld', waarbij geweld wordt omschreven als voorkomende 'incidenten'.²⁴

2.4 Conclusie

In de literatuur, in de praktijk en in wetenschappelijk onderzoek wordt de definitie van kindermishandeling uit de Jeugdwet onderschreven. Er bestaat in de sector geen eenduidig begrippenkader voor de verschillende vormen van kindermishandeling en seksueel geweld of misbruik (niet naar aard en niet naar ernst). Dat is het gevolg van het gegeven dat de problematiek vanuit verschillende invalshoeken benaderd kan (en moet) worden. Kindermishandeling is dus een kwestie van 'grijstonen'. Zowel wat betreft een onderscheid 'is het wel of niet aan de hand', als wat betreft de verdere onderverdeling, zijn er geen harde scheidingslijnen. Tegelijk is de nuance voor het doen van de juiste dingen essentieel.

Seksueel geweld of seksueel misbruik omvat meer en minder dan kindermishandeling. Meer omdat het niet alleen om geweld vanuit afhankelijkheidsrelaties gaat, maar ook om 'peer to peer' seksueel geweld. Het omvat minder, omdat kindermishandeling naast seksueel geweld, ook fysiek en emotioneel geweld en verwaarlozing betreft. Seksueel geweld gaat vaak samen met andere vormen van kindermishandeling. Vanwege de specifieke thema's (misbruik van macht, afweer, ontkenning en verdringing, atypische signalen, taboe's op het onderwerp) verdient het de voorkeur hier aparte aandacht voor te vragen en seksueel geweld of misbruik niet onder de algemene noemer van kindermishandeling te laten verdwijnen.

¹⁹ We found a strong graded relationship between the breadth of exposure to abuse or household dysfunction during childhood and multiple risk factors for several of the leading causes of death in adults. Felitti, V.J., Anda, R.F., et al, *Relationship of childhood abuse and household dysfunction to many of the leading causes of death in adults* (1998)

²⁰ Idem, p248

²¹ <https://www-p.augeo.nl/nl-nl/onderzoek/werkt-de-aanpak-van-kindermishandeling-door-gemeenten>

²² Werkt de aanpak van kindermishandeling en partnergeweld? Eerste resultaten van een grootschalig onderzoek: hoe vaak komen kindermishandeling en partnergeweld voor? En hoe ernstig is het geweld? (Augeo/Verweij-Jonker 2019)

²³ Augeo foundation, Verweij-Jonker instituut, *Beleidsinstrument. Inzicht in de problematiek van gezinnen gemeld bij Veilig Thuis* (2020): *De beleidstool is gebaseerd op de resultaten van de eerste meting van het onderzoek naar de effectiviteit van de aanpak van kindermishandeling in 13 Veilig Thuis regio's. In totaal hebben ruim duizend gezinnen direct na een melding bij Veilig Thuis door middel van vragenlijsten zelf aangegeven welke problemen zij op dat moment ervaren. Dit betreft alle meldingen, dus ook politiemeldingen.*

²⁴ De resultaten van het volledige onderzoek worden november 2020 verwacht. Dan zal ook de specifieke begripshandtering verhelderd worden.

Het (landelijk) monitoren van de groep kinderen die te maken heeft (gehad) met kindermishandeling zal dus op hoofdlijnen moeten gebeuren, waarbij we accepteren dat dat geen harde feiten geeft en in zekere zin een geconstrueerde werkelijkheid betreft (omdat het dus geen recht doet aan de noodzakelijke nuance). Voor het volgen van trends is dat niet noodzakelijk bezwaarlijk²⁵.

Ik vind dat het goed zou zijn als we nog meer dan we nu doen, er naar vragen, in ieder hulpverleningstraject, in de trant van: 'Heb je ooit iets vervelends meegemaakt, zijn je dingen overkomen die je echt niet had gewild'? Wanneer dat precies moet gebeuren hangt af van de specifieke situatie. Je moet toch contact opbouwen om een echt antwoord te krijgen, er moet een vertrouwensband zijn. We gaan er nu – te vaak in mijn ogen – pas over praten als we ingewikkeld gedrag zien, het zou meer onderdeel van het normale proces moeten zijn om het te bespreken. Dat doet iedereen vervolgens op de eigen manier en hangt ook af van het type hulp dat je verleent. Het vraagt echt om vaardigheden van de hulpverlener. Maar in de ideale wereld is daar altijd aandacht voor, ook apart met de jongere ('Wat is er met jou, hoe zie jij het'). Dat moet je niet alleen bij aanvang doen, maar ook later.

Zorgaanbieder

²⁵ Zie ook: Hospers, S. & van der Zijden, Q., *Jeugdhulptrajecten. Nader onderzoek Beleidsinformatie Jeugd* (2018)

Hoofdstuk 3: welke hulp?

Als je als hulpverlener weet wat onder kindermishandeling, huiselijk geweld en seksueel geweld wordt verstaan, en je weet de signalen te herkennen, dan is het vervolgens de vraag wat een kind en het gezin dan nodig hebben. De vraag wat de juiste hulp is, is voor de juiste groepen, is een brede vraag die voor alle gebieden van jeugdhulp, en hulp in het algemeen geldt, en eentje die tot op heden niet eenduidig is beantwoord. We zetten de inzichten, verkregen uit literatuur en interviews, op een rij.

Welke ordeningen komen we tegen en op welke wijze kunnen die helpend zijn ten behoeve van de vraag of de juiste groepen de juiste hulp krijgen, als het gaat om kindermishandeling en seksueel geweld?

3.1 Beleidsinformatie: vormen van jeugdhulp

In de Beleidsinformatie Jeugd worden acht vormen onderscheiden:²⁶ hulp door het wijkteam, ambulante hulp op locatie van de aanbieder, daghulp op locatie van de aanbieder, jeugdhulp in het netwerk, pleegzorg, gezinsgericht verblijf, gesloten plaatsing, of een andere vorm van verblijf bij een aanbieder.

De indeling van de Beleidsinformatie gaat meer over voorzieningen, niet zozeer over inhoud. Hulp bij kindermishandeling kan bij alle vormen worden ingezet. Zorgaanbieder

De meeste respondenten uit de praktijk kennen deze indeling niet. Binnen de eigen werkpraktijk wordt geregistreerd op de door de eigen organisatie aangeboden vormen van hulp. Voor wijkteams en Gecertificeerde Instellingen (GI) die we spraken worden de verrichtingen doorgaans niet verder onderscheiden (met uitzondering van bijvoorbeeld pleegzorg dat door een GI geboden wordt). De indeling van de Beleidsinformatie sluit volgens respondenten niet aan op ons onderwerp, omdat binnen al die vormen sprake kan zijn van ingezette hulp met betrekking tot kindermishandeling. Wel kan op algemeen niveau de inzet van bijvoorbeeld verblijf gevolgd worden.

3.2 Erkende interventies

In zijn algemeenheid is er nog maar weinig bekend over de effectiviteit van jeugdhulp, als het gaat om specifieke interventies. Hulp bij de gevolgen van kindermishandeling of seksueel geweld vormt daar geen uitzondering op. Dat is niet alleen een Nederlands probleem maar speelt wereldwijd.²⁷ Het is de vraag of hulp daarbij zich überhaupt in een standaard interventieaanbod zal laten vangen. Het Nederlands Jeugd Instituut (NJI) schrijft daarover:

Duidelijk is dat in deze gezinnen vaak veel aan de hand is en dat er op verschillende levensterreinen hulp nodig is. (...) Daarnaast zijn de samenwerking tussen hulpverleners en afstemming van hulp een aandachtspunt in gezinnen met complexe problemen. Mogelijk dat hiervoor een standaard interventieaanbod ook niet het meest effectief is, maar dat maatwerk

²⁶ Beleidsinformatie Jeugd Informatieprotocol, versie 5 (2018)

²⁷ Er is in 2018 onderzoek gedaan naar datacollectie met betrekking tot kindermishandeling in het buitenland. In totaal zijn er dertien landen bekeken. De conclusie luidt dat zowel in de justieketen als de sociale sector systemen onvoldoende longitudinaal perspectief hebben, cases maar weinig worden opgevolgd doorheen de tijd en er weinig mogelijkheid tot monitoring is (...) in de meeste landen de registratie en monitoring van kindermishandelingszaken vrij gefragmenteerd verloopt, dit zowel binnen justitie als de sociale sector. Grietens, H., Registratie en monitoring van kindermishandelingszaken Een kwalitatieve studie naar beleid en systemen in het buitenland (2018), samenvatting p.2; Zie ook: Gezondheidsraad, De behandeling van de gevolgen van kindermishandeling (2011)

nodig is waarbij de effecten van de hulp zorgvuldig gemonitord moeten worden en hulp op basis daarvan bijgesteld wordt.²⁸

Het NJi benoemt opvoeden, en hulp bij opvoeden, zeker als het gaat om kindermishandeling, als een complex probleem, waarbij protocollen en richtlijnen eerder belemmerend dan versterkend kunnen werken. Professionals geven aan dat ze, in het geval dat de hulp stagneert, de oplossing niet zien in wat ze momenteel aangeboden krijgen – bijvoorbeeld protocollen. De oplossing zit meer in hoe ze kunnen werken. Ze hebben met andere woorden geen product, maar een beweging nodig.²⁹ Onderzoek naar effectiviteit van hulp moet daar ook recht aan doen.

Het NJi heeft een database van erkende en beschreven interventies aangelegd. Dat gaat niet alleen om evidence based (eb) interventies, maar om interventies die door een onafhankelijke commissie zijn beoordeeld als minstens goed onderbouwd. Zoekend op het trefwoord kindermishandeling vinden we zeven beschreven interventies. Vier daarvan zijn preventieve programma's. Vier van de zeven zijn effectief volgens eerste aanwijzingen bevonden, en eentje (Voorzorg) effectief volgens goede aanwijzingen. Zoekend op trauma, of Post Traumatisch Stress Syndroom (PTSS) vinden we er vijf, zoekend op seksueel misbruik twee. Er zijn zes interventies opgenomen bij seksueel grensoverschrijdend gedrag en geen over mensenhandel/loverboys.³⁰ Er zijn eenentwintig interventies beschreven op het vergroten van seksuele weerbaarheid, waarvan er één effectief volgens goede aanwijzingen.

Ook op de website van het kenniscentrum van de Kinder en Jeugdpsychiatrie (KJP) vinden we

We weten soms nog onvoldoende wat werkt en wat je wanneer wel en niet moet doen. Dat maakt ook dat het signaleren lastiger is. Want als je geen behandeling in huis hebt of er geen behandeling voor is, wat moet je er dan mee als hulpverlener? Ik zie dat er meer hulpverlening op gang komt, nu we meer EMDR therapeuten in huis hebben. Dus ik zou aan de achterkant beginnen: eerst de hulp op orde, dan wordt het ook makkelijker om te signaleren, want dan kun je daarmee ergens terecht.
Zorgaanbieder

beschrijvingen van interventies. Op trefwoord trauma en kindermishandeling staan er acht beschreven, op trefwoord chronisch trauma veertien, en voor hulp bij slachtoffers loverboys vijf. Daarnaast wordt er gewezen op behandelprotocollen die indirect effect hebben op het verminderen van kindermishandeling zoals Family Focused Therapy (FFt) en Multi Systeem Therapie (MST).³¹ De programma's Voorzorg, Eye Movement Desensitization & Reprocessing (EMDR), trauma gerelateerde Cognitieve Gedrags Therapie (CGT) en Lang Leve de Liefde zijn evidence based of effectief volgens goede aanwijzingen, de anderen goed onderbouwd.³²

Een doorslaggevend bezwaar bij het tellen van interventies is, dat ze voor meerdere problemen, klachten of zorgen kunnen worden ingezet. Tel je

²⁸ van Rooijen, K., Berg, T., Bartelink, C., *Wat werkt bij de aanpak van kindermishandeling?* (Nji, 2018)

²⁹ Kraak, A. *Kennis, leren en transformeren. Naar een betere aanpak van kindermishandeling* (Nji, 2019)

³⁰ <https://www.nji.nl/nl/Databank/Databank-Effectieve-Jeugdinterventies/Erkende-interventies?thema=kindermishandeling>

³¹ <https://www.kenniscentrum-kjp.nl/professionals/trauma-kindermishandeling/>

³² Voorzorg is effectief volgens goede aanwijzingen. Lang leve de liefde -onderbouw ook. Lang leve de liefde – bovenbouw is goed onderbouwd. Traumagerichte Cognitieve Gedragstherapie (TG-CGT) is een bewezen werkzame behandeling. EMDR was effectief volgens goede aanwijzingen. De erkenning van EMDR door het NJi is verlopen; de erkenning van Traumagerichte CGT door het NJi is in voorbereiding. <https://www.nji.nl/nl/Databank/Databank-Effectieve-Jeugdinterventies/Erkende-interventies>; <https://www.kenniscentrum-kjp.nl/professionals/behandelmethoden/emdr-eye-movement-desensitization-reprocessing/> <https://www.kenniscentrum-kjp.nl/professionals/behandelmethoden/traumagerichte-cognitieve-gedragstherapie-tg-cgt/>

bijvoorbeeld het aantal EMDR behandelingen dat wordt ingezet, dan tel je ook de keren dat dat gebeurt voor de gevolgen van vluchten, pesten, een auto ongeluk of een ziekenhuisbehandeling. Datzelfde argument geldt ook andersom: bij eenzelfde type klacht, bijvoorbeeld slecht slapen, kunnen verschillende interventies, waaronder EMDR en CGT ingezet worden.

Een monitoring op interventies ten behoeve van het bepalen of de juiste hulp wordt ingezet bij de juiste groepen, zal dus een zeer beperkte informatiewaarde hebben, omdat het onvoldoende discrimineert.

Het komt vaak pas laat aan het licht, als het al heel vergevorderd is, bijvoorbeeld bij mensenhandel. Soms ga je ingrijpen terwijl het nog te vroeg is voor echte hulpverlening. Dan is de aandacht gericht op acute veiligheid, maar maak je het voor hulp moeilijker.

GI

3.3 Fasen in hulpverlening

Het *visedocument gefaseerde ketensamenwerking*, gaat uit van een fasering in het aanbieden van zorg.³³

- 1) werken aan directe veiligheid met een veiligheidsplan.
- 2) werken aan stabiele veiligheid met een hulpverleningsplan voor risico-gestuurde zorg.
- 3) werken aan herstel van de ontwikkeling van de individuele gezinsleden met herstelplannen voor trauma-geïnformeerde en herstelgerichte zorg.
- 4) werken aan stabilisatie door het evalueren en bijstellen van eerder gestelde doelen.
- 5) werken aan het leren omgaan met terugval met een toekomstplan.

Deze fasen lopen in de praktijk door elkaar heen, maar worden naar de aard wel onderscheiden. We herkennen deze vormen die we uit de praktijkinterviews hebben gedestilleerd. Wat nodig is in de ene fase, bijvoorbeeld ingrijpend handelen om de acute veiligheid te verzekeren, kan nadelige effecten hebben voor de andere fasen. Ingrijpen, zoals bij een gedwongen gesloten plaatsing, zet de relatie met de hulpverlener immers onder druk.

Ook in de richtlijn kindermishandeling, wordt uitgegaan van een fasering in het hulpverleningsproces. Er worden drie typen interventies omschreven: preventieve, gericht op veiligheid en gericht op herstel. Deze indeling gaat over de aard van de interventies, qua fase in het hulpverleningsproces, en hangt dus niet samen met het type, of de vorm van de kindermishandeling, noch over een onderscheiden vorm van doelgroep. Het inzetten van hulp wordt daarbij als maatwerk omschreven.³⁴ Er worden verschillende mogelijke interventies benoemd die ingezet zouden kunnen worden. De richtlijn schrijft niet voor, maar zegt de hulpverlener 'te overwegen'.

We moeten én oog hebben voor acute veiligheid én voor herstel. Kevin Campbell (noot van de onderzoeker: - Grondlegger van Family Finding, zie: <http://www.familyfinding.org/>) zegt: "safety without healing is only temporary. Healing happens in the network'. Dus als het herstel niet optreedt creëer je onveiligheid in het latere leven. Ze leren geen veilige hechting, geen gezonde seksuele relaties etc. Dan worden ze later nogmaals slachtoffer, óf dader. De veerkracht om te herstellen haalt een mens uit de verbintenissen die hij voelt met de mensen om hem heen. Dan moeten die er wel zijn.

GI

³³ van Arum, S., Vögtlander, L., *Eerst samenwerken voor veiligheid, dan samenwerken voor risicogestuurde zorg. Een duurzame visie op ketenzorg bij kindermishandeling, huiselijk geweld en seksueel misbruik en de centrale rol hierbij van het triage-instrument Veilig Thuis* (2016)

³⁴ <https://richtlijnenjeugdhulp.nl/kindermishandeling/>

Als het inzetten van jeugdhulp altijd maatwerk is, en als de onderscheiden fasen in de praktijk door elkaar lopen, dan zal datacollectie op het niveau van fasering van de hulp weinig inzichtelijke informatie opleveren. Er is geen standaard te maken van de fasering.

3.4 Jeugdhulp ingedeeld naar aard van de klachten

Met name in de GGZ (in de vorm van diagnoses, zoals angst, depressie, dwang etc), maar ook bij andere zorgaanbieders, worden de vormen van hulp ingedeeld aan de hand van de klachten waarmee een kind, of een gezin zich meldt. Deze klachten zijn echter niet voorbehouden aan de gevolgen van kindermishandeling en kunnen op die manier niet onderscheidend zijn.

Slachtoffers van kindermishandeling hebben vaker

- *internaliserend en externaliserend probleemgedrag,*
- *depressies, angsten of eetstoornissen*
- *traumaklachten,*
- *meer emotionele onveiligheid*
- *leer- en sociale problemen*

Bij adolescenten zien we dat ze

- *eerder in een gewelddadige relatie belanden*
- *vaker crimineel gedrag vertonen*
- *meer tienerzwangerschappen*
- *ontwikkelen vaker een ongezonde leefstijl, zoals roken of obesitas*

Volwassenen die in hun kinderjaren te maken hebben gehad met kindermishandeling hebben

- *meer lichamelijke en psychische klachten hebben,*
- *vaker chronische pijn*
- *vaker ziekten zoals diabetes, longziekten en ondervoeding*

Uit: Steketee, de olifant in de (kinder)kamer (2017)

Steketee somt een lijst van mogelijke gevolgen en klachten op, en concludeert vervolgens: *Deze veelheid aan verschillende soorten gevolgen illustreert dat er geen expliciete symptomen of klachten zijn, behalve lichamelijk letsel, om kindermishandeling te herkennen.*³⁵ Er bestaat dus ook geen uitputtende lijst van klachten om symptomen om hulp bij kindermishandeling te monitoren. Bovendien wordt de wenselijkheid van het klachtgericht behandelen door professionals ook ter discussie gesteld. Daarmee loop je het risico dat er te lang gewacht wordt, en beloon je als het ware het ontwikkelen van probleemgedrag, zo kwam uit de interviews naar voren.

Als laatste punt van aandacht, als het gaat om een indeling naar klachten, zijn er de lange termijn effecten.³⁶ De gevolgen van kindermishandeling kunnen lang doorwerken, en zich soms ook pas op volwassen leeftijd openbaren. Om te bepalen of de juiste hulp is ingezet, verdient dit op de lange termijn ook qua monitoring aandacht. Met sommige fysieke ziekten gebeurt dit ook, dus dat zou ook voor deze ernstige, complexe problematiek gerechtvaardigd zijn. Dat overschrijdt echter de grenzen van de jeugdhulp, en stuit op nog grotere complexiteit bij het bepalen van relevante data. Tot nu toe zijn cohort studies de meest inzichtgevende vorm daarbij geweest³⁷.

³⁵ Steketee, M., *De olifant in de (kinder)kamer Intergenerationele overdracht van geweld in gezinnen: hoe doorbreken we de cirkel* (2017)

³⁶ Zie bijvoorbeeld: *Bn'er aan het woord -Hameeda Lakho*, Augeo Magazine Editie 16 – december 2019

³⁷ Denk ook bijvoorbeeld aan de inzichten vanuit de eerder genoemde ACE studies, Felitti, V.J., Anda, R.F., et al, *Relationship of childhood abuse and household dysfunction to many of the leading causes of death in adults* (1998)

3.5 Jeugdhulp bij gezinsprofielen

Als (voorlopige) resultaat van een kwalitatief onderzoek onder 75 gezinnen, maakt Augeo een onderscheid in gezinsprofielen.³⁸ De verwachting is dat bij elk profiel een anders soort hulpverlening past. *Het type geweld blijkt gekoppeld aan de klachten die het kind kan krijgen. We zien bijvoorbeeld dat verwaarlozing vaak leidt tot hechtingsproblematiek, terwijl partnergeweld eerder emotionele onveiligheid veroorzaakt en daarmee leidt tot traumaklachten.*³⁹

Deze indeling naar gezinsprofielen is nieuw. Het is nog te vroeg om uitspraken te kunnen doen over de vraag of deze indeling ook helpend kan zijn bij een ordening ten behoeve van monitoring. Gezien de bevindingen bij de andere items, is dit ook een onderwerp dat zich waarschijnlijk moeilijk voor standaard registratie laat lenen. Zij is in ieder geval breder toepasbaar dan jeugdhulp bij kindermishandeling alleen.

Vijf gezinsprofielen

1. Gezin in de stress
2. Een van de partners oefent extreme controle of dwang uit
3. De kindproblematiek staat voorop
4. Een of beide ouders hebben langdurige zorg nodig
5. De ouders maken een conflictscheiding door

3.6 Jeugdhulp bij seksueel geweld

*Seksueel geweld is helaas aan de orde van de dag. Zo lang er nog geen effectieve interventies zijn gevonden om misbruik te stoppen, dienen onze inspanningen gericht te zijn op het zo snel mogelijk inzetten van hulp door deskundigen nadat het kwaad is geschied om verder leed en herhaald slachtofferschap te voorkomen.*⁴⁰ Dit schrijft het Centrum voor Seksueel Geweld in haar jaarverslag over 2018. Dit gaat niet specifiek over jeugdhulp.

Het CSG doet desgevraagd een krachtige oproep voor het beter diagnosticeren van PTSS en vervolgens inzetten van trauma behandeling (EMDR of trauma gerichte CGT): *Ik hoor te vaak dat er wèl PTSS wordt vastgesteld, maar dat er dan geen traumabehandeling volgt, omwille van een gebrek aan stabiliteit, dat kinderen er niet klaar voor zijn, of wat voor drogreden dan ook. Dat zijn echt achterhaalde argumenten*.⁴¹

Veel hulpverlening komt, in de woorden van de respondent bij het CSG, niet verder dan het bieden van een luisterend oor, wat in haar ogen volstrekt onvoldoende is. Het signaleren en behandelen van (de gevolgen van) seksueel geweld of misbruik vraagt specifieke en doorwrochte deskundigheid. Hulpverleners moeten daar goed in getraind worden. *Hoewel ik echt goede voorbeelden ken, zoals het aanbod 'King' van Accare, en er al veel veranderd is ten opzicht van ongeveer tien jaar geleden, meen ik toch dat traumagericht behandelen echt nog in de kinderschoenen staat.*

Hulp bij de gevolgen van seksueel geweld of misbruik kan niet geïsoleerd worden ingezet. Vrijwel altijd speelt het zich in een complexe dynamiek af, waarbij ook ouders behandeling nodig hebben. Bovendien is de kans op herhaling groot, dus de vraag is waarvoor je dan behandelt op het moment dat er hulp wordt gezocht. Daarnaast moet er ook aandacht zijn voor de gevolgen van wat er níet was (liefdevolle aandacht bijvoorbeeld). Wat in ieder geval nodig is, is beter screenen op trauma, een brede aanpak (dat altijd maatwerk is), het betrekken van ouders, en voldoende kennis bij de

³⁸ Interview 'De meeste gezinnen lijken in een profiel te passen' Augeo Magazine, special voor gemeenten, november 2019

³⁹ Landelijk onderzoek naar aanpak kindermishandeling, Augeo Magazine, editie 14, juni 2019; zie ook: Steketee, De olifant in de (kinder)kamer, p.12

⁴⁰ CSG, Jaarverslag Landelijk netwerk Centrum Seksueel Geweld (2018), p.4

⁴¹ Zie ook: Bicanic, I., et al. Traumaverwerking waarom niet? (2015); Bicanic, I. Natuurlijk kunnen kinderen met een PTSS een EMDR-behandeling aan (GZ-psychologie, magazine 2019)

hulpverlener van (de gevolgen van) traumatisering en intergenerationele overdracht. *Ik pleit ook voor een jaarlijkse check up. Vraag na of er later wel behoefte is aan contact met de politie, met een hulpverlener, met een arts. Ik vind dat we erg moeten oppassen met het geven van weerbaarheidstrainingen. Die leggen weer de verantwoordelijkheid bij het kind. Terwijl van de vierentwintig er maar eentje onderzocht is op effectiviteit. Je moet echt met iets komen dat recht doet aan de complexiteit van het fenomeen. Dat je het ‘gewoon zou kunnen vertellen’ is echt een misvatting.*

De meerderheid van de jongeren die hulp zoeken bij (de gevolgen van) seksueel geweld hebben slechts eenmalig te maken gehad met aanranding of verkrachting.⁴²

De groep kinderen die, meestal binnen het eigen netwerk, langdurige en structureel lijden onder seksueel misbruik is de groep die we het slechtst in beeld krijgen en die onze hulp misschien wel het hardste nodig heeft. Die groep behoort tot het gezinsprofiel 2 (extreme controle of dwang door een van de partners), *profiel 2 is de lastigste categorie om te herkennen én de gevaarlijkste, zegt Lünemann. ‘Uit de cijfers kwam naar voren dat bij controle of dwang (profiel 2) het geweld ernstiger is en er meer trauma voorkomt – ook bij de kinderen – dan bij een gezin in de stress.’⁴³*

Respondenten benoemen unaniem het belang van training en deskundigheidsbevordering op de

We zijn bezig om een verbeterslag te maken in de aandacht voor seksueel geweld. We weten dat seksualiteit moeilijk bespreekbaar wordt gemaakt, we praten makkelijker over fysiek geweld of verwaarlozing dan over seksueel geweld. Kindermishandeling is vaker een aanmeldreden, seksueel geweld blijft echt meer onder de radar. De moeilijkheid om het te bespreken ligt zowel bij slachtoffers, ouders als hulpverleners. Er zit een taboe op vanuit eigen normen. We weten ook van slachtoffers dat ze hun best doen om dingen geheim te houden. Des te belangrijker is het dus om vragen te blijven stellen, zodat ze weten waar ze terecht kunnen als ze wèl willen praten. Als je de vraag niet stelt komen de signalen ook niet. Ouders zijn de laatste aan wie ze het vertellen, als die al niet de pleger zijn.

GI

onderwerpen kindermishandeling, seksueel geweld en seksuele ontwikkeling van kinderen en jongeren. Kindermishandeling is moeilijk te signaleren (zeker seksueel misbruik, omdat dat ‘atypische signalen’ heeft), en het is – ook voor de hulpverlener zelf - moeilijk om erover te spreken, waarbij je het ook nog eens ‘fout’ kunt doen. *Als je verkeerd reageert, bijvoorbeeld te antwoorden met ‘oh gelukkig’ op een ontkenning van de vraag: “Heb je weleens iets meegemaakt op seksueel gebied wat je (liever) niet wilde”, dan maak je de kans kleiner dat het later alsnog boven tafel komt, aldus een van onze respondenten.*

Tegelijk is bekend dat zeker seksueel geweld een dynamiek kent van onder de radar blijven,

omdat het omgeven is door schuld, schaamte, angst en loyaliteit.⁴⁴ Alle actoren (inclusief de hulpverlener) hebben de neiging het weg te willen stoppen. Soms komt een slachtoffer pas in het volwassen leven om hulp vragen. Hulp bij kindermishandeling en zeker bij seksueel geweld is ook om deze reden breder dan alleen jeugdhulp.

⁴² Bicanic, I., *Psychobiological correlates of rape in female adolescents* (2014), p.129

⁴³ Interview ‘De meeste gezinnen lijken in een profiel te passen’ Augeo Magazine, special voor gemeenten, november 2019

⁴⁴ Zie voor een uitleg op de kracht van afweerreacties en verdringing, Aafke Scharloo

<https://www.youtube.com/watch?v=qAFzJx4H7vw&t=38s>; Zie voor een korte toelichting waarom erover praten zo moeilijk is, Iva Bicanic van CSG:

https://www.youtube.com/watch?v=bTJxuJa29Zo&list=PLSyieL4jT6la0HEIfXitphnZqtUCb_Mai&index=5, maar ook bijvoorbeeld de documentaires ‘Niks aan de hand’ of ‘Achter de glimlach’; de moeilijkheid van het signaleren geldt ook voor kindermishandeling in het algemeen, zie: Haans, T., *Denken, durven, melden* (2018), Pagina 16-18.

Dat maakt bovendien dat het punt van aandacht ervoor hebben, blijven bespreken en dat herhalen zo belangrijk is, zo benadrukken ook de respondenten.

We moeten accepteren dat we wat betreft seksueel geweld en misbruik nooit tot 100% disclosure en signalering zullen kunnen komen, zegt het CSG. Als een kind niet kan vertellen wat er aan de hand is, omdat de gevolgen te groot zullen zijn, dan zal een hulpverlener dat moeten accepteren. Dat is óók goed hulpverlenerschap.

3.7 Werkzame elementen

Net als het fenomeen kindermishandeling zelf, is hulp bij kindermishandeling een ‘lappendeken’ van grijstonen. Alle indelingen zijn van belang voor een begrip van hulp bij kindermishandeling en seksueel geweld. Als basis voor monitoring zijn ze echter niet voldoende onderscheidend. Is het dan mogelijk om hulp bij kindermishandeling in de meest brede zin van het woord te monitoren? Zijn er elementen te onderscheiden die in elke vorm van hulp terugkeren?

Onderzoek naar werkzame elementen

De juiste hulp bieden bij kindermishandeling en seksueel misbruik is maatwerk. Hulpverlening bij (vermoedens van) kindermishandeling laat zich als fenomeen wèl onderzoeken. En dat gebeurt ook.⁴⁵ Dat levert ook inzicht op in werkzame en ‘verstorende’ elementen in het algemeen (wat moet je vooral wèl en niet doen).

Punten die een negatieve invloed hebben op het bereiken van duurzame veiligheid voor de hoog risico gezinnen zijn:⁴⁶

- ontbreken van een gezamenlijke screening, veiligheidstaxatie en risico taxatie.
- niet tijdig de juiste combinatie van hulp, bescherming, medische zorg en strafrecht inzetten.
- streeve ketensamenwerking.
- onvoldoende afstemming en gegevens uitwisseling.
- onvoldoende betrekken van het gehele systeem.

Door het Nji is geïnventariseerd welke werkzame elementen een effectieve benadering kenmerken van zowel preventieve interventies als van hulp en bescherming.⁴⁷

Voor het geven van hulp zijn dat, samenvattend:

- Training in positieve opvoedingsvaardigheden, woedebeheersing en stressmanagement. Veel van dergelijke trainingen en programma’s maken gebruik van cognitief- gedragstherapeutische technieken.
- Hulp en ondersteuning voor eigen problemen van ouders.
- Intensieve pedagogische thuishulpprogramma’s blijken opvoedingsvaardigheden te verbeteren en gedragsproblemen bij kinderen te verminderen. Echter, na afloop van deze interventies zijn er

⁴⁵ Zie bijvoorbeeld <https://www.nji.nl/nl/Kennis/Dossier/Effectieve-jeugdhulp/Effectieve-professionals/Wat-is-werkzaam>, <https://www.nji.nl/nl/Databank/Databank-Wat-werkt/Wat-werkt-onderwerpen/Wat-werkt-bij-kindermishandeling> of ZonMw, *Onderzoeksagenda Effectiviteitsonderzoek kindermishandeling* (2016), ZonMw, *Onderzoek naar kindermishandeling. Voor het opsporen, voorkomen en stoppen van kindermishandeling* (2019)

⁴⁶Uit: Kraak, A., Volaart, M., Bakker, H., van Kooten Niekerk, J., *Doen wat nodig is bij kindermishandeling, huiselijk en seksueel geweld. Een onderzoek naar de regionale ontwikkeling van de multidisciplinaire aanpak en de ondersteuningsbehoefte van gemeenten* (Nji-Movisie 2018)

⁴⁷ <https://www.nji.nl/nl/Databank/Databank-Effectieve-Jeugdinterventies/Werkzame-elementen>; aanvulling bij verschijning rapportage: tijdens het schrijven van het onderzoek is de website aangepast en de verwijzing niet meer in deze vorm te vinden. Nieuwe pagina <https://www.nji.nl/nl/Kennis/Dossier/Kindermishandeling>, zie ook: Snippe, J., van der Molen, J., *Onderzoek justitieel interventiepalet kindermishandeling* (2019)

nog veel problemen waarvoor gezinnen hulp nodig hebben. Ook blijken ze uithuisplaatsing niet te voorkomen.

- Uithuisplaatsing heeft positieve én negatieve effecten.
- In de hulp en ondersteuning kunnen verschillende domeinen betrokken zijn, bijvoorbeeld onderwijs, jeugdgezondheidszorg, jeugdbescherming, specialistische jeugdhulp, huisarts, ggz, verslavingszorg, schuldhulpverlening en maatschappelijk werk.⁴⁸
- De Jongerentaskforce vraagt daarnaast nog aandacht voor het belang van personen uit het directe netwerk, zoals onderwijzers. Kinderen zien hun juf of meester veel en intensief.⁴⁹ Het Klokhuis programma heeft in dit verband positief effect.⁵⁰

Verweij Jonker onderscheidt vijf overkoepelende thema's in de werkzame elementen.⁵¹

- 1) Aandacht voor veiligheid (doorvragen en veiligheid voorop in de benadering).
- 2) Kwaliteit aan de poort (deskundigheid en samenwerking).
- 3) Aansluiten bij tempo en behoefte van betrokkenen (bekrachten van positief gedrag heeft tijd nodig om effect te sorteren, klik met de hulpverlener en outreachend werken).
- 4) Systeemgericht werken in combinatie met individuele trajecten.
- 5) Zorg op maat en diversiteitsgevoeligheid (het gaat altijd om complexe problematiek met meerdere interdependente factoren).

3.8 Hulp in de praktijk gaat over inschatting en timing

In de interviews is uitgebreid ingegaan op de manier waarop het hulpverleningsproces verloopt, welke aandachtspunten daarbij gehanteerd worden als het gaat om kindermishandeling en wat er wordt verstaan onder het inzetten van hulp. We hebben de inzichten naast elkaar gelegd en samengevat, en zien daarin al genoemde elementen in terugkomen. Theorie en praktijk ontmoeten elkaar daar dus in.

Hulp inzetten gaat ook om timing. Je wil dat er aandacht voor is, maar je moet het kind volgen in wat het daarin wil. Als een kind het zelf niet wil dan moet je het soms ook (even) laten.
GI

Vanuit het perspectief van hulpverlening moet het gaan om, zo hoorden we terug in de interviews met inhoudelijk deskundigen: was er de juiste aandacht voor, was het bekend en werd er zo nodig op geacteerd? Niet bij alle gebeurtenissen is er (professionele) hulp nodig (naar schatting is dat 50%). Kindermishandeling en seksueel geweld zijn schimmige onderwerpen, veel blijft bij vermoedens. Het is dus niet eenvoudig om te zeggen wanneer er nu eigenlijk 'hulp bij kindermishandeling' wordt geboden. Hulptrajecten kennen bovendien een eigen dynamiek waarin de genoemde elementen wel terugkeren, maar nooit zo ordelijk als geschetst. Ze kunnen worden onderscheiden, maar niet

*Maar als je blijft geen checklisten om dossiers te vullen, je moet zorgen dat er echte, de juiste vorm van aandacht voor is. Dus alleen een vinkje 'heb je de vraag gesteld' helpt ook echt niet. Het gaat erom **hoe** je erover gesproken hebt.*

GI

⁴⁸ van Rooijen, K., Berg, T., Bartelink, C., *Wat werkt bij de aanpak van kindermishandeling?* (NJI, 2018)

⁴⁹ Augeo Foundation, De Jongerentaskforce, *Ik heb al veel meegemaakt. Ingrijpende jeugdervaringen van leerlingen in groep 7 en 8* (2016)

⁵⁰ Hoefnagels, C., Onrust, S., Goossens, F., et al., *Nemen kinderen het woord? Effect evaluatie van Klokhuis over Kindermishandeling* (Trimbos, 2014)

⁵¹ Tierolf, B., Lünemann, K., Stekete, M., *Doorbreken geweldspatroom vraagt gespecialiseerde hulp. Onderzoek naar effectiviteit van de aanpak huiselijk geweld in de G4* (2014)

gescheiden. Dat maakt apart registreren ondoenlijk. Wat van belang is komt in het dossier te staan, de rest niet, melden respondenten.

De crux is telkens: hoe zorg je ervoor dat op het juiste moment de juiste interventie en samenwerking wordt gezocht. Die timing valt of staat altijd bij de deskundigheid van de betrokken professionals. Ook de inzet van triage instrumenten vormen geen afdoende antwoord, aangezien er ook dan weer de kwestie van timing is: wie gebruikt wanneer welk instrument. Triage instrumenten zijn een hulpmiddel. Hoe specifiek aansluitend bij een bepaald klacht- of probleemgebied, hoe beter behulpzaam. Er zijn er daarom meerdere, die afhankelijk van de aard van het probleem kunnen worden gebruikt. Dat vraagt, kortom, 'praktische wijsheid' van een professional.⁵²

3.9 Kortom

Voor goede hulp bij kindermishandeling is een cocktail van onderstaande elementen nodig:

1. Veiligheid voor het hele gezin voorop stellen (en het tot stand brengen van veiligheid is een kwestie van lange adem).
2. Een gelaagd en gefaseerd hulpaanbod bieden bestaande uit bescherming, praktische hulp, ondersteuning van de opvoedingssituatie, aanpakken van in standhoudende risicofactoren en behandeling van de problematiek van alle leden van het gezin.⁵³ Dat wil zeggen:
 - Contact maken en erbij blijven (goede samenwerking hulpverlener en gezin).
 - Zorgvuldige analyse vanuit een brede blik ('diagnostiek').
 - Werken vanuit een netwerk, multidisciplinair (waaronder ook consultatie).
 - Informatie delen.
 - De trits: acute veiligheid, risicofactoren en herstel⁵⁴ (door behandeling, door netwerk en liefst door beide); Interventies gaan om begeleiding en behandeling voor ouders (waartoe ook interventies van buiten de jeugdhulp behoren, denk aan verslavingszorg, schuldhulpverlening of GGZ), voor kind; en voor het systeem.
 - Voorlichting en psycho-educatie zowel aan kinderen als aan ouders.
 - Vasthoudendheid op het onderwerp van mishandeling en misbruik in relatie tot betrokkenen (ernaar blijven vragen, het niet van de radar laten verdwijnen, *watchfull waiting*). Soms is niks doen ook een teken van goed hulpverlenerschap.
 - Welke stappen dat concreet betekent is altijd situationeel bepaald, dat wil zeggen afhankelijk van context en timing. Dat vraagt om kunnen omgaan met de 'rommelige tussentijd'.

De soort hulp die wordt ingezet bij (vermoedens van) kindermishandeling, huiselijk geweld of seksueel misbruik, hangt af van:

- de aard en ernst van de ontwikkelde klachten.
- de aard en ernst van de zorgen van het gezin en van betrokken derden.
- de bereidheid van het systeem tot het aangaan van (een bepaalde soort van) hulp of ondersteuning.
- het type relatie tussen pleger en slachtoffer.
- het type geweld.

⁵² Verslag studiebijeenkomst de praktisch wijze professional, Zorg en Welzijn, serie praktisch wijze professional (2016)

⁵³ Steketee, De olifant in de (kinder)kamer, p.18

⁵⁴ Uit: Van Arum, S., Vögtlander, L., *visie gefaseerde ketenzorg* (2016)

- bestaande risico- en beschermende factoren.
- inschatting acute veiligheid.
- beschikbaarheid van hulpaanbod.

3.10 Conclusie

We hebben gezien dat er verschillende indelingen voor hulp bij kindermishandeling mogelijk en nodig zijn. Hulp bij kindermishandeling is net als de kwestie zelf, een kwestie van grijstonen.

- Het geboden hulpaanbod is niet exclusief voorbehouden aan deze groep.
- Het hulpaanbod is meer dan alleen jeugdhulp.
- Hulp inzetten kent verschillende fases en verschillende vormen.
- Niet alle kinderen en gezinnen die te maken hebben (gehad) met kindermishandeling of seksueel geweld hebben professionele hulp nodig; welke hulp past is altijd maatwerk.
- Toon en timing is essentieel.
- Hulp bij seksueel misbruik vraagt om specifieke kennis en kunde van professionals, met name wat betreft het signaleren en bespreekbaar maken.

Het antwoord op de vraag of we de juiste dingen doen, hangt dus af van de gekozen invalshoek uit al bovenstaande factoren. Wel is duidelijk dat het stoppen van geweld prioriteit één moet zijn en dat er een aantal positieve en negatieve factoren zijn te benoemen. Op deze duidelijke punten kan de hulpverlening worden ge-audit teneinde achterliggende oorzaken te identificeren en tot structurele verbeteringen te komen.

Eén of twee data benoemen die de volledige lading zou moeten dekken qua monitoring, doet geen recht aan de complexiteit van de kwestie.

Het monitoren van hulp bij kindermishandeling en seksueel misbruik kan dus ook alleen op hoofdlijnen (en bestrijkt bovendien een breder terrein dan alleen jeugdhulp). In die zin is de systematiek van de Beleidsinformatie Jeugd (volgen op hoofdlijnen gekoppeld aan nader onderzoek) een logische keuze geweest. Dat maakt het ook logisch om vanuit de onderhavige invalshoek bij die systematiek te willen aansluiten.

Hoofdstuk 4. Datacollectie via Beleidsinformatie Jeugd

De centrale vraag in dit onderzoek luidt hoe het mogelijk is om te monitoren of kinderen die te maken hebben met mishandeling en seksueel geweld de juiste jeugdhulp krijgen. Huiselijk geweld en kindermishandeling blijken moeilijk meetbare fenomenen.⁵⁵ Voor het onderscheiden van groepen of vormen van kindermishandeling bestaan verschillende indelingen (Hoofdstuk 2). En of deze groepen dan de juiste jeugdhulp ontvangen is op collectief niveau niet zo maar te bepalen (Hoofdstuk 3). Het is altijd maatwerk, afhankelijk van vele factoren.

In dit hoofdstuk onderzoeken we wat, gegeven de geschetste beperkingen, mogelijk zou zijn binnen de Beleidsinformatie Jeugd. We beantwoorden daarmee onderzoeksvraag a. Tot slot beantwoorden we in paragraaf 4.4 de bijbehorende subvragen.

Onderzoeksvraag a:

Wat zijn de mogelijkheden en de haalbaarheid van het registreren van vormen van kindermishandeling- waaronder seksueel geweld-, die (mede) aanleiding zijn geweest tot het inzetten van jeugdhulp in de informatie die wordt verstrekt aan CBS in het kader van de Beleidsinformatie Jeugd?

4.1 Beleidsinformatie Jeugd

CBS publiceert halfjaarlijks cijfers over het gebruik van Jeugdhulp, Jeugdbescherming en Jeugdreclassering in Nederland, op basis van gegevens die aanbieders van jeugdhulp en Gecertificeerde Instellingen verstrekken.⁵⁶ De Beleidsinformatie Jeugd is bedoeld om (half) jaarlijkse trends te kunnen volgen en als benchmark tussen gemeenten. Het betreft geen operationele informatie. Om de administratieve lasten voor aanbieders te beperken is gekozen voor een systematiek van een uitvraag op hoofdlijnen, gecombineerd met Nadere Onderzoeken op onderdelen die daar vanuit de inhoud of de cijfers aanleiding toe geven. De huidige uitvraag sluit aan bij de basisadministratie van aanbieders.⁵⁷

De Beleidsinformatie geeft inzicht op hoofdthema's: aantal unieke jongeren dat gebruik maakt van jeugdzorg per (half)jaar en het aantal trajecten Jeugdhulp, Jeugdbeschermingsmaatregelen en Jeugdreclassering (JR).⁵⁸

Indien binnen een bepaalde tijdsperiode meerdere vormen van jeugdhulp worden geboden, dan wordt er geregistreerd op de zwaarste vorm. Bij zowel Jeugdhulp als JB/JR wordt de reden beëindiging opgevraagd. De Beleidsinformatie geschiedt op basis van het burger service nummer (bsn). Het is mogelijk andere informatie op bsn eraan toe te voegen. Dat gebeurt nu bijvoorbeeld met type huishouding, of migratieachtergrond.⁵⁹

⁵⁵ Zie ook: NPM 2017, samenvatting, p. 12

⁵⁶ <https://www.cbs.nl/jeugdzorg>

⁵⁷ Hospers, S., & van der Zijden, Q., Jeugdhulptrajecten. Nader onderzoek Beleidsinformatie Jeugd (Partners in Jeugdbeleid 2018),

⁵⁸ Voor een volledige beschrijving zie: *Beleidsinformatie Jeugd Informatieprotocol*, versie 5 (2018)

⁵⁹ Zie Statline, 'Jongeren met jeugdzorg, persoonskenmerken';

<https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/84135NED/table?ts=1587207324181>

4.2 Aanleiding voor jeugdhulp toevoegen aan Beleidsinformatie Jeugd

In het onderstaande wordt beschreven of het toevoegen van het item “aanleiding voor jeugdhulp” technisch mogelijk en praktisch haalbaar is en of het tot zinvolle informatie leidt. En vervolgens of deze toevoeging aan de dataset proportioneel is wat betreft privacy.

Technische mogelijkheden

Technisch is het mogelijk om een item aan de Beleidsinformatie toe te voegen. De deskundige Beleidsinformatie Jeugd van CBS vult hier echter op aan: *De crux is in mijn ogen wat het betekent voor aanbieders en of het vanuit hun basisadministratie betrouwbare informatie zal opleveren. Kunnen aanbieders dit registreren en wat kost het ze? Het betekent nogal wat voor hen. Je moet het verplichten, dan moet de software erop worden aangepast, en professionals op worden geïnstrueerd. Wat is dan een goede definitie, hoe eenduidig wordt je informatie dan?*

Praktische haalbaarheid

Geen van de gesproken deskundigen uit de praktijk geeft aan dat kindermishandeling als reden voor aanmelding of verwijzing wordt geregistreerd. Ook de aanleiding voor jeugdhulp in het algemeen wordt niet uniform geregistreerd maar in het dossier omschreven. Het woord “kindermishandeling” wordt daar soms, maar vaak ook niet, genoemd. Er wordt zo feitelijk mogelijk gerapporteerd op gebeurtenissen en waarnemingen. Algemene signaalwoorden (mishandeling, misbruik) zijn niet standaard te vinden. Belangrijker nog is dat kindermishandeling of seksueel geweld zelden tot nooit de (directe) aanleiding is voor jeugdhulp. Uitzondering hierop is het Centrum Seksueel Geweld.

Aanmeldredenen zijn doorgaans klachten (slecht slapen, eten, angst, onrust, somberheid, et cetera), of zorgen (het kind kan zich niet concentreren, is druk, ontwikkelt zich niet voldoende, ziet er slecht verzorgd uit, heeft blauwe plekken, etcetera). De klachten of zorgen kunnen van de gezinsleden zelf afkomstig zijn, of van derden (school, kinderdagverblijf, of bijvoorbeeld via meldingen bij Veilig Thuis).

*Iedere organisatie moet toch weten of het veilig is voor een kind. Dat moet je toch geïnventariseerd hebben?
Welke indicatoren je moet nemen is dan weer lastig. Iedereen heeft eigen lijsten en indicatoren.
GI*

In het hulpverleningsproces dat vervolgens gestart wordt, kan kindermishandeling als onderliggende oorzaak naar voren komen. In dat geval wordt er op geacteerd conform de meldcode, zo vertellen alle respondenten. Dat kan aan het begin, gedurende, of zelfs pas bij afsluiting gebeuren (in dat laatste geval wordt er vanzelfsprekend feitelijk *niet* afgesloten). Disclosure (zelf gaan vertellen) en signaleren en bespreekbaar maken vraagt een inbedding en vertrouwen in de relatie. Dat vraagt specifieke vaardigheden van de betrokken hulpverlener. Maar zelfs dan, is men zich bewust, komt de achtergrond van de klachten of zorgen niet altijd aan het licht. Soms zijn er redenen waarom een kind niet kan vertellen wat er aan de hand is, bijvoorbeeld als ze gevangen zijn in een afhankelijkheidsrelatie. Dat neemt niet weg dat je desondanks je blijft inspanssen om het mogelijk te maken het wèl te vertellen.⁶⁰

⁶⁰ Zie Iva Bicanic, CSG, op Youtube, ‘waarom vertellen kinderen niet dat ze seksueel misbruikt worden?’: https://www.youtube.com/watch?v=bTJxuJa29Zo&list=PLSyieL4jT6la0HEIfXitphnZqtUCb_Mai&index=5;

‘Wat moet je doen als hulpverlener doen als je seksueel misbruik bij een kind vermoedt?’:

https://www.youtube.com/watch?v=wMe6UbqE2m4&list=PLSyieL4jT6la0HEIfXitphnZqtUCb_Mai&index=6

Bicanic, I., en de Jongh, A., *Als je het vertelt dan. Verbale dreigementen aan slachtoffers van seksueel misbruik* (2015)

Veel hulpverlening rondom zorgen over kindermishandeling of verwaarlozing, en zeker bij vermoedens van seksueel misbruik, blijft zich bewegen in een grijs gebied van vermoedens, signalen, meldingen die gedaan worden en vervolgens weer ingetrokken worden. Respondenten vertellen het dan lastig te vinden om daar een 'label' aan te geven. Het kan ook onterechte beschuldigingen en onbedoelde stigmatisering veroorzaken.

Zeggen dat de jeugdhulp (mede) naar aanleiding van kindermishandeling wordt geboden, vraagt dat het van te voren geconstateerd is. Dat blijkt in de praktijk dus zeker niet altijd het geval en zal dus leiden tot onderrapportage.

Alternatief zou kunnen zijn dat niet bij aanmelding maar bij afsluiting wordt geregistreerd of er sprake was van mishandeling of misbruik. Sommige respondenten beschouwen dat als een mogelijkheid. Anderen zijn daarin terughoudender omdat dat mogelijk stigmatiserend voor het gezin zou werken, er zorgen zijn over het borgen van de privacy en het belang om het achteraf op te schrijven door hulpverleners of gezin zelf niet ervaren zou worden. Dan zou het, net als bij de aanleiding, leiden tot onderrapportage. Daarnaast gelden dezelfde inhoudelijke en praktische argumenten als het opnemen bij de start.

Zinvolle informatie

Naast de vraagtekens die hierboven zijn gezet bij de praktische haalbaarheid is het ook de vraag of de toevoeging zinvolle informatie zou opleveren. De vormen van jeugdhulp die in het kader van de Beleidsinformatie worden geregistreerd zijn zeer globaal:

Vormen van jeugdhulp:

Jeugdhulp zonder verblijf:

- Uitgevoerd door het wijk- of buurtteam
- Ambulante jeugdhulp op locatie van de aanbieder
- Daghulp op locatie van de aanbieder
- Jeugdhulp in het netwerk van de jeugdige

Jeugdhulp met verblijf:

- Pleegzorg
- Gezinsgericht
- Gesloten plaatsing
- Verblijf bij een jeugdhulpaanbieder anders dan bovenstaand verblijf

De vraag "krijgen mishandelde en misbruikte kinderen de juiste jeugdhulp" kan niet beantwoord worden op basis van een dergelijke indeling.

Proportioneel wat betreft privacy

De respondent bij CBS legt uit dat toevoegen van een item als "de reden voor of aanleiding van jeugdhulp" (inclusief categorie / keuzemogelijkheid kindermishandeling en seksueel misbruik) een fundamentele inhoudelijke verandering betekent ten opzichte van de huidige (globale) opzet van de Beleidsinformatie. Het betreft de toevoeging van (gevoelige) zorginhoudelijke informatie. Dit vraagt om een wetswijziging en een Data Protection Impact Assessment. Daarbij zullen de doelmatigheid, de subsidiariteit en de proportionaliteit aangetoond moeten worden. Gezien de kanttekeningen bij de praktische haalbaarheid en de vraagtekens bij de zinvolheid van de informatie is het de vraag of dit gaat lukken.

4.3 Andere mogelijkheden binnen de Beleidsinformatie Jeugd

Desgevraagd vertellen respondenten vanuit de Gecertificeerde Instellingen dat alle jeugdhulp die ingezet wordt door een GI beschouwd kan worden als jeugdhulp bij kindermishandeling.

Voor die groep kinderen kan dus in beeld gebracht worden welke vormen van jeugdhulp is geboden.

Met als kanttekening dat dit a. maar een zeer beperkte groep betreft (lang niet alle kinderen die te maken krijgen met mishandeling of misbruik krijgen een jeugdbeschermingsmaatregel) en b. het dus inzicht geeft in heel globale vormen van jeugdhulp (zie vorige paragraaf).

Kindermishandeling is voor ons de dagelijkse praktijk. Alle kinderen die bij GI in beeld komen hebben daar mee te maken.

GI

Dat gezegd hebbende is het ook wel zo dat enige verfijning mogelijk is: de Beleidsinformatie geeft inzicht in de toe- of afname van jeugdhulp die is gezet met Gecertificeerde Instellingen als verwijzer⁶¹, en ook aantallen herhaald beroep op jeugdhulp en de reden van beëindiging.

Jeugdhulptrajecten in natura; verwijzer, perspectief				
	1e halfjaar 2016	1e halfjaar 2017	1e halfjaar 2018	1e halfjaar 2019*
Gecertificeerde instelling				
Totaal jeugdhulptrajecten in natura	38775	41830	43385	43680
Totaal begonnen trajecten	13475	14645	16070	12630
Soort start Herhaald beroep	3130	2920	4310	2795
Totaal beëindigde trajecten	8835	9435	9150	10975
Beëindigd volgens plan	6540	7260	6685	8485
Totaal voortijdig afgesloten	2290	2175	2465	2490
In overeenstemming	1195	1065	1345	1265
Eenzijdig door de cliënt	410	470	450	425
Eenzijdig door de aanbieder	260	280	285	290
Wegens externe omstandigheden	425	360	385	510
Bron: CBS, Statline, geraadpleegd 21 april 2020				

Herhaald beroep kan een indicatie vormen van de effectiviteit van de ingezette zorg. Ongeveer een vijfde van het aantal begonnen trajecten in de eerste helft van 2019 bijvoorbeeld, zijn opnieuw gestarte jeugdhulptrajecten.⁶²

De reden beëindiging kan

ook iets zeggen over de effectiviteit van hulp. Ongeveer 80% van de afgesloten trajecten is volgens plan beëindigd. De overige 20% niet. Die 20% zouden onderwerp van nader onderzoek en gesprek kunnen zijn.

Vergelijking met andere verwijzers

De cijfers over de GI's zijn ook te vergelijken met andere verwijzers, en de vormen van jeugdhulp die door hen zijn ingezet. De GI neemt bijna 10% van de verwijzingen voor haar rekening in de eerste helft van 2019. GI's verwijzen relatief veel naar verblijf, een vorm van hulp waarvan betwijfeld wordt of dat een effectieve interventie is.

Sturen op deze vorm van cijfers heeft invloed op de concrete realiteit. Als er minder verblijf en meer ambulante vormen worden geboden, dan maakt dat iets uit in het leven van kinderen en gezinnen. Overigens bestaat ook hier natuurlijk het gevaar dat dan hulp om de verkeerde reden niet meer geboden zal gaan worden.

⁶¹ Trajecten JB en JR vormen een apart onderdeel van de Beleidsinformatie, naast de verschillende vormen van jeugdhulp. Het geheel van Jeugdhulp, JB en JR wordt Jeugdzorg genoemd.

⁶² Een vergelijkbaar cijfer is te vinden in de impactmonitor VT als het gaat om nieuwe meldingen bij Veilig Thuis. Hierbij moet echter de kanttekening worden geplaatst dat het daarbij ook kan gaan om een melding van een andere partij, over eenzelfde kwestie van een partij die pas veel later meldt. Voor een traject door een GI geldt dat niet.

Jeugdhulptrajecten in natura; verwijzer, perspectief		1e halfjaar 2019*			
Verwijzer Jeugdzorg	Totaal	Gemeentelijke toegang	Huisarts	Gecertificeerde instelling	
Totaal jeugdhulptrajecten in natura	452170	143120	164195	43680	
Totaal jeugdhulp zonder verblijf	410030	125430	162690	24575	
Uitgevoerd door het wijk- of buurtteam	63750	12685	1210	1215	
Ambulante jeugdhulp op locatie aanbieder	259070	57945	148225	12985	
Daghulp op locatie van de aanbieder	24530	17190	3255	1375	
Jeugdhulp in het netwerk van de jongere	62680	37615	10005	8995	
Totaal jeugdhulp met verblijf	42140	17690	1505	19110	
Pleegzorg	20055	5945	95	11990	
Gezinsgericht	4400	2310	130	1750	
Gesloten plaatsing	2000	320	150	1195	
Ander verblijf bij jeugdhulpaanbieder	15680	9115	1130	4170	

Bron: CBS, Satline, geraadpleegd 19 april 2020

Omdat er op basis van deze cijfers geen inzicht is in de omvang van de groep kinderen die, verwezen door ander verwijzers dan de GI, te maken hebben (gehad) met kindermishandeling, geeft dit nog onvoldoende inzicht in de vormen van jeugdhulp die het totaal van mishandelde of misbruikte kinderen krijgen. Het is een begin. In ieder geval gaat dit om een groep kinderen waarbij er zorgen om de veiligheid zijn.

Outcome factoren (cliënttevredenheid en doelrealisatie)

Outcome factoren zijn een mogelijke bron van informatie.⁶³ De bedoeling is dit te koppelen aan de Beleidsinformatie. Het beleid hierover is in ontwikkeling, er bestaat de mogelijkheid dit aan te leveren aan CBS, als onderdeel van de Beleidsinformatie Jeugd. Op dit moment is het alleen verplicht als daarover een afspraak is gemaakt tussen gemeente en jeugdhulpaanbieder. Zelfstandig werkende professionals zijn uitgezonderd en deze uitvraag geldt niet voor JB en JR, omdat dat geen jeugdhulp betreft.

Ook aan dit onderdeel van de Beleidsinformatie is het technisch mogelijk om een item toe te voegen, dat gaat over de vraag of er sprake was van kindermishandeling. De vraag is dan welke formulering gekozen zou moeten worden: 'was er gedurende het traject aandacht voor kindermishandeling?', of 'is (een deel van) de behandeling gericht geweest op het stoppen of de gevolgen van kindermishandeling?'.⁶³

De informatiewaarde van de eerste vraag is beperkt. Vermoedelijk zal iedere hulpverlener, conform de meldcode, antwoorden dat er altijd aandacht voor is geweest. Vraag twee zal leiden tot grote

⁶³ De Vereniging Nederlandse Gemeenten en branches van aanbieders zijn een set van outcomecriteria overeengekomen waarmee inzicht in resultaat kan worden verschaft. Deze set bestaat uit de volgende indicatoren:

1. Uitval van cliënten;
2. Tevredenheid van cliënten over het nut/effect van de jeugdhulp;
3. Doelrealisatie van de hulp, uitgesplitst naar de volgende 4 outcomecriteria:
 - 3.1 De mate waarin cliënten zonder hulp verder kunnen;
 - 3.2 De mate waarin er na beëindiging geen nieuwe start jeugdhulp plaatsvindt. En in geval van een individuele voorziening ('niet-vrij toegankelijke jeugdhulp') ook:
 - 3.3 De mate waarin problemen verminderd zijn en/of zelfredzaamheid/participatie is verhoogd;
 - 3.4 De mate waarin overeengekomen doelen gerealiseerd zijn.

Uit: Beleidsinformatie Jeugd Informatieprotocol, versie 5 (2018), p. 16. Zie ook: VNG / Branche-organisaties Jeugdhulp / NJi, Harmonisatie outcome in jeugdhulp, jeugdgezondheidszorg, jeugdbescherming en jeugdreclassering (2016)

onderrapportage vanwege vergelijkbare redenen als bij het opnemen van de aanleiding van jeugdhulp bij start of afsluiting van een traject.

Cliënttevredenheid en doelrealisatie zijn benoemd als outcome factor. Dat is niet gekoppeld aan de aard van de klachten, aanleiding voor hulp of achterliggende redenen daarvan (zoals kindermishandeling). Om tevredenheid en doelrealisatie als maat voor de effectiviteit van hulp ('deden we de juiste dingen?') te nemen, moet het gekoppeld zijn aan die reden. Op zichzelf staat het geen helpende indicator ten behoeve van onze onderzoeksvraag, met uitzondering van jeugdhulp waarbij een GI de verwijzer is. Het geeft natuurlijk wèl inzicht in de effectiviteit van hulp in het algemeen.

We zijn als gemeente bezig met het onderwerp kindermishandeling en de vraag welke verantwoordelijkheid we daarin hebben. Het is geen eenvoudig vraagstuk. Toen ik hier startte in 2017 was, een beetje kort door de bocht, de tendens: 1. Het komt bij ons niet voor, en 2. Als het al voor zou komen, dan zijn wij daar toch niet van? Daar zijn toch andere organisaties voor?
Gemeente

4.4 Beantwoording sub vragen

Uitgaande van de aanbeveling van de Nationaal Rapporteur om vormen van kindermishandeling, waaronder seksueel geweld, die (mede) aanleiding zijn geweest tot het inzetten van jeugdhulp toe te voegen aan de Beleidsinformatie jeugd zijn negen bijbehorende subvragen onderzocht.

- i. *Welke gegevens levert de uitvraag conform de aanbeveling van de Nationaal Rapporteur op en wat kunnen professionals, instellingen, gemeenten, het Rijk en onderzoeksinstituten (zoals de Nationaal Rapporteur) dan vervolgens met de verkregen data?*
- ii. *Hoe is deze aanbeveling te operationaliseren en welke methoden zijn er om kindermishandeling als aanleiding objectief en betrouwbaar (eenduidig en valide) te meten?*
- iii. *Welke ervaringen met de monitor Veilig Thuis en monitors in andere sectoren kunnen hier mogelijk illustratief zijn?*
- iv. *Welke interval moet er tussen de metingen zitten om een relevant en representatief beeld te krijgen?*
- v. *Wat zijn de gevolgen voor de instellingen, de jeugdhulpmedewerkers en de cliënten en hun ouders. Is er effect van de uitvraag op de toegang tot jeugdhulp en op de belasting voor cliënten en hun ouders?*
- vi. *Wat zijn de administratieve lasten voor professionals en wegen deze op tegen de opbrengsten?*
- vii. *Wat betekent de aanpassing voor technische ondersteuning en ICT?*
- viii. *Wat betekent de aanpassing voor de huidige uitvraag van Beleidsinformatie in procestermen (sluit dit aan bij werkwijzen professionals, opleidingen? Etc.)*

i. Welke gegevens levert de uitvraag conform de aanbeveling van de Nationaal Rapporteur op en wat kunnen professionals, instellingen, gemeenten, het Rijk en onderzoeksinstituten (zoals de Nationaal Rapporteur) dan vervolgens met de verkregen data?

Uit het voorafgaande, en bij navraag tijdens de interviews, blijkt dat:

- een dergelijke uitvraag een grote onderrapportage zou opleveren.
- de globale indeling in ‘vormen van jeugdhulp’ geen antwoord op de vraag biedt of kinderen de juiste hulp krijgen.
- een eenduidige definiëring en afbakening van (vormen van) ‘kindermishandeling als aanleiding’ in de praktijk niet mogelijk is, de gegevens verzameling leidt dan tot een ‘vervulde’ dataset.

ii. Hoe is deze aanbeveling te operationaliseren en welke methoden zijn er om kindermishandeling als aanleiding objectief en betrouwbaar (eenduidig en valide) te meten?

Uit voorafgaande hoofdstukken blijkt dat:

- (een vermoeden van) kindermishandeling niet als apart item voorkomt in de registratiesystemen van de organisaties. Concrete gebeurtenissen en vermoedens worden in het dossier wel zo specifiek mogelijk opgeschreven. Toevoeging aan de basisadministratie zou een enorme operatie en structurele extra administratieve last voor jeugdhulpaanbieders betekenen.
- eenduidige en valide metingen goed mogelijk zijn op basis van dossieronderzoek.⁶⁴ Dat laat zich niet standaardiseren als registratie item.

iii. Welke ervaringen met de monitor Veilig Thuis en monitors in andere sectoren kunnen hier mogelijk illustratief zijn?

Ter beantwoording van deze vraag is onderzocht wat we kunnen leren uit de impactmonitor Veilig Thuis en de centrale gegevensverzameling van huisartsen (zie Bijlage 1). Met als conclusie dat de ervaringen van het genereren van relevante data ons leren dat generiek data verzamelen praktisch en theoretisch niet haalbaar is. De gevraagde gegevens worden niet standaard geregistreerd. Wanneer daar wel om gevraagd wordt, dan gebeurt dat in de praktijk nog steeds niet.

iv. Wat zijn de gevolgen voor de instellingen, de jeugdhulpmedewerkers en de cliënten en hun ouders. Is er effect van de uitvraag op de toegang tot jeugdhulp en op de belasting voor cliënten en hun ouders?

Een uitvraag van het item ‘kindermishandeling als aanleiding voor jeugdhulp’ betekent voor instellingen dat de registratie systemen moeten worden aangepast. Het wordt nu in het dossier vastgelegd, maar niet als standaard item (als een ‘vinkje’) geregistreerd. Dat geldt overigens ook voor andere aanleidingen waarom jeugdhulp werd ingeschakeld.

Kindermishandeling is een gevoelig onderwerp dat vaak niet makkelijk bespreekbaar is. Dat vraagt om zorgvuldigheid in de afstemming en aansluiten bij het tempo van het proces van het gezin. Het op het verkeerde moment, of op een niet passende manier uitvragen, kan bovendien tot gevolg hebben dat het onderwerp juist niet meer besproken wordt. Als een gezin bij aanvang ontkent dat er sprake is van kindermishandeling, dan wordt het op een later moment lastiger om er alsnog wel over te

⁶⁴ Er zijn tal van onderzoeken te noemen waar dat uit blijkt. Hier volstaat de verwijzing naar het nog lopende, grootschalige onderzoek door Verweij-Jonker. <https://www-p.auggeo.nl/nl-nl/onderzoek/werkt-de-aanpak-van-kindermishandeling-door-gemeenten>

vertellen. Natuurlijk, zo melden de respondenten, moet er aandacht voor het onderwerp zijn. Vanaf het begin, zoals dat ook in de meldcode staat, maar timing en toon zijn daarbij essentieel.

v. Wat zijn de administratieve lasten voor professionals en wegen deze op tegen de opbrengsten?

De administratieve belasting kan beperkt zijn als de uitvraag beperkt blijft tot één vinkje. Wie dat vinkje moet zetten, hangt af van de wijze waarop het aanmeldproces is ingericht (gebeurt dat direct door de client zelf, of vult de hulpverlener het systeem). Omdat de opbrengst niet van nuttige informatie voor het primaire proces oplevert (de relevante zaken staan immers in het dossier zelf) weegt dat toch niet op tegen de inspanning. Vele vinkjes bij elkaar geven bureaucratische rompslomp.

vi. Welke interval moet er tussen de metingen zitten om een relevant en representatief beeld te krijgen?

vii. Wat betekent de aanpassing voor technische ondersteuning en ICT?

viii. Wat betekent de aanpassing voor de huidige uitvraag van Beleidsinformatie in procestermen (sluit dit aan bij werkwijzen professionals, opleidingen? Etc.)

ix. Welke kosten zijn verbonden aan de in punt vi. en vii. genoemde aanpassingen?

Vraag vi tot en met ix hebben we, in afstemming met de opdrachtgever, niet verder beantwoord, aangezien vanuit de inhoud al helder was geworden, dat het opnemen van kindermishandeling als aanleiding voor jeugdhulp afgeraden moet worden.

4.5 Conclusie

Samenvattend concluderen we dat het aanvullend opnemen van kindermishandeling als aanleiding voor jeugdhulp in de Beleidsinformatie Jeugd onwenselijk is. Het is technisch mogelijk, praktisch moeilijk uitvoerbaar, qua privacy waarschijnlijk niet proportioneel en levert inhoudelijk weinig extra zinvolle informatie op. De argumentatie daarvoor is breder dan (het bereik van) de Beleidsinformatie. Daarvoor verwijzen we ook terug naar de conclusies van Hoofdstuk 2 en 3.

Hoofdstuk 5. Andere mogelijkheden voor datacollectie

Dit hoofdstuk schetst wat, gegeven de geschetste beperkingen, mogelijk is qua datacollectie via andere bronnen. Tevens wordt onderzocht wat gemeenten en professionals concreet met de gegevens zouden kunnen. We beantwoorden daarmee onderzoeksvraag b en c.

Naast de vraag naar de mogelijkheden binnen de Beleidsinformatie Jeugd is alle respondenten gevraagd om mee te denken over welke data beschikbaar zijn die helpend zouden kunnen zijn met betrekking tot datacollectie over jeugdhulp bij kindermishandeling. Dat wordt in dit hoofdstuk toegelicht. De meest beloftevolle opties zijn vervolgens opgenomen in een afwegingskader.

Het afwegingskader is bedoeld om de verzamelde informatie met betrekking tot de mogelijkheden binnen de Beleidsinformatie Jeugd (Hoofdstuk 4) en de door de respondenten genoemde andere mogelijkheden voor datacollectie systematisch en vergelijkbaar te presenteren. Bij iedere genoemde optie kan de afweging worden gemaakt: als je op deze manier landelijk structureel informatie verzamelt, wat levert dat dan op aan zinvolle informatie ten behoeve van de vraag of kinderen die zijn mishandeld en misbruikt de juiste hulp ontvangen. Of meer operationeel: wordt het effect van beleidsmaatregelen zichtbaar in deze wijze van monitoring?

Bijna niemand kan iets uit het eigen systeem halen. We registreren het gewoon niet, we hebben geen overzicht.
GI

Onderzoeksvragen b en c:

Welke andere mogelijkheden zijn er om landelijk en lokaal zicht te krijgen op de geboden jeugdhulp bij slachtoffers van vormen van kindermishandeling?

Wat kunnen gemeenten en professionals concreet met de gegevens?

5.1 Gestandaardiseerde vragenlijsten, RCI

Het werken met gevalideerde instrumenten ten behoeve van het meten van effect van hulpverlening (en dus antwoord op de vraag: is de juiste hulp ingezet) scoort de hoogste ogen als het gaat om betrouwbaarheid en validiteit. Er bestaan verschillende instrumenten ten behoeve van een risico inventarisatie of taxatie.⁶⁵ Door respondenten worden de ARIJ en de LIRIK worden het meest genoemd.⁶⁶

De ingevulde lijsten met als eindconclusie 'ja, sprake van (vermoeden van) kindermishandeling' zouden dan geteld kunnen worden. Niet alle lijsten kennen op die manier deze conclusie. Bovendien worden met verschillende lijsten verschillende onderwerpen geïnventariseerd. De vergelijkbaarheid is daarmee beperkt. Dit zou overeenstemming vragen over het gebruik van bepaalde lijsten. Die is er op dit moment niet. Aan de andere kant biedt juist het gebruik van de verschillende lijsten, meer zicht op de verschillende problematieken. Dan zou er overeenstemming moeten bestaan over het gebruik van gestandaardiseerde vragenlijsten bij alle inzet van jeugdhulp. Dat wordt in de richtlijn niet aangeraden. Het gevaar van onnodige bureaucratie ligt dan voor de hand, en de inhoudelijke informatiewaarde wordt bovendien betwijfeld, als het niet gaat om een gericht onderzoek. In

⁶⁵ Zie: <https://richtlijnenjeugdhulp.nl/kindermishandeling>. In de richtlijn kindermishandeling worden er meerdere gevalideerde lijsten benoemd, voor verschillende vormen van inventarisatie: de CFRA, CARE-NL, LIRIK, Delta Veiligheidslijst de CRIES-13); PVL, GVL of OBVL. De ARIJ staat daar niet bij.

⁶⁶ Er is niet uitgevraagd welke vragenlijsten er per aanbieder beschikbaar zijn.

individuele casuïstiek is het gebruik aan te bevelen, mits de betrokken hulpverlener dat als wenselijk beoordeeld.

Risicofactoren kunnen niet worden geïnterpreteerd als oorzaken van kindermishandeling. *Concrete* gezinnen indelen naar risicoprofielen om ze te kunnen volgen heeft dus geen zin en stuit bovendien op ethische bezwaren. Bovendien kan ook binnen gezinnen zonder risicofactoren kindermishandeling voorkomen.⁶⁷

De vragenlijsten zijn in organisaties op verschillende manieren aan het dossier gekoppeld. Deze informatie beschikbaar maken vraagt dus een grote aanpassing in de systemen van de organisaties.

Sommige van die instrumenten kunnen worden gebruikt om een 'reliable change index' (RCI) te berekenen. Een RCI brengt voor een specifieke client in kaart wat het effect is van de hulpverlening, via een vergelijking met de gemiddelde score van een bepaalde groep.⁶⁸ Het gaat uit van minimaal een begin- en een eindmeting, vergelijkbaar met de Routine Outcome Monitoring (ROM) methodiek.⁶⁹ Verschillende instrumenten kunnen worden ingezet voor verschillende problematieken, klachten en doelgroepen. Er bestaan geen landelijke afspraken of overeenstemming over de inzet van de instrumenten.

De ARIJ is een relatief nieuw instrument, dat nog niet in de richtlijn wordt genoemd, kent ook een 'dynamisch risico-profiel' dat kan worden gebruikt om de voortgang te monitoren.⁷⁰ Er wordt momenteel onderzoek naar gedaan door de Universiteit van Amsterdam.⁷¹

De RCI is interessante invalshoek, omdat die belooft het effect van hulpverlening te meten. Het is op termijn te overwegen om een dergelijk instrument bijvoorbeeld na een melding én triage bij Veilig Thuis in te zetten.

5.2 Meldingen Veilig Thuis

Als een risico-inventarisatie leidt tot de conclusie: 'ja, er sprake van een (vermoeden van een) vorm van kindermishandeling', dan wordt er, conform de nieuwe meldcode, een melding gedaan bij Veilig Thuis. Die melding wordt door alle respondenten benoemd als een tamelijk 'hard' gegeven, hoewel er ook verschillen bestaan in de meldingsbereidheid en – activiteit. Meldingen VT zijn opgenomen in de impactmonitor VT en landelijk beschikbaar.⁷² Het apart tellen van de lijsten heeft dan geen toegevoegde waarde.

Op dit moment wordt de informatie over meldingen, adviezen en diensten door VT aangeleverd aan CBS. Er is een wetswijziging in voorbereiding om dit ook op bsn mogelijk te maken. Als dat mogelijk is, kan deze informatie gekoppeld worden aan de Beleidsinformatie Jeugd. Dan is inzichtelijk te maken welke jeugdhulp jongeren met een melding of onderzoek bij VT hebben ontvangen. Ook hier

⁶⁷ NPM 2017; p.2

⁶⁸ Voor uitleg zie bijvoorbeeld: [https://www.nji.nl/nl/Databank/Databank-Instrumenten/Zoek-een-instrument/Strengths-and-Difficulties-Questionnaire-\(SDQ\);](https://www.nji.nl/nl/Databank/Databank-Instrumenten/Zoek-een-instrument/Strengths-and-Difficulties-Questionnaire-(SDQ);)

⁶⁹ de ROM zelf is als instrument niet geschikt, omdat het aandacht besteedt aan de psychische en sociale gesteldheid van de cliënt maar niet aan concrete gebeurtenissen zoals misbruik en seksueel geweld, of de ontwikkeling van veiligheid in een gezin.

⁷⁰ [https://www.nji.nl/nl/Databank/Databank-Instrumenten/Actuarieel-Risicotaxatie-Instrument-voor-Jeugdbescherming-\(ARIJ\);](https://www.nji.nl/nl/Databank/Databank-Instrumenten/Actuarieel-Risicotaxatie-Instrument-voor-Jeugdbescherming-(ARIJ);) zie voor verdere informatie: van der Put, C., Assink, M., Gubbels, J. et al., *Risico op kindermishandeling verlagen met arij-needs*, Kind Adolesc Pract 17, 16–24 (2018)

⁷¹ Zie voor een overzicht van publicaties: <https://www.uva.nl/profiel/p/u/c.e.vanderput/c.e.vanderput.html?cb>

⁷² <https://www.cbs.nl/nl-nl/maatwerk/2019/44/beleidsinformatie-veilig-thuis-1e-halfjaar-2019>

Ik vraag me af wat er gebeurt, qua melden VT als het gaat om geweld of misbruik uit het verleden. Dat je nu hoort dat iets twee jaar geleden speelde. Ga je dan nog een melding doen? Ik denk het niet. Dus die groep mis je als je focused op VT.
VWS

geldt overigens een voorbehoud dat het bij een melding om een *vermoeden* van kindermishandeling gaat. Meldingen VT zijn onderdeel van de impactmonitor VT.⁷³

5.3 Veiligheidsplannen

Als er zorgen over kindermishandeling of huiselijk geweld zijn, maakt een hulpverlener met het gezin en andere betrokkenen een veiligheidsplan.⁷⁴ Die plannen worden

niet apart (als ‘vinkje’) geregistreerd, maar staan het in het dossier. Om ze apart telbaar te maken zullen er in de systemen van zorgaanbieders aanpassingen gedaan moeten worden. Dat is technisch geen sinecure doordat de veiligheidsplannen bij de ene organisatie op wijze A in het systeem zijn gehangen en bij de andere organisatie op wijze B.⁷⁵ Sommige systemen kunnen wel gekoppeld worden aan de Beleidsinformatie, andere niet. Maar in principe is met veel inspanning, niet alleen technisch maar ook procedureel, alles mogelijk.

Net als het item crisis, zou er dan de vraag: ‘is er een veiligheidsplan aanwezig’, antwoord ja/nee, gesteld kunnen worden. Omdat plannen in de loop van een hulpverleningstraject worden gemaakt, zou dat bij afsluiting moeten gebeuren.

Het tellen van deze plannen heeft als voordeel dat het inhoudelijk voortkomt uit de meldcode in een organisatie, en dat het de aandacht voor acteren op veiligheid vergroot. Het sluit aan de bij definiëring van geslaagde hulp in MDA++.⁷⁶ Het tellen van veiligheidsplannen biedt geen zicht op de verschillende vormen van kindermishandeling, dus de vraag of de juiste hulp wordt ingezet, wordt niet beantwoord met een dergelijk cijfer. Dat bezwaar geldt overigens voor alle vormen van ‘generiek’ tellen.

Het tellen van plannen geeft inzicht in een stijging of een daling van een aantal plannen. Dat geeft bij de interpretatie van een dergelijke de trend de vraag: betekent dit dat er beter plannen worden gemaakt, dat er meer gesignaleerd wordt, of dat er meer kindermishandeling plaatsvindt? Dat vraagt dan vervolgens altijd nader onderzoek. Dat bezwaar geldt voor andere indicatoren natuurlijk ook. Het resultaat is een indicator die aangeeft hoe vaak een jeugdhulpverlener overgaat tot het gestructureerd aanpakken van onveilige situaties.

Voor een verbijzondering naar categorieën zoals misbruik en seksueel geweld zou de telling van veiligheidsplannen onderdeel kunnen zijn van een met regelmaat uit te voeren diepte-onderzoek middels steekproeven. Resultaat is dat de telling van veiligheidsplannen ‘inhoud’ krijgt.

Volgens de hernieuwde meldcode wordt er bij zorgen over veiligheid ook een melding bij Veilig Thuis gedaan. Instellingen scherpen hun beleid hierop aan. Het is aannemelijk dat het aantal veiligheidsplannen dan overeenkomt met het aantal meldingen bij Veilig Thuis. Als die aanname

⁷³ Politie meldingen vormen ongeveer de helft van de meldingen aan VT. In de incidenten registratie van de politie wordt het bsn genoteerd en ook of er een melding aan VT is geweest. Het voegt niet veel toe aan de VT data.

⁷⁴ *Het veiligheidsplan is tegenwoordig onderdeel van het handelingsprotocol van Veilig Thuis. Onderdelen van een veiligheidsplan zijn vaak: de stappen die worden genomen om de situatie binnen een gezin veilig te maken, de momenten waarop die stappen geëvalueerd zullen worden door de professionals, en de overleggen tussen het netwerk en professionals rondom een het gezin. Interview: Hoe maak je een veiligheidsplan voor een kind?, Augeo Magazine - Editie 14, juni 2019; ook andere hulpverleners dan medewerkers van Veilig Thuis werken met veiligheidsplannen.*

⁷⁵ Dit is nagevraagd bij Nedercare, een grote ECD leverancier in de jeugdzorg.

⁷⁶ Uit, 20150421 voorstel MDA wethouders overleg centrum gemeenten 2015, waarin is ingestemd met het voorstel van het VNG-programma Doorontwikkeling Veilig Thuis, dat in samenwerking met Movisie en het Nederlands Jeugdinstituut is opgesteld. Daarin wordt gesteld dat *hulp is geslaagd wanneer er geen herhaalde geweldsincidenten zijn en het systeem (gezin) zich langdurig houdt aan het veiligheidsplan.*

klopt, dan heeft het tellen van veiligheidsplannen geen toegevoegde waarde, aangezien het aantal meldingen bekend is.

5.4 Data op populatie niveau

- ✓ Er bestaat een monitor voor aanpak huiselijk geweld en kindermishandeling voor gemeenten, die adviseert over geschikte data. Die gaan over voorkomen van kindermishandeling en kenmerken van de gezinnen (gezinsgrootte, huishoudtype en werkstatus van de ouders). *De Monitor Aanpak Kindermishandeling en Huiselijk Geweld is een sturingsinstrument waarmee gemeenten beleidsontwikkelingen kunnen volgen, de effecten van hun beleid kunnen meten en waar nodig bijsturen. Zo kan de monitor gemeenten ook helpen bij het in de praktijk brengen van hun regiovisie, met name als het gaat om het preventiebeleid.*⁷⁷
- ✓ Daarnaast zijn er de jeugdmonitor, de armoede monitor en de monitor gezondheid, en ‘waar staat je gemeente’ als informatiebronnen.⁷⁸ Geschikt om een inzet op populatieniveau te volgen, denkend aan maatregelen als armoede bestrijding, wijkverbetering, onderwijs en dergelijke.
- ✓ Uitgaven aan jeugdhulp zijn op te sporen met de jaarverslagen van gemeenten als bron.⁷⁹ Dit cijfer gecombineerd met inhoudelijk onderzoek om te iken hoeveel van deze hulp gerelateerd is aan misbruik en seksueel geweld zou een meetinstrument kunnen vormen. Tegen deze cijfers en kwalitatieve criteria kunnen investeringen worden afgezet om bijvoorbeeld de buurt, werkgelegenheid of het onderwijs te verbeteren wat het welzijn bevordert en factoren weg zal nemen die misbruik en seksueel geweld in de hand werken. De onderlinge vergelijkbaarheid van de cijfers is echter beperkt omdat gemeenten niet eenzelfde indeling hanteren.

Waar al veel over bekend is, maar in integraal beleid op ingezet kan worden, zijn de risicofactoren als sturingsinformatie. Bijvoorbeeld vanuit het voorbeeld uit Amerika, dat uit onderzoek is gekomen dat in tijde van de financiële crisis de meldingen HG&KM fors omhoog gaan. Dus dat je veel meer uit gaat van maatschappelijke trends/problematieken die er spelen. Gemeente

5.5 Andere mogelijke bronnen of data

- ✓ Het CBS doet geen enquêtes onder de bevolking waar kindermishandeling of seksueel geweld wordt uitgevraagd.
- ✓ Er bestaat een CBS tabel van personen met GGZ diagnoses, uitgesplitst in 5-jaars leeftijdsgroepen.⁸⁰ Er zijn meerdere diagnoses die te maken kunnen hebben met kindermishandeling en huiselijk geweld. PTSS wordt in dit verband het meest genoemd door respondenten. PTSS kan gezien worden als een diagnose gerelateerd aan kindermishandeling (maar is breder dan alleen dat, in de subcategorieën kan het wel aangegeven worden).⁸¹

⁷⁷<https://public.tableau.com/profile/centraal.bureau.voor.de.statistiek#!/vizhome/DASHBOARDKINDERMISHANDELING/Sla chtoffers>; <https://gemeenten.movisie.nl/doel/huiselijk-geweld-en-kindermishandeling-aanpakken/beleid/cijfers>

⁷⁸ <https://jeugdmonitor.cbs.nl/>; <https://www.utrecht.nl/bestuur-en-organisatie/publicaties/onderzoek-en-cijfers/onderzoek-over-utrecht/armoedemonitor/>; <https://www.monitorgezondheid.nl/>; <https://www.waarstaatjegemeente.nl/>

⁷⁹ Zie bijvoorbeeld Gemeente Leiden, *Jaarstukken 2018*, p.5 hoeveel geld er is uitgegeven aan jeugdhulp: *Jeugdhulp: Het vorige college had aanvankelijk € 27,9 miljoen begroot voor jeugdhulp in 2018. Tussentijds is dit aangepast naar € 31,4 miljoen. Uiteindelijk is hiervan is € 31,1 miljoen uitgegeven.*

⁸⁰ <https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/83709NED/table?dl=32172>

⁸¹ Eerste resultaten van Verweij-Jonker wijzen het volgende uit: 29% van de kinderen vertoont een klinisch trauma op minimaal één van de zes symptomen. Ruim 12% laat een subklinisch trauma zien op minimaal één van de symptomen, in totaal heeft dus 41% van de kinderen een klinisch of sub-klinisch trauma. Het meest voorkomende klinische symptoom is het post-traumatisch stress syndroom, bij ruim 20% van de kinderen, gevolgd door depressie en angst, elk bij 10% van de kinderen. Uit: factsheet werkt de aanpak van kindermishandeling en huiselijk geweld (2019)

- ✓ Uitgevoerde EMDR, traumagerichte CGT, plus Voorzorg, en lang Leve de Liefde bij kinderen. Maar dit betreft een bredere groep kinderen met ook andere trauma's (oorlog, verkeersongeval etc.).
- ✓ Verplicht velden over kindermishandeling en seksuele ontwikkeling in het dossier opnemen, wordt door een tweetal aandachtsfunctionarissen kindermishandeling binnen organisaties die zijn gesproken, genoemd als optie. Dit zou structurele aandacht voor de onderwerpen bij hulpverleners kunnen vergroten. Het tellen van het aantal gevulde velden heeft ten behoeve van onze onderzoeksvraag geen waarde, aangezien je inhoudelijk vervolgens niet weet wat erover vermeld staan (geen bijzonderheden, of ernstige zorgen).
- ✓ Kwaliteitskader organisaties (bijvoorbeeld inspanningsverplichting, populatieniveau) Welke items? Bijvoorbeeld: wat doe jij aan: signalering? traumasensitief behandelen? Gesprekstechnieken trainen? Laagdrempelig consultatie bieden? Monitoren van het hulpverleningsaanbod op deze punten (% aanbod in lijn met prevalentie)?
- ✓ Aanscherpen meldcode? Duurzame aandacht voor trauma en herstel, Blijft het onderwerp van gesprek/onder de aandacht; Boete communiceren in het land en handhaven op meldplicht.
- ✓ Last but not least: in een rapport van de Nationaal Rapporteur aan het Committee on the Rights of the Child⁸² wordt aangegeven op welke punten metingen zijn gerealiseerd en waar dat nog wenselijk is. Gerealiseerd zijn:
 - Meldingen van Child Sexual Abuse Material (CSAM);
 - Gegevensverstrekking door de rechtbank;
 - Cijfers over wachtlijsten;
 - Aantal kinderen in gesloten opvang.
 Wenselijk zijn:
 - Resultaat meten van awareness campagne;
 - 'Together against human trafficking: measurable objectives, and definition of prerequisites for implementation and monitoring';
 - Signalen van scholen, jeugdhulp etc.

Hoe je weet of ze goed geholpen zijn? Dat kun je eigenlijk pas vragen als ze volwassen zijn. Je kunt wel denken dat je ze goed geholpen hebt, maar dat weet je niet. Het kan later toch weer anders voelen. Je kijkt echt per gezin wat je denkt dat nodig is. Ik vraag het wel vaak aan ouders, ervaringsdeskundigen, 'wat heb je nou gemist'. Dan zeggen ze dat ze niet gezien zijn. Dat niemand ze heeft uitgelegd dat het niet aan hen lag, maar dat er met de ouders iets was. "Ik dacht altijd dat mama hoofdpijn had omdat ik te druk was, niemand legde me uit dat ze depressief was." Ze zeggen niet: had me eruit gehaald. Het allerbelangrijkste qua hulp is dat er aandacht voor is.

Wijkteam

⁸² Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen, *List of Issues Prior to Reporting for the Committee on the Rights of the Child. Contribution of the National Rapporteur on Trafficking in Human Beings and Sexual Violence against Children.* (2019)

5.6 Afwegingskader

Legenda

- + = Wat in het oranje staat, wordt bevestigd
- = Wat in het oranje staat, klopt niet
- o = Twijfelgeval

Bestaande meting	Wordt deze meting al uitgevoerd
Technisch mogelijk	Alles is technisch mogelijk maar hier wordt bedoeld: vergt dit technisch een grote inspanning
Praktisch haalbaar	Haalbaarheid, rekening houdend met procedurele aspecten en draagvlak
Zinvolle info voor (beleid) op hulp bij kmh	Geven de cijfers, als ze betrouwbaar zijn, zinvolle informatie waarop beleid gemaakt kan worden, of waar gemeenten en professionals concreet iets mee kunnen. Deze score geeft een indicatie van de doelmatigheid van het alternatief.
Koppeling met andere bestanden mogelijk voor onderzoek	Is er een unieke identificatie van de cliënt (m.n. het bsn) waarmee onderzoek kan worden uitgevoerd
Informatie op welk aspect	Over welk onderwerp wordt informatie gegenereerd, bijvoorbeeld over jeugdhulp onderscheiden naar vormen van hulp, of type klachten.
Voorlopig advies	Ons advies
Opmerkingen	Toelichting op de relevante bijzonderheden

Indicatoren	Bestaande meting	Technisch mogelijk	Praktisch haalbaar	Zinvolle info voor beleid op hulp bij kmh	Koppeling met andere bestanden mogelijk voor onderzoek	Informatie op welk aspect)	Voorlopig advies	Opmerkingen
Aantal kmh in BI als aanleiding voor of bij afsluiting jeugdhulp	-	0	-	-	+	vormen jh	-	Indeling BI beperkt onderscheidend tbv passende hulp bij kmh; Rapporteren van kmh en sg bij aanvang schaadt mogelijk de relatie met de cliënt; Een hulpverlener zal geen registratie uitvoeren alleen voor de statistiek zonder dat de registratie praktisch nut heeft.
Aantallen JB	+	+	+	+	+	kmh algemeen	+	Beperkte doelgroep
Aantal verwijzingen vanuit GI naar jeugdhulp	+	+	+	+	+	vormen van jh	+	Instream niet-GI ontbreekt; vormen jh beperkt onderscheidend
clienttevredenheid	+	+	+	-	-	geen	-	muv jh bij GI, scope breder dan kmh, aansluiten bij ontwikkelingen BI mbt outcome
doelrealisatie	0	+	0	-	-	geen	-	muv jh bij GI, aansluiten bij ontwikkelingen Bi mbt outcome
Aantal VT meldingen	+	+	+	+	+	kmh algemeen	+	Een melding kan ook gaan om een vermoeden Niet alleen slachtoffers ook daders Met komende wetgeving wordt koppeling met andere bestanden mogelijk
Veiligheidsplannen	-	0	-	-	+	vermoeden kmh, gefaseerd werken	mgl diepte onderzoek via steekproef	Systeemaanpassing en administratieve aanpassing nodig; grote overlap meldingen VT;
meldcode gevolgd in organisatie	+	-	-	0	+	vermoeden kmh	-	zicht op trends, weinig meerwaarde tov meldingen VT
Aantal aanmeldingen CSG	+	+	+	+	0	sg	+	Scope is tegelijk breder en smaller dan kmh

Indicatoren	Bestaande meting	Technisch mogelijk	Praktisch haalbaar	Zinvolle info voor beleid op hulp bij kmh	Koppeling met andere bestanden mogelijk voor onderzoek	Informatie op welk aspect	Voorlopig advies	Opmerkingen
Aantal (PTSS) diagnoses	+	+	+	o	+	type klachten	-	PTSS/andere diagnose is meer dan kmh; openbaart zich soms pas later; Onderzoek via GGZ Kennisnet
aantal effectieve interventies (Voorzorg, EMDR, TG CGT)	-	+	-	o	+	interventies	-	scope breder én smaller dan kmh; disproportionele aandacht in geheel van benodigde hulp
Handmatig dossiers doornemen met anoniem resultaat	-	+	-	+	-	in principe alle	steekproefsgewijs goed instrument	Bias door wel/niet toestemming van cliënt verkrijgen in verschillende situaties
Geautomatiseerd reden aanmelding en reden verwijzing scannen op signaalwoorden	-	+	-	-	-	in principe alle	-	misbruik en seksueel geweld worden zelden genoemd als reden aanmelding of reden verwijzing
Geautomatiseerd dossiers scannen op signaalwoorden	-	+	o	-	-	in principe alle	-	Zowel wb aanleiding hulp als wb kindermishandeling; Grote diversiteit aan begrippen. Context ontbreekt bij gevonden woorden. Onderzoek big data afwachten
Telling van ICPC code Z16.01 Mishandeling/ seksueel misbruik van kind aangeleverd door huisarts via STIZON of NIVEL	+	+	-	+	+	vormen van kmh	-	Huisarts registreert nu m.n. op de P-codes (problemen); huisarts zelf heeft geen belang bij het registreren voor de statistiek
ROM vragenlijsten	-	-	-	-	+	type klachten	-	gaat over kachten, scope breder en smaller dan kmh en jh

Indicatoren	Bestaande meting	Technisch mogelijk	Praktisch haalbaar	Zinvolle info voor beleid op hulp bij kmh	Koppeling met andere bestanden mogelijk voor onderzoek	Informatie op welk aspect	Voorlopig advies	Opmerkingen
gestandaardiseerde vragenlijsten	-	+	-	-	+	aanwezigheid risicofactoren, (vermoeden) kmh, type klachten	-	scope breder en smaller dan kmh, niet standaard gebruikt; ontwikkeling RCI interessant
Aparte meting op verplicht veld in dossier: kmh/seksuele ontwikkeling met indeling naar categorie	-	+	-	-	-	geen	-	Enorme inspanning, hoge kosten; Verplichte vragen leiden tot slechte vragen; Genereert wel aandacht voor het onderwerp
aantal getrainde professionals op kmh en sg	-	+	o	+	-	geen	o	onderbrengen in kwaliteitskader?
populatiekenmerken	-	+	o	-	o	risicofactoren	-	veel info uit gemeenten beschikbaar; scope breder dan kmh, te weinig onderscheidende info; zie ook monitor kmh voor gemeenten, en andere monitoren
Uitgaven voor jeugdwet door gemeente in euro's/jaar	+	+	+	+	-	geen	-	scope breder dan kmh, vglbaarheid tussen gemeenten beperkt
Onderzoek naar effect van awareness campagnes	-	+	+	+	-	geen	+	resultaat meten van awareness campagne is onderbelicht

5.7 Algemene opmerkingen in relatie tot afwegingskader

De eerste zes indicatoren uit het afwegingskader hebben betrekking op de Beleidsinformatie Jeugd en zijn besproken in Hoofdstuk 4. De andere items zijn besproken in Hoofdstuk 5. Dit hoofdstuk sluit af met enkele algemene bevindingen.

Subsidiariteit en doelmatigheid qua privacy

Omdat het afwegingskader één grote verzameling van subsidiariteiten c.q. alternatieven is, is 'subsidiariteit' als onderwerp niet apart opgenomen in het afwegingskader.

De doelmatigheid is in feite weergegeven in het afwegingskader als de kolom 'Zinvolle info voor beleid op hulp bij kindermishandeling'. Het 'Voorlopig advies' in het afwegingskader is het product van 'Zinvolle info voor beleid op hulp bij kmh' en de praktische haalbaarheid van de betreffende meting.

Voor de doelmatigheid is het van belang dat de cijfers regionaal beschikbaar zijn zodat bijv. een gemeente er op kan acteren. Alle metingen kunnen per regio worden uitgevoerd. Daarom is het kenmerk in het afwegingskader 'Per regio of gemeente beschikbaar' weggelaten: het heeft geen onderscheidend vermogen.

Proportioneel qua privacy

Om grootschalig data te verzamelen en te koppelen, moet informatie op bsn te herleiden zijn. Dat is vanuit het oogpunt van structureel monitoren van belang. In de wetswijziging die wordt voorbereid, wordt het bijvoorbeeld mogelijk gemaakt dat VT gegevens op bsn aanlevert, zodat deze gekoppeld kunnen worden aan gegevens over jeugdhulp.

Een dergelijk meetscenario, waarbij er niet anoniem maar herleidbaar tot identificeerbare gegevens van de client, is alleen gerechtvaardigd als dat proportioneel wordt geacht. Wegen de voordelen van het monitoren op tegen de nadelen van het gevaar van schenden van privacy? Hoe meer gegevens gekoppeld kunnen worden, hoe groter het gevaar dat de gegevens herleidbaar zijn.

Om dus naast de VT gegevens nóg meer data te meten met behoud van client-ID op dit zeer privacygevoelige onderwerp, moet de meerwaarde van die meting aangetoond zijn. Dat is in onze ogen niet het geval.⁸³

Ten behoeve van deze weging is de kolom 'Koppeling met andere bestanden voor onderzoek' opgenomen in het afwegingskader.

Maatwerk monitoren?

Hulpverlening bij kindermishandeling en seksueel geweld is maatwerk. Zinvol monitoren van juiste hulp vraagt dus eigenlijk om inzicht in de specifieke situatie en omstandigheden die tot een bepaalde inrichting van de hulp hebben geleid. In die zin zijn het allemaal n=1 situaties, waarbij aggregeren uiteindelijk niet zinvol is (als het gaat om de vraag: is hier de juiste hulp tijdig en passend ingezet?). Er bestaat dus een reële spanning tussen het belang van aandacht voor het onderwerp en een ervaren onmogelijkheid om in algemene zin hulp bij kindermishandeling en seksueel geweld te monitoren. Dat wordt nog versterkt door het gegeven dat het onderwerp – vanwege de eigenaardigheid van de problematiek – de neiging heeft uit de aandacht te verdwijnen. Dat vraagt

⁸³ Initiatieven die uitgaan van het grootschalig monitoren, ontmoeten daarom ook kritische reacties, zie bijvoorbeeld GIRFEC. <https://www.gov.scot/policies/girfec/planning/>; <https://www.nji.nl/nl/Kennis/Dossier/Sterke-basis-voor-de-jeugd/GIRFEC-Getting-it-right-for-every-child>; Follow the money, *Alle kinderen nauwgezet in beeld met big data* (2020); <https://www.zorgictzorgen.nl/girfec-in-nederland-het-kind-als-bron-van-datamining/>

om nadenken over andere manieren van monitoren dan het opgeteld volgen van individuele clientroutes.

Verplicht registreren

We moeten terughoudend zijn met het opleggen van verplichtingen ten aanzien van het registreren in de praktijk, om meerdere redenen:

1. Dat levert het gevaar van onnodige bureaucratische lasten.
2. Het leidt tot strategisch gedrag en daarmee een afname van de informatiewaarde.⁸⁴
3. Als het niet voortkomt uit het primaire proces zelf (belang van client en/of hulpverlener) dan is het foutgevoelig.⁸⁵
4. Alle tijd die besteedt wordt aan registreren, wordt niet besteedt aan hulpverlening.

Dus iets opleggen kan alleen als het ten eerste aantoonbaar zinvol is en ten tweede de gevraagde informatie niet via andere wegen verkregen kan worden. Met name het doen van steekproeven is daarbij een interessante optie.

Beter zicht, maar cijfers zeggen ook niet alles

Alle gesproken deskundigen zijn het erover eens dat het goed zou zijn om beter zicht te krijgen op de aard, omvang en typering van kindermishandeling, huiselijk geweld en seksueel geweld te hebben. Er lopen binnen en buiten

organisaties ook initiatieven om dat voor elkaar te krijgen.

De Associatie Jeugd bijvoorbeeld, heeft een datalab over dit onderwerp georganiseerd, in samenwerking met Garage 2020, NJi en een zevental jeugdhulpaanbieders.

Maar je moet ook niet alles structureel willen volgen, dat is ook niet nodig. Af en toe een steekproef doen is ook goed. Ik wil wel weten of er groepen tussen wal en schip vallen. Daar kan ik dan weer actie op ondernemen. Maar ik heb liever kwaliteit (welke groepen) dan kwantiteit (hoeveel dan precies). De cijfers suggereren feiten, maar wat betekenen ze nou? Het getal maakt niet zoveel uit, als ze maar een beeld schetsen. Dus relateer ook de cijfers. Het maakt dan ook niet uit of het nou 10 of 15% is, je weet dan gewoon dat je er iets mee moet. En dan kom ik toch weer terug op de drieslag preventie, samenwerking verbeteren en deskundigheidsbevordering.

Gemeente

Gemeenten en het CSG hechten tegelijkertijd niet ál te veel waarde

aan het genereren van cijfers, vanuit het argument dat het niet uitmaakt of het om 2% of om 7% van de kinderen gaat: je moet er tóch iets mee.

Ook een aantal respondenten uit de praktijk, betwijfelen het praktische nut van het verzamelen van gegevens over prevalentie. *En stel dat je hebt bepaald dat bijv. 1% van onze cliënten te maken heeft met misbruik en seksueel geweld, wat kun je dan met dit gegeven?*, vraagt een bestuurder van een wijkteam zich af.

⁸⁴ Als voorbeeld: Veilig Thuis wilde, in een pilot met betrekking tot 'handle with care' niet te vroeg kindgegevens ontvangen (wat de snelheid van hulpverlening wél ten goede zou komen), omdat dat de triage termijnen in gevaar zou brengen. Zie Dekker, M., Haagmans, M., Mulder, T., *Handle with care. Snelle steun organiseren voor kinderen na huiselijk geweld* (2019), p.38.

⁸⁵ Verschillende malen is door respondenten de vergelijking gemaakt met de verplichting gebruik te maken van de verwijzindex risicjongeren (VIR, ook bekend onder de namen Jeugdmatch of Zorg voor Jeugd), die door verschillende organisaties anders geïnterpreteerd wordt. Sommigen laten het oordeel daarover aan de professional zelf, anderen hanteren algemeen beleid zoals 'alle jongeren bij ons bekend zijn risicjongeren, dus we melden standaard', of: voor alle jongeren waarbij we een veiligheidsplan maken, doen we een melding'. Over het algemeen wordt er maar beperkt gebruik van gemaakt. <https://vng.nl/artikelen/verwijzindex-risicjongeren-vir>

Over zinvolle data bedenk ik drie dingen:

1. *aan de achterkant beginnen: eerst de hulp op orde, dan wordt het ook makkelijker om te signaleren, want dan kun je daarmee ergens terecht. Je wèèt immers dat een substantieel deel van je populatie te maken heeft gehad met mishandeling en/of seksueel geweld.*
2. *lets in kwaliteitskader organisatie toevoegen met betrekking tot structurele aandacht voor het onderwerp.*
3. *lets toevoegen aan meldcode, qua duurzame aandacht voor trauma.*

Zorgaanbieder, CCE medewerker

5.8 Conclusie

Er is niet één item te bedenken dat als indicator zinvol (genoeg) is om het onderwerp 'juiste hulp bij juiste groepen' beleidsmatig, landelijk te volgen. Daarvoor is het onderwerp te groot en te complex. In het algemeen kan worden gesteld dat de combinatie van globale tellingen van items die tóch al geregistreerd worden, samen met diepte-onderzoek, een goed beeld zal geven van wat er werkelijk aan de hand is.

Er zijn drie items als globale telling, die in combinatie een beeld geven:

- 1) Informatie over jeugdbeschermingsmaatregelen uit de Beleidsinformatie Jeugd: met betrekking tot verwijsgedrag van Gecertificeerde Instellingen (welke vorm van jeugdhulp wordt ingezet?), plus herhaald beroep en reden beëindiging van de Jeugdbeschermingsmaatregel.
- 2) Meldingen Veilig Thuis. Na de wetswijziging is een combinatie van de gegevens van VT met de Beleidsinformatie Jeugd mogelijk, dan is het volgen van ingezette jeugdhulp in relatie tot meldingen bij Veilig Thuis op hoofdlijnen mogelijk.
- 3) Aantal aanmeldingen van jeugdigen bij het Centrum Seksueel Geweld.

Deze cijfers afgezet tegen prevalentie onderzoek geeft een (eerste) beeld van het bereik van de hulpverlening plus de inzet van (vormen van) hulp.

Om de eigen problematiek en dynamiek van seksueel geweld en met name structureel seksueel misbruik recht te doen, verdient dit altijd eigen aandacht, naast (het monitoren van) kindermishandeling.

Hoofdstuk 6. Conclusies en aanbevelingen

Ik denk dat we de kinderen nu echt wel goed volgen. Ik geloof niet dat ze zomaar uit beeld raken, of dat de aandacht voor de kindermishandeling weer verdwijnt. Zo lang het aan de hand is blijft het onderwerp van gesprek. Ik kan dat natuurlijk niet garanderen. Maar qua beleid is het gewoon goed geregeld. Wij hebben ze in beeld, wij zijn ervan en we blijven erbij. Als je cijfers wil zou je dat kunnen tellen. Maar hulp inzetten is maatwerk, je mag ook afwijken van de regels als dat nodig is. Soms is er wel specifieke hulp zoals traumabehandeling nodig, soms niet. Dus dat tellen heeft niet zoveel zin.

Wijkteam

6.1 Samenvatting en conclusies

We hebben onderzoek gedaan naar zinvol monitoren van hulp bij kindermishandeling en seksueel geweld. Welke mogelijkheden zijn er om beter zicht te krijgen op de jeugdhulp die geboden wordt in geval van mishandeling van of seksueel geweld bij kinderen?

In de literatuur, in de praktijk en in wetenschappelijk onderzoek wordt de definitie van kindermishandeling uit de Jeugdwet onderschreven. Er bestaat in de sector geen eenduidig begrippenkader voor de verschillende vormen van kindermishandeling en seksueel geweld (niet naar aard en niet naar ernst). Dat is het gevolg van het gegeven dat de problematiek vanuit verschillende invalshoeken benaderd kan (en moet) worden.

We hebben gezien dat kindermishandeling een kwestie van ‘grijstonen’ is. Zowel wat betreft een onderscheid ‘is het wel of niet aan de hand’, als wat betreft de verdere onderverdeling zijn er geen harde scheidslijnen. Tegelijk is de nuance voor het doen van de juiste dingen essentieel. Bij de uitvoering van wetenschappelijk onderzoek wordt deze onmogelijkheid, om vormen van kindermishandeling te registreren door eenduidige categorieën aan te vinken, ondervangen door dossieranalyse uit te voeren.

Het (landelijk) monitoren van de groep kinderen die te maken heeft (gehad) met kindermishandeling zal dus op hoofdlijnen moeten gebeuren. Waarbij we accepteren dat dat geen harde feiten geeft en in zekere zin een geconstrueerde werkelijkheid betreft (omdat het dus geen recht doet aan de noodzakelijke nuance). Voor het volgen van trends is dat niet noodzakelijk bezwaarlijk.

De combinatie van globaal monitoren met steekproefsgewijs diepte-onderzoek zal zinvolle beleidsinformatie opleveren.

Seksueel geweld of seksueel misbruik omvat meer en minder dan kindermishandeling. Meer omdat het niet alleen om geweld vanuit afhankelijkheidsrelaties gaat, maar ook om ‘peer to peer’ seksueel geweld. Het omvat minder, omdat kindermishandeling naast seksueel geweld, ook fysiek en emotioneel geweld en verwaarlozing betreft. Seksueel geweld gaat vaak samen met andere vormen van kindermishandeling. Vanwege de specifieke thema’s (misbruik van macht, afweer, ontkenning en verdringing, atypische signalen, taboes op het onderwerp) verdient het de voorkeur aparte aandacht te geven aan seksueel misbruik en seksueel geweld en dat niet onder de algemene noemer van kindermishandeling te laten verdwijnen.

Er zijn verschillende indelingen voor hulp bij kindermishandeling mogelijk en nodig. Hulp bij kindermishandeling is net als de kwestie zelf, een kwestie van grijstonen.

- Het geboden hulpaanbod is niet exclusief voorbehouden aan deze groep.
- Het hulpaanbod is meer dan alleen jeugdhulp.

- Hulp inzetten kent verschillende fases en verschillende vormen.
- Niet alle kinderen en gezinnen die te maken hebben (gehad) met kindermishandeling of seksueel geweld hebben professionele hulp nodig; welke hulp past is altijd maatwerk.
- Toon en timing is essentieel.
- Hulp bij seksueel misbruik vraagt om specifieke kennis en kunde van professionals, met name wat betreft het signaleren en bespreekbaar maken.

Het landelijk, periodiek monitoren van hulp bij kindermishandeling kan alleen op hoofdlijnen gebeuren. In die zin is de systematiek van de Beleidsinformatie Jeugd (volgen op hoofdlijnen gekoppeld aan nader onderzoek) een logische keuze geweest. Maar hulp bij kindermishandeling bestrijkt ook een breder terrein dan alleen jeugdhulp.

Er is niet één item te bedenken dat als indicator zinvol (genoeg) is om het onderwerp 'juiste hulp bij juiste groepen' beleidsmatig, landelijk te volgen. Daarvoor is het onderwerp te groot en te complex. Wel is duidelijk dat het stoppen van geweld prioriteit 1 moet zijn en dat er een aantal positieve en negatieve factoren zijn te benoemen. Op deze duidelijke punten kan de hulpverlening worden geaudit teneinde achterliggende oorzaken te identificeren en tot structurele verbeteringen te komen.

Het landelijk, grootschalig en structureel extra te registreren verzamelen van data is alleen dan zinvol als de kosten en inspanning die dat met zich mee brengt opweegt tegen de opbrengsten. Voor de hulpverleners en gemeenten die wij spraken is het niet op voorhand helder dat dat het geval is.

Het *aanvullend* opnemen van kindermishandeling en seksueel geweld als aanleiding voor jeugdhulp in de Beleidsinformatie is onwenselijk. Het is technisch mogelijk, praktisch moeilijk uitvoerbaar, qua privacy waarschijnlijk niet proportioneel en levert inhoudelijk weinig extra zinvolle informatie op. Er zijn drie items die in combinatie toch een beeld geven:

- 1) Informatie over jeugdbeschermingsmaatregelen uit de Beleidsinformatie Jeugd: met betrekking tot verwijsgedrag van Gecertificeerde Instellingen (welke vorm van jeugdhulp wordt ingezet?), plus herhaald beroep en reden beëindiging van de Jeugdbeschermingsmaatregel.
- 2) Meldingen Veilig Thuis. Na de wetwijziging is een combinatie van de gegevens van VT met de Beleidsinformatie Jeugd mogelijk, dan is het volgen van ingezette jeugdhulp in relatie tot meldingen bij Veilig Thuis op hoofdlijnen mogelijk.
- 3) Aantal aanmeldingen van jeugdigen bij het Centrum Seksueel Geweld.

Deze cijfers afgezet tegen prevalentie onderzoek geeft een (eerste) beeld van het bereik van de hulpverlening plus de inzet van (vormen van) hulp.

Om de eigen problematiek en dynamiek van seksueel geweld en met name structureel seksueel misbruik recht te doen, verdient dit altijd eigen aandacht, naast (het monitoren van) kindermishandeling.

Dit alles leidt tot de volgende conclusies:

1. Hulpverlening bij kindermishandeling moet maatwerk zijn

- a. *Kindermishandeling is een kwestie van 'grijstonen'.*
- b. *Hulp bij kindermishandeling kan – en moet - je op verschillende manieren indelen.*
- c. *Alle hulp bij kindermishandeling en seksueel geweld kent werkzame elementen.*
- d. *Aparte aandacht voor seksueel geweld is belangrijk voor en in de praktijk.*

2. Monitoren van hulp bij kindermishandeling moet recht doen aan de complexiteit

- a. Alleen registraties die voor het primair proces zèlf van belang zijn, leveren – opgeteld – betrouwbare informatie op.
- b. Het aanvullend opnemen van kindermishandeling en seksueel geweld als aanleiding voor jeugdhulp in de Beleidsinformatie is onwenselijk.
- c. Monitoren op hoofdlijnen in combinatie met diepte onderzoek op maat levert zinvolle informatie.
- d. Er zijn drie items die in combinatie geschikt zijn voor het monitoren op hoofdlijnen.

6.2 Wat gebeurt er al?

Uit dit onderzoek zijn een aantal aandachtspunten naar voren gekomen, die in de conclusie zijn samengebracht. Om te bepalen of die een aparte aanbeveling verdienen, is eerst onderzocht wat de lopende initiatieven zijn geweest. Onze waarneming is dat er al ontzettend veel gebeurt op dit thema. We zetten dat kort op een rij:⁸⁶

- Er is beleidsmatig veel aandacht voor kindermishandeling, voor seksueel geweld en misbruik en voor de soms levenslange gevolgen ervan. De meldcode brengt eenheid van focus en taal en helpt om de versnippering tegen te gaan. Voor gezinnen waar zorgen zijn om de veiligheid worden er veiligheidsplannen gemaakt. Het methodisch handelen bij onveiligheid wordt door het hele land versterkt (stoppen van geweld, terugbrengen risicofactoren en versterken van beschermende factoren; trauma en helen).
- Er is landelijke inzet gericht op de VT regio's (bijvoorbeeld tbv kwaliteitskader veiligheid, visie ketenzorg en MDA++).
- Er wordt een impactmonitor ontwikkeld met als doel te meten of de aanpak van huiselijk geweld en kindermishandeling een wezenlijk verschil maakt in de levens van mensen die het raakt.
- Er is een handreiking voor gemeenten ten behoeve van de regio op de aanpak van kindermishandeling, en die wordt ook benut.
- Er wordt grootschalig onderzoek gedaan naar gezinnen die te maken hebben met kindermishandeling.⁸⁷ De bedoeling is dat dit tweejaarlijks wordt opgevolgd.
- Er wordt onderzoek gedaan naar effectieve behandelingen, naar effectief beleid, naar betere signalering en triage, naar monitoring en het gebruik van big data.⁸⁸

Er is veel veranderd door de nieuwe meldcode en het kwaliteitskader voor lokale teams. Die geven goede handvatten voor ons. Het gaat toch om het gesprek durven aangaan door hulpverleners, zeker bij seksueel geweld. Je moet er wel naar vragen. Dat vraagt vanuit het beleid om doorlopende aandacht voor deskundigheidsbevordering van alle betrokkenen.
Gemeente

⁸⁶ Er is daarbij gebruik gemaakt van de informatie uit de interviews, uit de aangehaalde literatuur, en aanvullende bronnen. In tegenstelling tot de taal en toon van veel rapporten waarin vermeld wordt dat er nog weinig resultaat geboekt wordt op het gebied van kindermishandeling, zijn wij behoorlijk positief over de ontwikkelingen. Zie oa: Gezondheidsraad, *De behandeling van de gevolgen van kindermishandeling* (2011); VWS, *Kinderen veilig. Actieplan aanpak kindermishandeling 2012-2016* (2011); *Omringd door zorg, toch niet veilig*, rapport commissie-Samson (2012); VWS, *Midterm review actieplan kinderen veilig* (2015); *Ik kijk niet weg. Eindrapport taskforce kindermishandeling en seksueel misbruik* (2016); *Geweld hoort nergens thuis, Derde voortgangsrapportage over het programma Geweld hoort nergens thuis* (2019)

⁸⁷ Cohort studie door Verweij-Jonker. Zie: <https://www.p.augeo.nl/nl-nl/onderzoek>

⁸⁸ Het belangrijkste in dit verband is het grootschalig meerjarig onderzoeksprogramma van ZonMw naar de effectiviteit van interventies en instrumenten, gericht op het voorkómen, signaleren, stoppen en behandelen van kindermishandeling. https://www.zonmw.nl/fileadmin/documenten/Jeugd/ZonMw_Onderzoeksagenda_Effectiviteitsonderzoek_Kindermishandeling.pdf. Plus de onderzoeks agenda van het programma geweld hoort nergens thuis, dat vier lijnen kent: <https://www.zonmw.nl/nl/onderzoek-resultaten/jeugd/programmas/programma-detail/onderzoeksprogramma-geweld->

- Het Centrum Voor Seksueel Geweld is operationeel in 16 regio's verspreid over het hele land. Het Centrum wordt steeds beter gevonden door gemeenten en hulpverleners.
- Organisaties zelf zijn bezig met beter zicht te krijgen: als organisaties eigen werkwijze ontwikkelen om gegevens te generen, dan ontstaat er iets wat voortkomt uit de praktijk en zal dan zinvolle info zal opleveren.⁸⁹
- Er wordt vaker informatie gedeeld, de bekendheid met de mogelijkheden en grenzen van de AVG wordt groter.

Dus vraag aandacht voor (dit zou je bij je kwaliteitskader kunnen voegen):

1. Signalen herkennen, durven signaleren
2. Laagdrempelig het gesprek kunnen voeren, weten waar je naar moet vragen en hoe je dat doet
3. Laagdrempelige consultatiemogelijkheden hebben, bij een wijkteam of zo: weten waar je ermee terecht kunt zonder dat het meteen tot meldcode leidt. Maar gewoon dat je iemand kunt bellen, 'dit heb ik, wat moet ik ermee?'

Zorgaanbieder

6.3 Aanbevelingen

Op basis van bovenstaande inzichten en het gepresenteerde afwegingskader doen we aanbevelingen voor vervolg:

1) Ga steekproefsgewijs monitoren, ook apart voor seksueel geweld en misbruik, en sluit daarbij aan bij genoemde lopende initiatieven

Creëer voor het monitoren van hulp bij kindermishandeling en seksueel geweld, naast het hanteren van globale monitoring, een systematiek van steekproefsgewijs monitoren, waarbij een aantal organisaties en gemeenten per jaar gevraagd wordt om mee te werken aan (dossier)onderzoek. Dat levert een bijdrage aan een beter inzicht, én zorgt voor hernieuwde aandacht en bewustwording op de problematiek van kindermishandeling en van seksueel geweld. Meer concreet:

- a) Aan programma GHNT: Richt het monitoren van kindermishandeling via de Impactmonitor in volgens de systematiek van het monitoren op hoofdlijnen in combinatie met diepte onderzoek op maat. Neem minstens de voorgestelde set van data in de impactmonitor op. Spreek daarnaast af dat het onderwerp seksueel geweld apart wordt opgenomen in de diepte-onderzoeken.
- b) Aan GHNT en VWS: Onderzoekers steunen het voorstel met betrekking tot een tweejaarlijks ritme van cohort-onderzoek naar hulp bij kindermishandeling. Zorg ervoor dat onderzoek naar seksueel geweld daarin een plaats krijgt. Vraag daarbij bovendien speciaal aandacht voor de groep kinderen die structureel in het eigen netwerk seksueel worden misbruikt.

hoort-nergens-thuis/. Voor een recent overzicht van de onderzoeken met betrekking tot kindermishandeling, zie: ZonMw, *Onderzoek naar kindermishandeling. Voor het opsporen, voorkomen en stoppen van kindermishandeling* (2019) zie ook: <https://www.zonmw.nl/nl/onderzoek-resultaten/jeugd/programmas/programma-detail/big-data-en-kansrijke-start/> Daarnaast gebeurt er nog heel veel. Een zoekopdracht 'onderzoek jeugdhulp' geeft (ongeveer) 326.000 hits, (3320 resultaten bij Google Scholar) de zoekopdracht onderzoek effectiviteit jeugdhulp 58.200 (1130 resultaten bij Google Scholar). Gedaan op 17 april 2020, in de zoekmachine van Google Chrome.

⁸⁹ Een mooi initiatief is genomen door de Associatie Jeugd. Met een zevental zorgaanbieders, samen met het NJi heeft de Associatie Jeugd een datalab georganiseerd. Deelnemers hebben met elkaar geformuleerd welke vragen ze rondom het thema kindermishandeling hebben. Vervolgens is alle bekende informatie bij elkaar gezocht en gedeeld. Op basis daarvan zijn de vijf belangrijkste nog openstaande thema's verder uitgewerkt. Onderzoekers hebben de resultaten mogen inzien en zouden de laatste bijeenkomst aansluiten om te bepalen op welke wijze er overlap is in de vraagstelling, maar deze is vanwege de corona maatregelen uitgesteld. Deelnemers aan het datalab vanuit de verschillende organisaties zijn actief binnen de eigen organisatie bezig om beter zicht te krijgen op de data betreffende kindermishandeling.

- c) Aan ZonMw: Neem in het onderzoeksprogramma naar effectiviteit van hulp bij kindermishandeling een apart onderdeel over seksueel geweld en misbruik op, of richt een apart onderzoeksprogramma op dit thema in.
- d) Aan NR en CSG: Blijf altijd apart aandacht vragen voor seksueel geweld en misbruik. Seksueel geweld of seksueel misbruik omvat meer en minder dan kindermishandeling. Vanwege de specifieke thema's (misbruik van macht, afweer, ontkenning en verdringing, atypische signalen, taboe's op het onderwerp) verdient het de voorkeur seksueel misbruik niet onder de algemene noemer van kindermishandeling te laten verdwijnen. Trek hierin samen op.
- e) Aan gemeenten: investeer in de kennis en kunde van je wijkteammedewerker op het gebied van kennis en kunde bij kindermishandeling (conform het kwaliteitskader) en schenk daarbij expliciet aandacht aan seksueel geweld. Vraag ook van andere spelers in het sociale domein dat zij dit doen. Maak daarover expliciet afspraken. Denk na hoe je een systematiek van monitoren op hoofdlijnen, samen met diepte-onderzoek in je eigen gemeente werkbaar kan maken.
- f) Aan VWS en gemeenten: maak afspraken met zorgverzekeraars over de beschikbaarheid van passend hulpverleningsaanbod voor de volwassenen die te maken hebben (gehad) met kindermishandeling en seksueel geweld, als slachtoffer, als dader, of als beide. Kindermishandeling kan levenslange gevolgen hebben. Dat vraagt ook om duurzaam hulpaanbod.

2) *Bevorder kennis en kunde, ook apart voor seksueel geweld en misbruik*

Om *daadwerkelijk* de kinderen die te maken hebben (gehad) met kindermishandeling en seksueel geweld, beter te helpen dan we al doen, hebben we daarnaast nog een aantal meer algemene aanbevelingen:

- a) Zorg voor blijvende aandacht voor kindermishandeling en in het bijzonder voor seksueel geweld en misbruik. Naar de aard van de problematiek heeft het de neiging 'onder de radar' te verdwijnen. Dit kan bijvoorbeeld via de meldcode, inspectie onderzoek, of het kwaliteitskader van organisaties. Dat kan ook via media in algemenere campagnes. De taal en toon moet aansluiten bij wat de problematiek vraagt: dat het voor alle betrokkenen moeilijk is om werkelijk onder ogen te zien wat er aan de hand is. Dat geldt zowel in individuele casuïstiek, als voor (landelijk) beleid. Voor het onderwerp seksueel geweld zien we daarin een belangrijk taak voor de Nationaal Rapporteur.
- b) Zorg voor doorgaande training en deskundigheidsbevordering van professionals (in het gehele sociale domein). Signaleren van seksueel geweld is moeilijk omdat het atypisch gedrag betreft, er is handelingsverlegenheid in het signaleren en bespreekbaar maken, omdat het ook voor de hulpverlener een belastend onderwerp betreft. Laat professionals zich – passend bij functie en positie - scholen en trainen op het gebied van signaleren en bespreekbaar maken van kindermishandeling, seksueel geweld en seksuele ontwikkeling in het algemeen. Dat is een taak voor professionals, hun organisaties, gemeenten, beroepsgroepen en opleidingen.
- c) Binnen het grote cluster van huiselijk geweld, kindermishandeling en seksueel geweld, is er een groep die binnen het eigen netwerk structureel seksueel misbruikt wordt. Dat is de groep die zich het moeilijkst laat zien, en het moeilijkst gesignaleerd wordt. Die kinderen bereiken we lang niet allemaal, en dat zullen we misschien wel nooit kunnen. Dat is een pijnlijke waarheid. Hoe makkelijker het praten over verwaarlozing, geweld en seks in het algemeen is, hoe makkelijker het ook voor hen zal zijn om zich te laten zien. Dat vraagt meer op het gebied van maatschappelijke bewustwording en acceptatie, dan om inzet in de hulpverlening.

We kunnen niet iedereen helpen die dat nodig heeft. We kunnen wel aandacht hebben en vragen stellen. Dat is een opdracht voor iedereen. Dat kan overal en altijd.

Daarom een laatste aanbeveling aan iedereen: *blijf je afvragen wie in jouw omgeving het slachtoffer zou kunnen zijn van kindermishandeling of seksueel geweld. Vraag ernaar en blijf dat doen. Aandacht helpt. Zorg voor goede ondersteuning en intervisie voor jezelf. Het is en blijft een pijnlijk en belastend onderwerp voor ons allemaal.*

Dankwoord

Wij danken alle professionals, beleidsmedewerkers, onderzoekers en bestuurders die de tijd hebben genomen ons ten behoeve van dit onderzoek te woord te staan, hartelijk. Hun ervaringen, inzichten en voorbeelden hebben het mogelijk gemaakt dit onderzoek vanuit het hart, in verbinding met de concrete praktijk, uit te voeren. Daar doen we het voor!

We hebben beloofd om de gegevens uit de interviews anoniem te verwerken. Daarom kunnen wij helaas geen namen noemen.

Onze speciale dank gaat uit naar de Associatie Jeugd, die zo genereus het verzamelde materiaal uit het datalab met ons gedeeld heeft. Dat was een schat aan informatie. Helaas kon de laatste bijeenkomst als gevolg van de corona maatregelen niet doorgaan. We zullen in juni alsnog aansluiten.

Bronnen

1. Geïnterviewde personen, deskundigen vanuit:

- Associatie Jeugd
 - Augeo Foundation
 - Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS)
 - Centrum voor Consultatie en Expertise (CCE)
 - Centrum voor Seksueel Geweld (CSG)
 - Garage 2020
 - Gecertificeerde Instelling (GI) (3x, inhoud & onderzoek)
 - Gemeenten (2x)
 - Leids Universitair Medisch Centrum (LUMC) -PHEG (2x), project PIPPI,
 - Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS), monitor VT, BI
 - Nederlands Jeugdinstituut (NJI), monitor VT
 - Registratie aan de Bron, informatie architect
 - Veiligheidskamer
 - Wijkteams (5x, inhoud, bestuur, registratie)
 - Zorgaanbieder Geestelijke Gezondheidszorg (GGZ) (2x)
 - Zorgaanbieder Jeugd en Opvoedhulp (3x, inhoud & control)
 - Zorgaanbieder licht verstandelijk gehandicapten (Ivg)
- (vanwege het bewaken van de anonimiteit van sommigen, is van niemand de naam genoemd)

2. Literatuur

- Adviescommissie onderzoeks- en kennisprogramma Geweld hoort nergens thuis, *Advies dummy-monitor aanpak huiselijk geweld en kindermishandeling* (2019)
- Adviescommissie onderzoeks- en kennisprogramma Geweld hoort nergens thuis, *Opbrengst focusgroepen kennisbehoeften HG en KM* (2019)
- Alink, L., IJzendoorn, R. van, Bakermans-Kranenburg, et al., *Kindermishandeling in Nederland Anno 2010. De Tweede Nationale Prevalentiestudie Mishandeling van Kinderen en Jeugdigen* (2011)
- Alink, L., Prevoo, M., Berkel, S. van, et al., *NPM 2017: Nationale prevalentiestudie mishandeling van kinderen en jeugdigen* (2017)
- Amrita,C., Paauw, T., et al, *Identifying child abuse through text mining and machine learning* (2017)
- Augeo Foundation, De Jongerentaskforce, *Ik heb al veel meegemaakt. Ingrijpende jeugdervaringen van leerlingen in groep 7 en 8* (2016)
- Augeo foundation, Verweij-Jonker instituut, *Beleidsinstrument. Inzicht in de problematiek van gezinnen gemeld bij Veilig Thuis* (2020)
- Baartman, H., *Het begrip kindermishandeling; pleidooi voor een herbezinning en voor bezonnen beleid* (Augeo 2009)
- Baartman, H., *Eigen kracht, daadkracht en de kracht van solidariteit* (2013)
- *Basisdocument het afwegingskader in de meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling* (2018)
- *Beleidsinformatie Jeugd Informatieprotocol, versie 5* (2018)
- Bicanic I., et al. *Traumaverwerking waarom niet?* (2015)
- Bicanic, I., en de Jongh, A., *Als je het vertelt dan. Verbale dreigementen aan slachtoffers van seksueel misbruik* (2015)
- Bicanic, I., *Psychobiological correlates of rape in female adolescents* (2014)
- Bicanic,I. *Natuurlijk kunnen kinderen met een PTSS een EMDR-behandeling aan* (GZ-psychologie, magazine 2019)
- *Bn'er aan het woord -Hameeda Lakho*, Augeo Magazine Editie 16 – december 2019

- CSG, *Jaarverslag Landelijk netwerk Centrum Seksueel Geweld* (2018)
- *Definitief kwaliteitskader werken aan veiligheid voor lokale teams en gemeenten* (2019)
- Dekker, M., Haagmans, M., Mulder, T., *Handle with care. Snelle steun organiseren voor kinderen na huiselijk geweld* (2019)
- Felitti, V.J., Anda, R.F., et al, *Relationship of childhood abuse and household dysfunction to many of the leading causes of death in adults* (1998) ,
- *Follow the money, Alle kinderen nauwgezet in beeld met big data* (2020)
- Gemeente Leiden, *Jaarstukken 2018* (2019)
- *Geweld hoort nergens thuis, Derde voortgangsrapportage over het programma Geweld hoort nergens thuis* (2019)
- Gezondheidsraad, *De behandeling van de gevolgen van kindermishandeling* (2011)
- Grietens, H., *Registratie en monitoring van kindermishandelingszaken Een kwalitatieve studie naar beleid en systemen in het buitenland* (2018)
- Haans, T., *Denken, durven, melden* (2018)
- Hoefnagels, C., Onrust, S., Goossens, F., et al., *Nemen kinderen het woord? Effect evaluatie van Klokhuis over Kindermishandeling* (Trimbos, 2014)
- Hospers, S. & van der Zijden, Q., *Jeugdhulptrajecten. Nader onderzoek Beleidsinformatie Jeugd* (2018)
- *Ik kijk niet weg. Eindrapport taskforce kindermishandeling en seksueel misbruik* (2016)
- *Interview 'De meeste gezinnen lijken in een profiel te passen' Augeo Magazine, special voor gemeenten, november 2019*
- *Interview: Hoe maak je een veiligheidsplan voor een kind?, Augeo Magazine - Editie 14, juni 2019*
- Kinderombudsman, *Preventie van kindermishandeling. Van papier naar werkelijkheid*, (2014)
- Kinderrechtencollectief, *Kinderrechten in Nederland Inbreng op de list of issues prior to reporting* (2019)
- Kooijman, K., de Baat, M., van der Linde, P., *Effectevaluatie regionale aanpak kindermishandeling. eindrapportage* (Nji, 2011)
- Kraak, A. *Kennis, leren en transformeren. Naar een betere aanpak van kindermishandeling* (Nji, 2019)
- Kraak, A., Volaart, M., Bakker, H., van Kooten Niekerk, J., *Doen wat nodig is bij kindermishandeling, huiselijk en seksueel geweld. Een onderzoek naar de regionale ontwikkeling van de multidisciplinaire aanpak en de ondersteuningsbehoefte van gemeenten* (Nji- Movisie, 2018)
- *Landelijk onderzoek naar aanpak kindermishandeling*, Augeo Magazine , editie 14, juni 2019
- *Meldcode afwegingskader. Voor pedagogen, psychologen, (psycho)therapeuten, sociaal werkers en jeugd-en gezinsprofessionals* (2018)
- Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen, *Op goede grond. De aanpak van seksueel geweld tegen kinderen*, (2014)
- Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen, *Slachtoffermonitor seksueel geweld tegen kinderen* (2016)
- Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen, *Factsheet bij Slachtoffermonitor seksueel geweld tegen kinderen 2016*
- Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen, *List of Issues Prior to Reporting for the Committee on the Rights of the Child. Contribution of the National Rapporteur on Trafficking in Human Beings and Sexual Violence against Children.* (2019)
- *Omringd door zorg, toch niet veilig*, rapport commissie-Samson (2012)
- *Optimale zorg bij kindermishandeling en partnergeweld*, Augeo magazine, special voor gemeenten, november 2019
- *Seksueel misbruik te voorkomen?*, Augeo Magazine over veilig opgroeien, editie 5, november 2017
- Snippe, J., van der Molen, J., *Onderzoek justitieel interventiepalet kindermishandeling* (2019)

- Steketee, M., *De olifant in de (kinder)kamer Intergenerationele overdracht van geweld in gezinnen: hoe doorbreken we de cirkel* (2017)
- Tierolf, B., Lünemann, K., Steketee, M., *Doorbreken geweldspatroom vraagt gespecialiseerde hulp. Onderzoek naar effectiviteit van de aanpak huiselijk geweld in de G4* (2014)
- Trimbos Instituut, *Multidisciplinaire richtlijn familiaal huiselijk geweld. Versie 1.0* (2009)
- van Arum, S., Vögtlander, L., *Eerst samenwerken voor veiligheid, dan samenwerken voor risicogestuurde zorg. Een duurzame visie op ketenzorg bij kindermishandeling, huiselijk geweld en seksueel misbruik en de centrale rol hierbij van het triage-instrument Veilig Thuis* (2016)
- van der Put, C., Assink, M., Gubbels, J. et al., *Risico op kindermishandeling verlagen met ari-needs*, Kind Adolesc Prakt 17, 16–24 (2018)
- van Rooijen, K., Berg, T., Bartelink, C., *Wat werkt bij de aanpak van kindermishandeling?* (NJI, 2018)
- *Verslag studiebijeenkomst de praktisch wijze professional*, Zorg en Welzijn, serie praktisch wijze professional (2016)
- VNG / Branche-organisaties Jeugdhulp / NJi, *Harmonisatie outcome in jeugdhulp, jeugdgezondheidszorg, jeugdbescherming en jeugdreclassering* (2016)
- VNG, *notitie 20150421 voorstel MDA wethouders overleg centrum gemeenten 2015*,
- VWS, *Kinderen veilig. Actieplan aanpak kindermishandeling 2012-2016* (2011)
- VWS, *Midterm review actieplan kinderen veilig* (2015)
- *Werkt de aanpak van kindermishandeling en partnergeweld. Eerste resultaten van een grootschalig onderzoek: hoe vaak komen kindermishandeling en partnergeweld voor? En hoe ernstig is het geweld?* Augeo Foundation, Verweij-Jonker instituut (2019)
- ZonMw, *Onderzoek naar kindermishandeling. Voor het opsporen, voorkomen en stoppen van kindermishandeling* (2019)
- ZonMw, *Onderzoeksagenda Effectiviteitsonderzoek kindermishandeling* (2016)
- ZonMw, *Programma effectief werken in de jeugdsector* (2012)

3. Websites

- <http://www.familyfinding.org/>
- <https://bronnen.zorggegevens.nl/Bron?naam=Pharmo-Datanetwerk---Huisartsen-Databank>
- <https://gemeenten.movisie.nl/doel/huiselijk-geweld-en-kindermishandeling-aanpakken/beleid/cijfers>
- <https://jeugdmonitor.cbs.nl/>
- <https://kirstenregtop.com/2019/02/11/neemt-huiselijk-geweld-in-nederland-toe-of-af/>
- <https://nivel.nl/nl/nivel-zorgregistraties-eerste-lijn/methode-vaststellen-cijfers-huisartsen>
- <https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/83709NED/table?dl=32172>
- <https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/84135NED/table?ts=1587207324181>
- <https://richtlijnenjeugdhulp.nl/kindermishandeling/>
- <http://richtlijnenjeugdhulp.nl/kindermishandeling/als-je-je-zorgen-maakt/stap-1-de-situatie-in-kaart-brengen-exploratiefase/>
- <https://vng.nl/artikelen/verwijsindex-risicojongeren-vir>
- <https://vng.nl/sites/default/files/2019->
- <https://wetten.overheid.nl/BWBR0034925/2020-03-19> (Jeugdwet)
- <https://www.cbs.nl/jeugdzorg>
- <https://www.cbs.nl/nl-nl/maatwerk/2019/44/beleidsinformatie-veilig-thuis-1e-halfjaar-2019>
- https://www.ftm.nl/artikelen/alle-kinderen-in-beeld-big-data?share=OAugYIXY28dkxQyEbzEiYbLxJKOP1t5B9zxsOB/69SM/I1FdEqjXKxntZ4H7&utm_medium=social&utm_campaign=sharebuttonleden&utm_source=mail;
- [https://www.gov.scot/policies/girfec/planning/;](https://www.gov.scot/policies/girfec/planning/)
- <https://www.huiselijkgeweld.nl/vormen>

- <https://www.kenniscentrum-kjp.nl/professionals/trauma-kindermishandeling/>
- <https://www.lumc.nl/org/pheg/research/collaboration/elan-extramuraal-leids-academisch-netwerk/>
- <https://www.monitoregezondheid.nl/>;
- <https://www.movisie.nl/publicatie/wat-mda-wat-heb-je-er-gemeente-aan>
https://public.tableau.com/profile/centraal.bureau.voor.de.statistiek#!/vizhome/DASHBOAR_DKINDERMISHANDELING/Slachtoffers;
- <https://www.ncj.nl/richtlijnen/alle-richtlijnen/richtlijn/?richtlijn=12&rlpag=817>
- <https://www.nji.nl/Kindermishandeling-Probleemschets-Definitie>
- <https://www.nji.nl/nl/Databank/Databank-Effectieve-Jeugdinterventies/Erkende-interventies?thema=kindermishandeling>
- <https://www.nji.nl/nl/Databank/Databank-Effectieve-Jeugdinterventies/Werkzame-elementen>;
- <https://www.nji.nl/nl/Databank/Databank-Effectieve-Jeugdinterventies/Zoeken-op-naam-gevonden-interventies?deinaam=Traumagerichte+Cognitieve+Gedragstherapie>
- [https://www.nji.nl/nl/Databank/Databank-Instrumenten/Actuarieel-Risicotaxatie-Instrument-voor-Jeugdbescherming-\(ARIJ\)](https://www.nji.nl/nl/Databank/Databank-Instrumenten/Actuarieel-Risicotaxatie-Instrument-voor-Jeugdbescherming-(ARIJ));
- [https://www.nji.nl/nl/Databank/Databank-Instrumenten/Zoek-een-instrument/Strengths-and-Difficulties-Questionnaire-\(SDQ\)](https://www.nji.nl/nl/Databank/Databank-Instrumenten/Zoek-een-instrument/Strengths-and-Difficulties-Questionnaire-(SDQ));
- <https://www.nji.nl/nl/Databank/Databank-Wat-werkt/Wat-werkt-onderwerpen/Wat-werkt-bij-kindermishandeling>
- [https://www.nji.nl/nl/Databank/Eye-Movement-Desensitization-en-Reprocessing-\(EMDR\)](https://www.nji.nl/nl/Databank/Eye-Movement-Desensitization-en-Reprocessing-(EMDR))
- <https://www.nji.nl/nl/Kennis/Dossier/Effectieve-jeugdhulp/Effectieve-professionals/Wat-is-werkzaam>
- <https://www.nji.nl/nl/Kennis/Dossier/Kindermishandeling>
- <https://www.nji.nl/nl/Kennis/Dossier/Sterke-basis-voor-de-jeugd/GIRFEC-Getting-it-right-for-every-child> ;
- <https://www.pharmo.nl/what-we-have/pharmo-database-network/>
- <https://www.utrecht.nl/bestuur-en-organisatie/publicaties/onderzoek-en-cijfers/onderzoek-over-utrecht/armoedemonitor/>;
- <https://www.uva.nl/profiel/p/u/c.e.vanderput/c.e.vanderput.html?cb>
- <https://www.waarstaatjegemeente.nl/>
- https://www.youtube.com/watch?v=bTJxuJa29Zo&list=PLSyieL4jT6la0HEIfXitphnZqtUCb_Mai&index=5 ,
- https://www.youtube.com/watch?v=bTJxuJa29Zo&list=PLSyieL4jT6la0HEIfXitphnZqtUCb_Mai&index=5; (Iva Bicanic, 'waarom vertellen kinderen niet dat ze seksueel misbruikt worden?')
- <https://www.youtube.com/watch?v=qAFzJx4H7vw&t=38s> (Aafke Scharloo)
- https://www.youtube.com/watch?v=wMe6UbqE2m4&list=PLSyieL4jT6la0HEIfXitphnZqtUCb_Mai&index=6 (Iva Bicanic, 'Wat moet je doen als hulpverlener doen als je seksueel misbruik bij een kind vermoedt?')
- https://www.zonmw.nl/fileadmin/zonmw/documenten/Jeugd/Kindermishandeling/Rapport_age_focusgroepen
- <https://www.zonmw.nl/nl/onderzoek-resultaten/jeugd/programmas/programma-detail/effectief-werken-in-de-jeugdsector/publicaties/>
- <https://www.zonmw.nl/nl/onderzoek-resultaten/jeugd/programmas/programma-detail/onderzoeksprogramma-geweld-hoort-nergens-thuis/>.
- <https://www.zonmw.nl/nl/onderzoek-resultaten/jeugd/programmas/programma-detail/big-data-en-kansrijke-start/>
- <https://www.zonmw.nl/nl/onderzoek-resultaten/jeugd/programmas/programma-detail/big-data-en-kansrijke-start/>

- <https://www.zorgictzorgen.nl/girfec-in-nederland-het-kind-als-bron-van-datamining/>
- <https://www-p.augeo.nl/nl-nl/kindermishandeling/seksueel-misbruik>
- <https://www-p.augeo.nl/nl-nl/kindermishandeling/seksueel-misbruik>
- <https://www-p.augeo.nl/nl-nl/onderzoek>
- <https://www-p.augeo.nl/nl-nl/onderzoek/werkt-de-aanpak-van-kindermishandeling-door-gemeenten>

Bijlage 1. Lessen uit andere monitors

Hieronder schetsen we, met het oog op beantwoording van *sub onderzoeksvraag iii*, lessen uit twee andere monitors: de impact monitor Veilig Thuis en de centrale gegevens verzameling huisartsen.

1. Impactmonitor Veilig Thuis

Vanuit het programma Geweld Hoort Nergens Thuis wordt er gewerkt aan een impactmonitor Veilig Thuis. De adviescommissie constateert in 2019 dat *de meldcode helpt om dezelfde taal te spreken en vanuit eenzelfde visie te handelen en vormt een belangrijke kapstok om kennis over te dragen.*⁹⁰ Dat beeld herkennen we vanuit de interviews die we gedaan hebben. Het volgen van de meldcode, inclusief het maken van veiligheidsplannen en een melding doen bij Veilig Thuis, vormt een standaard onderdeel van de werkwijze. De aandacht voor trauma en herstel, plus het belang van het netwerk hierin, is relatief nieuw, en zou in de ogen van de meeste respondenten nog vergroot kunnen worden.

Een commissie in opdracht van het programma Geweld Hoort Nergens Thuis heeft onderzocht welke data wenselijk zijn om de impact van het beleid in kaart te kunnen brengen. Dat heeft geleid tot een dummy-monitor. De bedoeling is dat er stapsgewijs een uitbreiding van de data zal worden gerealiseerd.⁹¹

De monitoring van de aanpak van huiselijk geweld en kindermishandeling heeft als doel bij te dragen aan het zichtbaar maken van lokale, regionale en landelijke resultaten bij de aanpak van huiselijk geweld en kindermishandeling. Hierbij gaat het zowel om uitvoering als beleid. (..)

*Hierna wordt de monitor stapsgewijs uitgebreid, onder meer met indicatoren over samenhangende en effectieve hulp, verbetering outcome, structuur en randvoorwaarden. Voor deze indicatoren zal een informatieanalyse plaatsvinden, zodat vastgesteld kan worden hoe deze gemeten kunnen worden. De commissie denkt aan metingen via voornamelijk steekproeven en dossieranalyses, waarbij de meetfrequenties nog moeten worden vastgesteld.*⁹²

Met de impactmonitor wordt gemeten of de aanpak van huiselijk geweld en kindermishandeling een wezenlijk verschil maakt in de levens van mensen die het raakt. In de dummy monitor VT wordt “een gereduceerde en samenhangende indicatorenset” gepresenteerd. Er is een advies uitgebracht over 45 indicatoren, onderverdeeld in vier groepen:

1. Prevalentie en incidentie (aard en omvang).
2. Professionaliteit (opleiding & vakmanschap).
3. Signalering en melding.
4. Hulp, ondersteuning & maatregelen.

Welke data uiteindelijk in de monitor zullen worden opgenomen, is onderwerp van gesprek. Dat wordt nauw afgestemd met partijen als CBS, VT, de Raad, het Openbaar Ministerie en de hulpverlening. Er wordt gezocht naar de mogelijkheden van het combineren van bestaande data. Ook vanuit dit project is de constatering dat de praktijk van registreren ten behoeve van landelijk

⁹⁰Adviescommissie onderzoeks- en kennisprogramma Geweld hoort nergens thuis, *Opbrengst focusgroepen kennisbehoeften HG en KM (2019)*

⁹¹ Uit interview, NJi, april 2020; https://dashboards.cbs.nl/v2/dashboardimpactmonitor_hgkm/

⁹²Adviescommissie onderzoeks- en kennisprogramma Geweld hoort nergens thuis, *Advies dummy-monitor aanpak huiselijk geweld en kindermishandeling (2019)*, p.1- 2

monitoren te diffuus is. De aanbeveling wordt gedaan om de gevraagde informatie via steekproeven of cohortstudies te generen.

Een aantal van de gekozen data in de dummy monitor past bij de doelstelling van ons onderzoek.⁹³ Het is aan te bevelen bij deze ontwikkelingen aan te sluiten, en daarbij speciale aandacht voor het onderwerp seksueel geweld te vragen. Dat heeft nu niet de specifieke aandacht.

Uit onderzoek via cohortstudies onder cliënten

- % afname of stoppen geweld bij afronding en follow-up
- Ervaren veiligheid door betrokken kinderen en volwassenen bij afronding hulp & follow-up
- Beoordeling welzijn door cliënten
- Verbetering opvoedingsrelatie tussen ouder en kind
- Tevredenheid cliënten over de ontvangen hulp en samenhang hiertussen

Graag indicatoren uitbreiden op:

Uit onderzoek via steekproef

- Organisatie van de procesregie (integrale samenwerking en inzet meerdere disciplines)
- Organisatie van de casusregie (één gezin, één plan)

Uit onderzoek via steekproef /dossieranalyse

- Aanwezigheid en benutting van veiligheidsplan met aandacht voor actuele veiligheidssituatie
- Aanwezigheid en benutting van risico-gestuurd en herstelgericht zorgplan
- Signalering, vaststelling en behandeling traumaklachten
- Inzet van effectieve interventies
- Realisatie inter- en multidisciplinaire en systeemgerichte inzet

Verbetering outcome

Uit onderzoek via cohortstudies onder cliënten

- % afname of stoppen geweld bij afronding en follow-up
- Ervaren veiligheid door betrokken kinderen en volwassenen bij afronding hulp & follow-up
- Beoordeling welzijn door cliënten
- Verbetering opvoedingsrelatie tussen ouder en kind
- Tevredenheid cliënten over de ontvangen hulp en samenhang hiertussen

Relevante indicatoren, uit dummy monitor VT

⁹³ Zie dummy impactmonitor (2019), p.3 -4

2. Centrale gegevens verzameling huisartsen

Een andere les kan geleerd worden uit de ervaringen van huisartsen. De gegevens van de huisartsen worden centraal verzameld, waarvoor standaard coderingen zijn ontwikkeld, ook met betrekking tot gebeurtenissen in het leven van cliënten (zoals kindermishandeling, slachtoffer- of daderschap) en risicofactoren. Dit is een langdurig traject dat al twintig jaar loopt. In de praktijk blijken huisartsen met name de codering op klachten in te vullen, en niet de andere, op gebeurtenissen, zoals huiselijk geweld of kindermishandeling. Ten behoeve van wetenschappelijk onderzoek zou het mogelijk zijn om een item wel/geen jeugdhulp' toe te voegen aan STIZON of NIVEL.⁹⁴

Een optie zou dan zijn om in de jeugdzorg het model van de huisartsen te volgen.

Dat stuit op de volgende bezwaren:

1. De jeugdzorg maakt überhaupt geen gebruik van standaard coderingen in de dossiervoering zoals de huisarts de ICPC codering hanteert.
2. Het vullen van de velden die in dit kader interessant zijn, blijft ook in de registratiepraktijk van de huisarts achterwege.
3. De bedenking is bovendien dat dit een ontwikkeling richting 'big brother' inzet; wat gebeurt er als STIZON of NIVEL de data niet meer anonimiseert resp. geanonimiseerd aangeleverd krijgt?

Toelichting coderingen

In de medische wereld zijn codesystemen ontwikkeld. Interessant in onze context zijn:

- a) SNOMED-CT
- b) de ICPC codering van de huisarts
- c) de Basisdataset van de GGD
- d) project Registratie aan de bron

De coderingen die in onze context relevant zijn (SNOMED-CT en ICPC) zijn aan het eind van de bijlage opgenomen.

SNOMED-CT

Deze codering geeft een uitgebreide taxonomie van medische termen (CT staat voor 'clinical terms'). De codering is bedoeld als standaard taal teneinde de medische zorg te verbeteren. Het blijkt dat SNOMED-CT gedetailleerde indeling op de plank heeft liggen over o.a. misbruik en seksueel geweld, ook met aandacht voor misbruik bij kinderen.

SNOMED-CT is in gebruik echter beperkt tot het medisch domein en de status van 'onze' coderingen is nog 'primitive'. Dit is een concept status, i.t.t. 'defined'.

De ICPC codering van de huisarts

De huisarts is verplicht te coderen volgens de ICPC standaard. Met name in de Z range van de codering vind je de voor ons relevante codes, zoals Z16.01 Mishandeling/seksueel misbruik van kind. Genoemde code is het laagste detailniveau. Er wordt dus geen onderscheid gemaakt tussen mishandeling en seksueel misbruik. In de praktijk registreert een huisarts ook niet in de Z range maar

⁹⁴ Zie <https://bronnen.zorggegevens.nl/Bron?naam=Pharmo-Datanetwerk---Huisartsen-Databank>
<https://www.lumc.nl/org/pheg/research/collaboration/elan-extramuraal-leids-academisch-netwerk/>
<https://www.pharmo.nl/what-we-have/pharmo-database-network/>
<https://nivel.nl/nl/nivel-zorgregistraties-eerste-lijn/methode-vaststellen-cijfers-huisartsen>

in de P range (problemen). Daarnaast registreert de huisarts niet op het laagste niveau Z16.01 maar zal geneigd zijn om het bovenliggend niveau te kiezen, Z16 Relatieproblemen met kind. (aan het eind van de bijlage zijn deze in zijn geheel opgenomen).

Basisdataset GGD

In de basisdataset van de GGD is onder de rubriek Bedreiging sociaal milieu opgenomen: 'Vermoeden seksuele mishandeling' maar dit is niet gesplitst naar categorie en het blijft bij een vermoeden.⁹⁵ Een vermoeden zal niet snel geregistreerd worden, onder andere in verband met het inzagerecht van de patiënt. Ook blijkt bij navraag dat een consultatiearts de codering van de basisdataset niet structureel gebruikt; afhankelijk van de praktische behoefte bij overdracht wordt een gegeven in de codering vermeld of als vrije tekst in het verslag.

Project Registratie aan de bron

Er loopt er een landelijk project 'Registratie aan de bron' met als doel eenheid van taal en eenheid van vastlegging. Dit project is beperkt tot de medische disciplines en richt zich op dit moment op integratie van 'taal' tussen ziekenhuizen en huisartsen.

Via STIZON

De huisartsenpraktijk levert bestanden aan STIZON; dit is een zg. 'trusted third party'. STIZON anonimiseert of pseudonimiseert deze bestanden.

STIZON geeft spiegelinformatie terug aan de huisarts. Dit gebeurt via INSZO, een zusteronderneming van STIZON. Onlangs is in de Leidse regio de spiegelinformatie gerealiseerd met Gezonde zorg gezonde regio (GZGR), waarbij patiënt en huisarts samen overzicht hebben op het verloop van de aandoening en een vergelijking kunnen maken met de rest van Nederland (benchmarking).

STIZON biedt vanuit deze gegevensstroom geanonimiseerde data aan aan PHARMO, zuster van STIZON. De gegevens die via PHARMO worden verstrekt aan universiteiten en farmaceuten zijn bedoeld om de werking en bijwerkingen van toegelaten geneesmiddelen te onderzoeken.

Op basis van de gegevens van de huisarts die STIZON heeft opgeslagen, worden gepseudonimiseerde gegevens aan LUMC-PHEG geleverd ten behoeve van wetenschappelijk onderzoek. Dit gebeurt op basis van een overeenkomst tussen de huisarts en LUMC-PHEG in het kader van ELAN.

ELAN is een samenwerking tussen huisartsen in de regio en het ziekenhuis LUMC, afdeling Public Health en Eerstelijns Geneeskunde (PHEG).

ELAN heeft de volgende doelen:

- Terugkoppeling aan de huisarts over de kwaliteit van zijn registratie.
- Wetenschappelijk onderzoek.
- Selectie van potentiële deelnemers aan patiëntgebonden onderzoek. Als een onderzoeker een patiënt wil benaderen, meldt de onderzoeker dit aan STIZON. STIZON neemt vervolgens contact op met de huisarts en pas na toestemming mag de onderzoeker de patiënt persoonlijk benaderen of heeft de onderzoeker inzage in het dossier.

Voor bepaalde onderzoeken kan de gegevens set van ELAN worden verrijkt met gegevens van PHARMO. Behalve data van huisartsen ontvangt PHARMO ook gegevens van een tiental andere zorggebieden.

De gegevens bij STIZON worden maximaal 20 jaar na overlijden of verhuizen bewaard.

⁹⁵ <http://decor.nictiz.nl/jeugdgezondheidszorg/jgz-html-20140723T085057/ovds-2.16.840.1.113883.2.4.3.11.60.100.1.1.html>

Via NIVEL

Ongeveer 500 huisartsen in Nederland leveren medische informatie aan onderzoeksinstituut NIVEL, die deze informatie verwerkt tot statistieken. De patiëntgegevens zijn tot op redelijke hoogte geanonimiseerd (vier cijfers van postcode van het woonadres; geboortjaar; geslacht).

**Coderingen uitgeschreven
SNOMED-CT**

De Snomed browser laat zien dat er een uitgebreide standaard terminologie beschikbaar is op ons onderwerp.⁹⁶ Zie onderstaande printscreens.

Soekterm(en) SNOMED Clinical Terms version: 20190731 [R] (July 2019 R)

Resultaten (50 van 72)

P misbruikt drugs	Misuses drugs (finding)
S fysiek misbruik	Physical abuse (event)
P seksueel misbruik	Sexual abuse (event)
S huiselijk misbruik	Domestic abuse (event)
S emotioneel misbruik	Emotional abuse (event)
P misbruikt narcotica	Narcotic drug user (finding)
S misbruik van PCP	Phencyclidine abuse (disorder)
P misbruik van drugs	Drug abuse (disorder)

[mishandeling](#)

seksueel misbruik (gebeurtenis)

- seksueel misbruik
- Sexual abuse
- SA - Sexual abuse

Id	213017001
Status	Primitive
General Practice / Family Practice reference set	
▶ ICD-10 complex map reference set	
▶ International Classification of Primary Care, Second edition complex map reference set	

- [seksueel misbruik binnen familie](#)
- [seksueel misbruik in huiselijke kring](#) 1
- [seksueel misbruik van kind](#) 2
- [seksueel misbruik van mindervalide](#)
- [seksueel misbruik van volwassene](#) 1

[mishandeling van kind](#) [seksueel misbruik](#)

seksueel misbruik van kind (gebeurtenis)

- seksueel misbruik van kind
- Child sex abuse
- seksuele mishandeling van kind
- seksueel kindermisbruik
- seksuele kindermishandeling
- Child sexual abuse
- Sexual abuse of child
- CSA - Child sexual abuse

Id	95922009
Status	Primitive
General Practice / Family Practice reference set	
▶ ICD-10 complex map reference set	
▶ International Classification of Primary Care, Second edition complex map reference set	

- [concubinaat met kind](#) 2
- [seksueel misbruik van kind met fysiek contact](#) 1

⁹⁶ <https://www.nictiz.nl/standaardisatie/terminologiecentrum/snomed-ct/>,

[Victim of exploitation](#)

Victim of human trafficking (finding)
 Victim of human trafficking

Id	734998001
Status	Primitive
Interprets	Behavior observable
▶ ICD-10 complex map reference set	

Zoekterm(en) SNOMED Clinical Terms version: 20190731 [R] (July 2019)

Resultaten (7 van 7)

P Open to exploitation	Open to exploitation (finding)
P Victim of exploitation	Victim of exploitation (finding)
P Vulnerability to exploitation	Vulnerability to exploitation (observable entity)
P Religious exploitation prevention	Religious exploitation prevention (procedure)
P Victim of child sexual exploitation	Victim of child sexual exploitation (finding)
P Vulnerability to exploitation - finding	Finding of vulnerability to exploitation (finding)
P At risk of child sexual exploitation	At risk of child sexual exploitation (finding)

[At risk of child abuse](#) [At risk of sexual abuse](#)

At risk of child sexual exploitation (finding)
 At risk of child sexual exploitation

Sexual exploitation is a form of sexual abuse. Sexual exploitation of children and young people under 18 involves exploitative situations, contexts and relationships where young people receive something for example drugs, alcohol, accommodation as a result of them performing or others performing on them, sexual activities. In sexual exploitation there is financial gain from abuse.

Id	716565009
Status	Primitive
Interprets	General clinical state
▶ ICD-10 complex map reference set	

[geweldpleging](#)

aanranding (gebeurtenis)
 aanranding
 Sexual assault

Id	248110007
Status	Primitive
▶ ICD-10 complex map reference set	

- [aanranding met anale penetratie met digitus van hand](#)
- [aanranding met anale penetratie met penis](#) 1
- [aanranding met anale penetratie met vreemd voorwerp](#)
- [aanranding met orale penetratie met penis](#)
- [aanranding met vaginale penetratie met digitus van hand](#)
- [aanranding met vaginale penetratie met vreemd voorwerp](#)
- [aanranding van geestelijk of lichamelijk onmachtig persoon](#)
- [gewelddadige aanranding](#) 1
- [homoseksuele gewelddadige aanranding](#)
- [poging tot verkrachting van man](#)
- [poging tot verkrachting van vrouw](#) 2
- [Sexual assault of female with touching of sexual parts](#) 4
- [Sexual assault on male with touching of sexual organs](#) 2
- [Sexual battery](#)
- [verkrachting](#) 2

ICPC codering

ICPC staat voor International code of primary care. De codering wordt gebruikt door alle huisartsen in Nederland.

De ICPC codering geeft de volgende coderingen die voor ons onderzoek relevant zijn.⁹⁷

- ☐ Z12 - Relatieprobleem met partner
 - ☐ Z12.01 Scheiding van partner
 - ☐ Z12.02 Mishandeling/seksueel misbruik door partner

- ☐ Z16 - Relatieprobleem met kind
 - ☐ Z16.01 Mishandeling/seksueel misbruik van kind
 - ☐ Z16.02 Verwaarlozing van kind
 - ☐ Z16.03 Opvoeding van kind buiten gezinsverband

- ☐ Z25 - Probleem ten gevolge van geweld
 - ☐ Z25.01 Probleem ten gevolge van aanranding/verkrachting

- ☐ X82 - Letsel geslachtsorganen vrouw
 - ☐ X82.01 Corpus alienum geslachtsorganen vrouw

⁹⁷ <https://www.nhg.org/themas/artikelen/icpc-online>

